

Consiliul Județean Neamț
Direcția de Administrare a Parcului Național Ceahlău

Lucrările simpozionului

CEAHLĂU

Natură, istorie și turism

Ediția a I-a
Durău 2013

CUPRINS

Cuvânt înainte

Dr. Dan MUNTEANU - Membru corespondent al Academiei Române,
Președintele Comisiei pentru Ocrotirea Monumentelor Naturii

Cu gândul la Ceahlău, de departe. 5-8

Secțiunea 1. 9-68

NATURĂ și TURISM în CEHLĂU

1. **dr. Nela MIAUTĂ** - Ministerul Mediului și Schimbărilor Climatice,
Roxana SAVINA – Agenția pentru Protecția Mediului Neamț
Conservarea biodiversității în Parcul Național Ceahlău în contextul dezvoltării Rețelei ecologice NATURA 2000 11-18
2. **Prof.univ.asist.dr. Gabriela MARCOCI** - Universitatea Sudbury-Departament Interculturalitate, Canada
Turism și societate. Experiența canadiană 19-28
3. **Prof.univ.dr. Iordache ION, Cercet.st.dr. Adrian OPREA** - Universitatea "Alexandru Ion Cuza" Iasi, Facultatea de Biologie
Aspecte ale biodiversității Parcului Național Ceahlău 29-34
4. **Cercet.st.dr. Tatiana ONISEI, Cercet. st. dr. Manuela RĂSCOL** - Institutul Național de Bioresurse Alimentare
Particularitățile și diversitatea speciilor de orhidee terestre din Masivul Ceahlău 35-49
5. **Lector.univ.dr. Iulian SĂNDULACHE** - Universitatea din București, Facultatea de Geografie
Reguli de bază în fotografia cu conținut geografic. Exemplificări din zona Masivului Ceahlău 50-64
6. **Prof.univ.dr.Ionel MIRON, Prof.univ.dr Liviu MIRON** 65-68
Contribuții la punerea în valoare social – economică a lacului de acumulare Izvoru Muntelui – Bicăz

Secțiunea 2.

69-151

NATURĂ, SPIRUALITATE și TURISM în CEAHLĂU

7.	Conf.univ.dr. Silviu COSTACHE, Lector dr. Camelia TEODORESCU - Universitatea din București, Facultatea de Geografie - Departamentul Geografie Umană și Dezvoltare Regională
<i>Rolul tradițiilor și valorilor culturale ale unor populații restrânse numeric în dezvoltarea turismului</i>	71-87
8.	Prof.dr. Daniel DIEACONU - Universitatea din București, Facultatea de Geografie - Centrul de Cercetare pentru Integrare Europeană și Dezvoltare Regională
<i>Mitologia românească în Munții Neamțului</i>	88-108
9.	Ing. Viorel NICOLAU - Președintele Asociației de Filatelie și Cartofilie Neamț
<i>Ceahlăul în cartofilie</i>	109-116
10.	Prof.dr. Emil Pedemonte JUNCĂNARU - Liceul „Lazăr Edeleanu” Năvodari
<i>Călători români și străini pe Muntele Ceahlău</i>	117-127
11.	Asist.med. Daniela URSU - Piatra Neamț
<i>Ceahlăul - un munte de toponimii</i>	128-145
12.	Critic lit. Constantin TOMȘA - Asociația Învățătorilor, Piatra Neamț)
<i>Ceahlăul în opera lui Asachi</i>	146-151

Cu gândul la Ceahlău, de departe

Elogiile aduse Ceahlăului de-a lungul veacurilor de nenumărați călători, de cărturari din diferite domenii ale culturii, de fețe bisericești de la prelați la schimnici, sau de simpli oameni ai locurilor, fiecare după puterea sa de înțelegere și de cuprindere, dar și de imaginație, nu pot nici unele să redea cu adevărat măreția, valoarea și semnificația acestei adevărate minuni a Carpaților românești care este Ceahlăul. Poate toate la un loc, toate cele exprimate cu dreaptă și nețărnută admirație față de acest munte unic în peisajul țării noastre ar putea prin îmbinarea și însumarea lor să redea pe deplin ce înseamnă, ce reprezintă Ceahlăul.

Ceahlăul poate fi odată admirat, în toată splendoarea sa, de la depărtare. Mai ales dinspre răsărit, de sus de pe versantul stâng al lacului de acumulare Izvorul Muntelui, *marea* de la Bicaz. De acolo ni se înfățișează ca un masiv grandios, ridicat semeț deasupra tuturor vecinătăților, dar un masiv puternic crenelat, căruia îi distingem formele reliefului său pietrificat, ridicat în multe milioane de ani pe țărmurile unei mări preistorice, și în tot atâtea milioane de ani sfredelit, sfâșiat și sculptat de ploi, ape curgătoare, vânturi, furtuni.

Dar mult mai complex, pe alocuri de-a dreptul fascinant, ni se înfățișează Ceahlăul atunci când îi străbatem potecile și sălbăticiile, privind, mai de aproape sau mai de departe, multitudinea și varietatea formelor sale structurale, dintre care unele sugerează chiar și chipuri omenești. Este uimitor să vezi cum din acest material geologic, este adevărat nu tocmai uniform pe mari întinderi sau adâncimi, sau înălțimi, au putut fi modelate prin forța întâmplării, atâtea și atâtea frumuseți, mai ales cele dăltuite în conglomeratele cele dure. Și te întrebi, de unde atâtea diversitate? Cum s-a făcut că aici s-au născut piscuri, dincolo „turnuri” și „pietre”, dincolo „clăi”, mai departe abrupturi, cum s-a putut ca stânci masive să ajungă să stea izolate din loc în loc; pentru ce alături de vârfuri înfipse în nori se întind largi

platouri, de ce văile pâraielor care se prăvălesc spre poalele muntelui nu sunt toate așisderea, de ce s-a format acea cascadă ce se numește Duruitoarea. Mereu.... de ce? E adevărat că știința, geologia, găsește explicații. Sau încearcă să găsească. Dar parcă nu toate explicațiile ne mulțumesc și poate că tocmai de aceea unii văd sau intuiesc aici și alte forțe decât cele ale naturii. Iar deasupra acestui substrat neviu (dar care păstrează resturile vechilor viețuitoare marine) se întind păduri de fag și de molid, tufărișuri dese, pajiști cu bogăție de flori multicolore. Iar printre acestea viețuiesc puzderie de animale, de la cele mărunte până la cerbi, capre negre, râși, cocoși de munte.

Și mai uimitor este apoi să afli că aproape fiecare formațiune geologică, stâncă, vârf, turn, abrupt etc. are câte un nume, și deseori câte o legendă. La fel obcinile, polițele, poienile, izvoarele. Legende dintre care unele ne întorc departe în timp la neamurile ce ne-au fost strămoși, la daci și la romani, dar și legende generate de momente, unele nefaste, ale evului mediu. Iar dintre ele, multe sunt legate de elemente mistice sau de elemente ale religiei creștine. Este sigur că nici unul dintre munții noștri nu a generat atâtea legende și credințe ca Ceahlăul. Nici unul dintre munții noștri nu are o sărbătoare a sa, o zi a sa – Ziua Muntelui -, care este în 6 august, de Schimbarea la Față. Apoi, pe teritoriul său nu foarte întins, Ceahlăul a fost pe părțile Moldovei loc și lăcaș de numeroase și cuvioase așezări, așezăminte și manifestări bisericești și religioase, de la grotle locuite de pustnici până la mănăstiri ce s-au constituit nu numai ca piloni ai bisericii creștine, ci și ca stâlpi ai supraviețuirii neamului nostru printre năpastele și vicisitudinile istoriei, de-a lungul unui ev mediu deseori crunt, dar chiar până în timpurile apropiate nouă care au suspinat sub asuprirea secerei și ciocanului. La poalele sale au avut loc, de-a lungul veacurilor, serbări și bătălii, botezuri și crime, nunți și înmormântări, bucurii și tragedii, acte de bravură și trădări; au trăit oameni vrednici și viteji, bogați și săraci, nobili sau simpli muritori, dar printre ei s-au strecurat și mișei; au trăit creștini, dar uneori i-au năpădit păgânii. Din toată această continuă succesiune și involburare de fapte și episoade fericite și nefericite decurs semnificația Ceahlăului și a împrejurimilor sale în istoria laică și religioasă a Moldovei, aici la marginea Țării Ardealului, de unde nu puțini

români, oprimați de o stăpânire despotică, treceau granița căutând și găsind pe aceste meleaguri o viață mai bună.

M-am legat din tinerețe de Ceahlău, iar această legătură dăinuie în pofida trecerii anilor. Nu voi uita, cât voi trăi, primul meu drum pe Ceahlău. Era în 13 ianuarie 1961, în plină iarnă deci ninsese mult în acele zile. Singur, dar bine echipat, cu pușca pe umăr, am urcat pe poteca pe atunci necunoscută mie care trece prin Poiana Maicilor, ghidat doar de marcajele de pe copaci, rupând pârtie prin zăpada imaculată, până la vechea cabană Dochia. Am fost poate ușor inconștient.....dar eram tânăr și puternic. A doua zi, trezit înaintea zorilor de frigul din cabană, am avut șansa de a vedea minunatul spectacol al răsăritului de soare, întrezărit și apoi tot mai puternic conturat pe direcția văii albite de zăpadă a Izvorului Muntelui. A fost un spectacol fantastic, de neuitat, greu sau chiar imposibil de descris prin cuvinte, pe care din păcate pelicula fotografică color din acel timp nu a putut-o păstra. Mi-au rămas însă imaginile alb-negru din ziua și din zilele următoare, cu Toaca sub scufie de zăpadă, cu jnepenii încovoiați sub mantii groase de nea, cu stânci pe care cristale înghețate sclipeau sub razele piezișe ale soarelui, cu culcușul unor potârniche care se încăpățâneau să treacă iarna aici sus în asprimea muntelui, sau cu urmele pașilor mei prin zăpada ce trecea de o jumătate de metru.

Timp de peste un deceniu am revenit de multe ori în Ceahlău, dar nu totdeauna până pe platou și doar de două-trei ori până sus pe Toaca, mai ales pentru a cunoaște vifauna muntelui, pentru teza mea de doctorat care privea întregul bazin montan al Bistriței moldovenești, întins de sub crestele munților Rodnei până sub Cozla și Pietricica. Iar când, după mulți ani, am publicat lucrarea, mi-a părut firesc ca pe copertă să pun o fotografie de ansamblu a Ceahlăului. Apoi, ani la rând, venind mereu pe meleagurile nemțene, de care mă leagă multe amintiri din tinerețe, privesc Ceahlăul din depărtare, poposind la margine de drum pe dealul de la Ruginești. Dar am mai urcat odată pe Ceahlău, tot singur, în 1 septembrie 2011, sub imperiul dorinței de a-mi serba acolo sus, mie însumi, trecerea unei jumătăți de veac de la prima mea ascensiune pe munte. A fost și atunci frumos, dar altfel, nu ca întâia dată. Căci o umbră de nostalgie, doar de mine văzută, plutea peste albastrul cerului, peste crestele și stâncile

muntelui încremenite în splendoarea lor autumnală, peste întinderile de jnepeni de un verde întunecat, peste pajiștile deja îngălbenite sub primele semne ale toamnei, peste covorul tufelor de afini presărat cu milioane de puncte negre și roșii, peste puținele flori colorate care sperau că iarna e încă departe. Coborând, am simțit însă un prisos de energie străbătându-mi întreaga ființă, și am simțit că acea energie mi-o dăruiește Ceahlăul, poate ca răsplată pentru statornica credință pe care i-o port.

Ceahlăul a fost, este și va fi un simbol al măreției naturii, un munte unic al Carpaților, un tărâm plin de istorie și de fapte vrednice, un templu deopotrivă al naturii, păgânătății și creștinismului. La fel ca într-un templu, în Ceahlău trebuie să pășești în liniște și cu încredere, dar nu uitându-te inutil spășit spre pământ, ci privind către crestele alburii ale Muntelui și spre zărilor luminoase care se deschid deasupra lor. Și mereu năzuind să le atingi.

Secțiunea 1.
NATURĂ și TURISM în CEAHLĂU

Conservarea biodiversității în Masivul Ceahlău, în contextul dezvoltării rețelei ecologice europene Natura 2000

Cuvinte cheie: biodiversitate, arii protejate, conservare, specii, rețea, Natura 2000

Rezumat

Rețeaua ecologică europeană de arii naturale protejate Natura 2000 constituie instrumentul principal pentru conservarea patrimoniului natural, asigurând conservarea habitatelor naturale, supraviețuirea speciilor amenințate cu dispariția și a celor rare de pe teritoriul Uniunii Europene.

Declararea ariilor de protecție specială avifaunistică ca parte integrantă a rețelei ecologice europene Natura 2000 în România, răspunde necesităților urgente și de mare interes în domeniul conservării naturii, de dezvoltare a rețelei ecologice europene Natura 2000, asumate de țara noastră prin semnarea Tratatului de aderare la Uniunea Europeană.

Directiva Păsări 2009/147/CEE și Directiva Habitate 92/43/CEE reprezintă cele mai semnificative angajamente internaționale ce asigură cadrul pentru desfășurarea politicilor în domeniul conservării naturii de către statele membre ale Uniunii Europene. Cele două Directive, transpuse în legislația națională prin Ordonanța de Urgență a Guvernului Nr.57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 49/2011, stabilesc nivelul minim de standarde pentru conservarea favorabilă a celor mai importante tipuri de habitate, menționate în Anexa I a Directivei Habitate 92/43/CEE și specii ale Europei, incluse în Anexa I a Directivei Păsări 79/409/CEE și în Anexa II a Directivei Habitate 92/43/CEE.

România are obligația desemnării ariilor de importanță specială avifaunistică, instituirii regimului de arie naturală protejată pentru noi arii, în conformitate cu prevederile Directivei Păsări 2009/147/CEE, precum și extinderea celor existente.

Rețeaua ecologică europeană de arii naturale protejate Natura 2000 este cea mai vastă rețea de arii naturale protejate din lume, iar dezvoltarea acestei rețele coerente ține seama de orientările globale privind biodiversitatea și serviciile ecosistemice dar și de asigurarea bunăstării comunităților locale.

Conservarea patrimoniului natural, cultural și spiritual se face prin implementarea convențiilor și acordurilor internaționale în domeniul protecției naturii, la care România este parte, transpuse în legislația națională astfel:

- Convenția privind diversitatea biologică ----- Legea nr. 58/1994
- Convenția asupra zonelor umede, de importanță internațională, în special ca habitat al păsărilor acvatice (Convenția Ramsar)----- Legea nr. 5/1991
- Convenția privind conservarea speciilor migratoare de animale sălbatice (Convenția de la Bonn) ----- Legea nr.13/1998
- Acordul pentru conservarea păsărilor de apă migratoare african-eurasiatice -----Legea nr. 89/2000
- Convenția privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa (Convenția de la Berna)-----Legea nr.13/1993
- Convenția privind comerțul internațional cu specii periclitate de faună și floră salbatică (Convenția CITES)----- Legea nr. 69/1994
- Convenția europeană a peisajului (Convenția de la Florența)--- Legea nr. 451/2002
- Convenția cadru privind protecția și dezvoltarea durabilă a Carpaților (Convenția Carpatică) ----- Legea nr. 389/2006.

România raportează către toate secretariatele convențiilor și acordurilor internaționale la care este parte, problematica conservării speciilor și habitatelor și este parte integrată în rețeaua internațională

de comunicare la nivel științific și tehnic, dispunând de un mecanism de schimb de informații operațional în domeniul biodiversității.

Multe specii de plante și animale sunt în pericol de dispariție, amenințate de pierderea habitatelor sau deteriorare a acestora, de poluare, schimbările climatice, supraexploatare, concurența cu speciile invazive, care pot cauza pierderi majore de biodiversitate, putând determina, în unele cazuri, eliminarea speciilor native, ce ocupă aceeași nișă ecologică.

În România, evaluarea stării actuale de conservare a speciilor în siturile Natura 2000 ia în considerare amenințările la adresa ecosistemelor vulnerabile, precum și pericolele privind introducerea unor specii invazive. Exploatarea necontrolată a masei lemnoase și tăierile ilegale reprezintă de asemenea o amenințare la adresa biodiversității. Aceste situații sunt mai frecvente în pădurile retrocedate și care nu sunt administrate. Tăierile necontrolate fragmentează habitatele, conduc la eroziunea solului sau la producerea alunecărilor de teren. Supra pășunatul are un impact negativ semnificativ asupra fitocenozelor, cauzând descreșterea biomasei vegetale și a numărului de specii cu valoare nutritivă.

Supraexploatarea speciilor de interes cinegetic, economic sau cultural este generată în principal de supraevaluarea efectivelor populaționale sau de braconaj. Consecințele majore asupra biodiversității se regăsesc într-o seamă de modificări semnificative de ordin calitativ și cantitativ în structura și funcționarea ecosistemelor. Protecția și conservarea biodiversității sunt strâns legate de satisfacerea nevoilor economice și sociale ale oamenilor.

În decada Națiunilor Unite pentru Conservarea Biodiversității 2011-2020, implementarea Strategiei Naționale și a Planului Național de Acțiune privind biodiversitatea are ca scop stoparea pierderii biodiversității, prin reducerea presiunilor directe și indirecte asupra acesteia, îmbunătățirea stării de conservare a speciilor și consolidarea beneficiilor privind biodiversitatea și serviciile ecosistemelor.

Conservarea biodiversității nu se face într-un context abstract, ci este strâns legată de procesele de dezvoltare a sistemelor socio-economice umane.

Planul Național de Acțiune privind biodiversitatea în perioada 2013-2020, prevede o serie de acțiuni pentru conștientizarea

valorilor biodiversității, prevenirea dispariției speciilor și a degradării/pierderii habitatelor, utilizarea ei durabilă, reconstrucția ecologică a habitatelor deteriorate, asigurarea rezilienței ecosistemelor și a bunăstării comunităților locale.

Dezvoltarea rețelei ecologice europene Natura 2000 în România, se realizează prin desemnarea de noi situri sau prin extinderea suprafețelor siturilor existente.

Astfel, aria de protecție specială avifaunistică ROSPA0129 Masivul Ceahlău, Fig. 1, este parte integrantă a rețelei Natura 2000 și include situl de importanță comunitară ROSCI0024 Parcul Național Ceahlău, având, împreună cu Lacul Izvoru Muntelui și Rezervația Naturală Secu, o suprafață de 27837 ha.

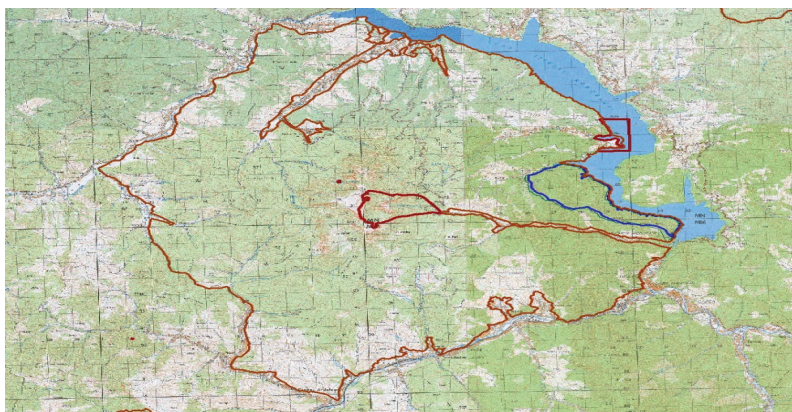

Fig. 1- *Aria de protecție specială avifaunistică ROSPA0129
Masivul Ceahlău*

Diversitatea ecosistemelor/habitatelor naturale din Masivul Ceahlău este completată de diversitatea remarcabilă a speciilor.

Acțiunile de protecție a naturii din situl ROSPA0129 Masivul Ceahlău trebuie să urmărească identificarea, monitorizarea și conservarea speciilor de floră și faună sălbatică, evaluarea stării de conservare a speciilor și habitatelor, reducerea ratei de pierdere a biodiversității, promovarea utilizării durabile a biodiversității, asigurarea unui regim de protecție pentru ecosisteme, habitatele

naturale, speciile de plante și animale sălbatice periclitate, vulnerabile, endemice, rare, prevenirea apariției speciilor invazive, elaborarea și implementarea unui Plan de management integrat, încurajarea activităților științifice și educaționale, susținerea activităților tradiționale și practicarea unei silviculturi durabile.

Parcul Național Ceahlău, (Fig. 2), inclus în aria de protecție specială avifaunistică Masivul Ceahlău, a fost declarat sit de importanță comunitară – cod ROSCI0024, fiind administrat în special pentru protecția ecosistemelor și pentru recreere.

Prin activitățile de cercetare și monitorizare a florei și faunei sălbatice din Parcul Național Ceahlău, Fig. 3, au fost identificate un număr de 138 specii de alge, 1171 specii de fungi, 320 specii de licheni, 221 specii de briofite, 1144 specii de cormofite, peste 1100 specii de nevertebrate, 17 specii de pești, 10 specii de amfibieni, 8 specii reptile, 121 specii de pasări și 30 specii de mamifere.

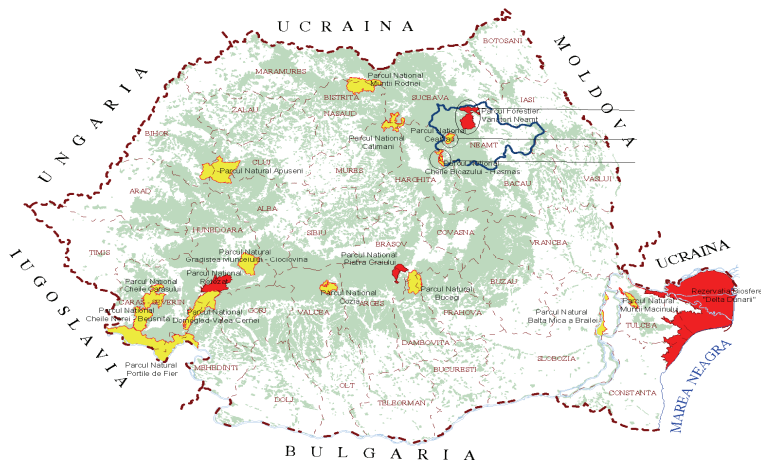

Fig. 2 - Situl de importanță comunitară - ROSCI0024
Parcul Național Ceahlău

Gestionarea eficientă și echitabilă a siturilor Natura 2000 trebuie să se facă prin evitarea dispariției speciilor, îmbunătățirea stării de conservare a celor aflate în declin, identificarea și

prioritizarea speciilor alogene invazive pentru prevenirea introducerii și stabilirii acestora în anumite arealuri, evitarea pescuitului excesiv, care să nu aibă impact negativ semnificativ asupra speciilor amenințate și asupra ecosistemelor vulnerabile, accesul la resursele genetice și împărțirea echitabilă a beneficiilor care rezultă din acestea, reconstrucția și îmbunătățirea rezilienței ecosistemelor care furnizează servicii esențiale, promovarea educației și conștientizării publicului privind conservarea biodiversității și rolul ei în asigurarea unei bune stări durabile, precum și prin respectarea practicilor comunităților locale, relevante pentru conservarea biodiversității.

La nivel național, finanțarea cercetării științifice în ariile de protecție specială avifaunistică și în siturile de interes comun ar trebuie să susțină în mod eficient politica privind protecția naturii.

Crearea la nivel mondial a unei Platforme Interguvernamentale științifice și politice privind Biodiversitatea și Serviciile Ecosistemice (Intergovernmental Platform on Biodiversity and Ecosystem Services - IPBES), permite identificarea instrumentelor relevante pentru politica din domeniul protecției biodiversității și stabilirea mecanismelor care vor permite factorilor de decizie să aibă acces la metodologiile din domeniu.

Platforma Interguvernamentală privind Biodiversitatea și Serviciile Ecosistemice acordă prioritate dezvoltării capacităților politice, științifice și instituționale, pentru îmbunătățirea coordonării activităților dintre organizațiile științifice și politice, sprijinirii financiare și metodologice a activităților din domeniul biodiversității și serviciilor ecosistemelor pentru fiecare stat, parte la IPBES.

Implicarea instituțiilor de cercetare în evaluarea ecosistemelor și a serviciilor ecosistemelor va contribui la conștientizarea factorilor de decizie și a publicului, în ceea ce privește valoarea economică a bunurilor și serviciilor ecosistemice, impactul social și economic determinat de pierderile de biodiversitate, necesitatea protejării capitalului natural și, acolo unde este necesar, reconstrucția habitatelor și a serviciilor ecosistemelor, în contextul dezvoltării rețelei ecologice europene Natura 2000.

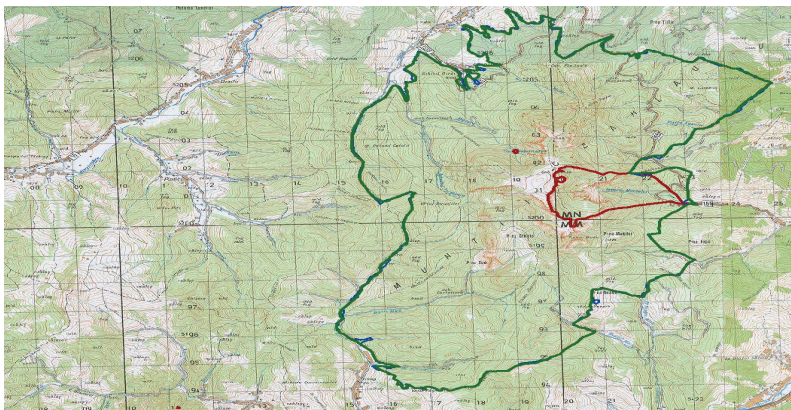

Fig. 3 - Parcul Național Ceahlău

Promovarea cunoașterii diversității biologice, colaborarea interinstituțională, implicarea în programe interdisciplinare de educare și cercetare, evaluarea stării de conservare a speciilor și habitatelor, îmbunătățirea comunicării dintre mediul academic și cei care utilizează rezultatele cercetărilor, integrarea aspectelor privind biodiversitatea și serviciile ecosistemice în toate sectoarele economice sunt obiective importante în domeniul conservării biodiversității din siturile Natura 2000.

Pentru asigurarea coerenței ecologice a rețelei de arii naturale protejate de interes național și comunitar trebuie stabilit un management corespunzător al coridoarelor ecologice și al peisajelor, ca zone de importanță majoră pentru fauna și flora sălbatică.

Măsurile prevăzute în planurile de management ale ariilor naturale protejate trebuie să țină cont de exigențele economice, sociale și culturale, precum și de particularitățile regionale și locale ale zonei, prioritate având însă obiectivele care au dus la constituirea ariei naturale protejate.

Diversificarea cercetărilor privind biodiversitatea în siturile Natura 2000 trebuie să se facă prin promovarea unor metode integrate de monitorizare a speciilor de floră și faună și de evaluare a stării de conservare a acestora, prin actualizarea listelor de specii prioritare,

dar și prin abordarea aspectelor socio-economice în studiile privind biodiversitatea.

Conservarea biodiversității rețelei ecologice europene Natura 2000 este o componentă esențială pentru realizarea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului, iar contribuția Platformei Interguvernamentale științifice și politice privind Biodiversitatea și Serviciile Ecosistemice va depinde de calitatea cercetărilor întreprinse de către oamenii de știință, în condițiile alocării unor resurse financiare adecvate în domeniul cercetării și protecției naturii.

Bibliografie

- Nela MIAUTĂ – Cel de-al IV-lea Raport Național privind implementarea Convenției privind diversitatea biologică în România, 2010
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (2011) *Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020*, Brussels, 3.5.2011 COM (2011)
- Pan –European Biological and landscape diversity strategy, UNEP, 2011
- CBD COP 10 Decision X/2. Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020
- Deciziile celei de-a X-a reuniuni a Conferinței Părților la Convenția privind diversitatea biologică, Nagoya, Japonia, 2010

Turism și societate – modelul canadian

***Abstract:** În Canada turismul nu are doar o contribuție importantă la economia națională, ci are și o dimensiune socială semnificativă. Strategia turistică este fondată pe ideea că turismul este un drept al omului, ceea ce presupune dezvoltarea de programe, inițiative și acțiuni care să faciliteze dreptul la vacanțe pentru toate grupurile de populație, atât tineri, cât și familii, persoane vârstnice sau persoane cu venituri modeste. Acest articol își propune să prezinte succint câteva aspecte care vizează marca modelului turistic canadian, argumentele cheie pentru imaginea turismului canadian, dar și aspectele care oferă o experiență de voiaj memorabilă pe tărâm canadian.*

Turismul în Canada are o pondere semnificativă în cadrul economiei, chiar și în contextul actual marcat prin incertitudine și descreștere economică datorate recente crize mondiale. Dar trebuie să precizăm că turismul canadian nu este privit doar din perspectiva randamentului raportat la alte sectoare economice și industriale, ci el este abordat într-un context mai vast, punându-se în evidență și dimensiunea sa umanistă și socială. Strategia canadiană în materie de turism pleacă de la faptul că a face turism este un drept al omului și trebuie privit ca un corolar al dreptului la odihnă și timp liber. Acest drept uman are o dimensiune mondială, el fiind recunoscut și în tratatele internaționale. Astfel, Organizația Mondială de Turism a adoptat în 1999 Codul Mondial de Etică a Turismului aprobat în 2001 de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite¹, care recunoaște atât importanța economică a turismului cât și importanța turismului social². Articolul 7 din acest document prevede dreptul la turism, ceea ce înseamnă posibilitatea de a accede direct și personal la descoperirea bogățiilor planetei; acesta constituie un drept deschis tuturor cetățenilor lumii. Contribuția din ce în ce mai crescută a

turismului național și internațional trebuie să fie considerată ca o expresie de creștere continuă a posibilităților de petrecere a timpului liber căreia nu trebuie să i se opună obstacole. În această perspectivă turismul devine un factor de integrare geografică și de mediu, dar și factor de dezvoltare și bunăstare individuală și colectivă.

« Canada. Explorați-o fără sfârșit » - marca turistică a Canadei

Rezultatele studiilor privind sistemul turistic canadian public sau privat indică faptul că acestui domeniu trebuie să i se acorde o atenție deosebită în privința investițiilor. Este, de asemenea, evidențiată necesitatea atenției din partea guvernului privind măsurile care trebuie luate și colaborarea între puterile publice la toate nivelurile (federal, provincial, local), dar și parteneriatul între sectorul public și privat, în vederea creșterii nivelului de dezvoltare a turismului pe termen lung. Comisia Canadiană pentru Turism promovează experiențele extraordinare pe care le oferă Canada, aceste experiențe permițând voiajorilor să creeze istorii personale.

Părțile componente ale « mărcii de turism » din Canada

Canada are peste 178 000 de întreprinderi turistice³ mici și mijlocii, acestea fiind părți componente ale mărcii canadiene de turism pe piața internațională. Astăzi o multitudine de organisme contribuie la îmbunătățirea accesului la vacanțe și turism. Pot fi menționate alături de marile asociații și federații din turism și asociațiile și federațiile care promovează turismul în aer liber, camping familial, turism pentru tineri, mersul pe jos, sporturile acvatice, festivalurile și evenimentele culturale, activitățile sportive etc. Acestea regroupează la rândul lor mai multe asociații regionale și locale dar și organisme de economie socială, fondate pe un antreprenoriat colectiv care conjugă logica economică cu cea socială. Sunt, de asemenea, în diverse regiuni organisme fără scop lucrativ care propun oferte turistice originale, preocuparea lor fiind punerea în valoare a resurselor locale, dar având și un alt obiectiv și anume acela de dezvoltare a comunităților prin creșterea numărului de locuri de muncă, îmbunătățirea ofertei de servicii și bunuri, etc.

Succese ale mărcii canadiene de turism

În 2009, ghidul *Lonely Planet* a numit Canada printre « cele 10 țări cele mai interesante de vizitat în 2009 ». În 2010 Canada s-a clasat pe primul loc între mărcile cele mai respectate. Acest clasament este realizat în funcție de indicele de mărci naționale (brand) și este stabilit de către societatea internațională specializată în imaginea de marcă stabilită la New York.

Marca turistică a Canadei – expresia unei realități sociale

În stabilirea mărcii turistice s-a plecat de la întrebarea « *De ce o țară are nevoie de o marcă turistică ?* ». Răspunsul la această întrebare cuprinde mai multe aspecte. Mai întâi, marca turistică încarnează imaginația și emoțiile pe care o țară le inspiră vizitatorilor ei, opiniile și asociațiile pe care ei le formulează în raport cu un loc anume, dar și o promisiune pe care o țară o face vizitatorilor ei. Totodată, în construirea unei mărci turistice sunt cuprinse și elementele de bază precum clima, geografia, istoria, cultura, resursele locale, gastronomia, populația.

Opinia voiajorilor despre Canada

Dacă în trecut Canada era considerată un vast spațiu sălbatic, îndepărtat și chiar inaccesibil, astăzi vizitatorii pot fi eroii propriei lor aventuri în aceasta țară. De fapt nu este vorba despre o țară ci mai degrabă de un imens teritoriu, care se caracterizează prin natura sa omniprezentă și prin locuitorii ei deschiși. În 2004, se produce o schimbare a viziunii depășite despre Canada, punându-se accentul pe elementele de specificitate. Se poate afirma astfel că prin așezarea ei geografică și climă, Canada nu este o destinație pentru amatorii de soare care doresc să petreacă perioade lungi la plajă, ci este mai degrabă o țară construită pentru exploratori. Sunt îndemnați să viziteze Canada mai ales voiajorii care caută ocazia să se exprime liber prin voiaj. Canada atrage doritorii de aventură, eroi curioși care doresc să se lase pradă experiențelor surprinzătoare, neprevăzute și în afara ordinarului.

Promisiunea unei experiențede voiaj care poate oferi surprize pretutinden

Canada constituie un spațiu natural unde se poate vorbi despre creveți sau somon cu un pescar în orice moment. Este locul unde se poate urca împreună cu veritabili cow-boys pentru o excursie de-a lungul unei culmi dantelate de stânci. Este locul unde se pot face croaziere (în largul coastei de vest a insulei Vancouverului sau pe fluviul Saint Laurent, etc). Este o țară a marilor orașe unde poate fi admirat amestecul de arhitectură de inspirație europeană cu cea nord-americană (în Montréal sau în orașul Québec). Este locul unde se poate gusta un pahar cu vin la o minunată terasă și se poate petrece o seară într-o elegantă discotecă retroșic.

« Canada. Explorați-o fără sfârșit »

« Canada. Explorați-o fără sfârșit » este sloganul care reprezintă noua marcă turistică a Canadei. Popularizarea imaginii țării se face cu ajutorul cuvintelor, imaginilor, media sociale, video, bloguri și alte instrumente de comunicare. Marca turistică reprezintă viziunea unei țări. Cu cât se armonizează marca turistică a Canadei cu inițiativele de marketing în piețele geografice cu atât vocea țării se face auzită în cadrul concurenței mondiale. Obiectivul este invitarea voiajorilor naționali și străini să exploreze Canada punând accentul pe experiențele excepționale pe care le oferă această țară.

Cum poate fi prezentată Canada ca și destinație unică pentru voiajori?

Sunt definite câteva argumente cheie care fac din Canada o destinație unică și fac promisiunea unei experiențe diferite de cea a altor țări. Unele dintre aceste argumente (promisiuni) se pot regăsi și în oferta altor țări, dar unicitatea ofertei canadiene în materie de turism constă în forma de manifestare și de articulare a acestor elemente.

Orașele canadiene debordează de viață și sunt înconjurate de natură.

Orașele canadiene oferă o diversitate de activități culturale specifice. De exemplu, Montreal sau Quebec sunt orașe cu un șarm și eleganță unde istoria și arhitectura se îmbină cu animația vieții moderne. Vancouver-ul este avangarda culturală. Orașul Victoria exprimă eleganță și rafinament după model european. Halifax este un oraș animat și întotdeauna divertisant. Toate aceste locuri au muzee, galerii, activități teatrale, baruri de noapte și propun de asemenea o bucătărie foarte bogată. În plus orașele oferă multe locuri pentru relaxare: frumuseți naturale și spații verzi abundând de atracții urbane, locuri pentru sporturi nautice, locuri de degustat specialități gastronomice, vizite la muzeu sau o plimbare într-un frumos port. Canada este așadar un simbol de libertate-libertatea de a explora și de a redescoperi sinele.

Căile de acces la obiectivele turistice

În strategia canadiană modul în care se poate ajunge la obiectivele turistice ocupă un loc important. Voiaje de explorare personală se pot realiza pe cale aeriană, terestră și maritimă. A vizita Canada nu este numai o deplasare dintr-un loc în altul, ci este mai ales descoperirea unor locuri de o frumusețe excepțională. La bordul unui vagon din trenul transcanadian se poate traversa țara printre culmi muntoase din rocă. Cu un hidroavion se poate ajunge din centrul orașului Vancouver la un pavilion de pescuit unde se pot gusta preparate specifice. Se poate de asemenea descoperi în hidroavion cel mai lung litoral din lume. Se pot admira sau chiar vâna balene dar se pot face și croaziere în insulele Cap-Breton.

Peisajele spectaculare - aventura activă în mijlocul minunățiilor naturale

Minunățiile naturii în Canada sunt foarte numeroase la fel și maniera prin care se poate profita de ele. Se pot admira aureolele boreale, se pot admira căderile de apă de la cascada Niagara, se pot degusta vinuri într-o vie privată din Ontario; de asemenea se pot observa urșii polari umblând pierduți pe văile din Hudson. Trebuie să semnalăm faptul ca guvernul canadian a jucat un rol important în

favorizarea accesului la spații naturale de calitate prin crearea de rețele de parcuri naționale.

O bucătărie regională de primă clasă

Bucătăria și exploatarea produselor alimentare locale este un alt aspect important în strategia turistică a Canadei. Peisajelor spectaculare se adaugă gastronomia, astfel compunându-se o superbă experiență pentru gust, privire și atingere. Savoarea unui loc înseamnă fuziune etnică, întoarcere la prospețimea naturală și la recoltarea produselor (chiar dacă agricultura este de slabă intensitate în această țară). Degustările se fac în decoruri încântătoare și alături de locuitori simpatici, aceasta fiind de fapt esența bucătăriei canadiene. Meniul este pe bază de ingrediente biologice locale preparate după modelul de ecogastronomie variată în funcție de sezon. În această perspectivă, se asociază locul, plăcerea și bucătăria. De exemplu, o micro-braserie quebequeză oferă un plăcut moment de degustare de bere artizanală. Putem, de asemenea, regăsi apropierea între pământ și mare într-un meniu servit într-o cabană în satele din Noua Scoție. O ieșire într-un restaurant din înălțimea munților reunește pe de o parte ceea ce găsim în ocean (somonul sălbatic) și ceea ce e mai aproape de munte (preparate din vânat).

Contactul cu localnicii - cunoștința cu canadienii

Cea mai bună manieră de a se impregna de specificitatea unui loc este de a face cunoștință cu locuitorii. Veseli, spirite deschise, accesibili, autentici, așa sunt descriși canadienii de către voiajori. De exemplu turiștii pot cunoaște îndeaproape un simpatic pescar pe cheile din Noua Scoție, sau pot, de asemenea, descoperi moștenirea lăsată de popoarele din marile câmpii din Alberta; în Quebec pot întâlni un producător de brânzeturi pe calea brânzei. Ce înseamnă contactul direct cu locuitorii? Este o experimentare directă a culturii canadiene care ajută voiajorul să înțeleagă originile țării dar și să își facă o idee despre viitor. A primi voiajorii contribuie la crearea legăturilor umane astfel încât aceste momente autentice și semnificative le incită viitorul. Recent chestiunile de echitate și de

solidaritate cu comunitățile de primire (gazdele) au fost legate de conceptul de turism social. Accesul la turism nu privește doar vizitatorii, ci și pe cei care sunt gazde care trebuie să aibă acces la resurse turistice, dar și la beneficii turistice. Introducând o relație de solidaritate între turiști și populațiile locale de primire (gazde) și având ca obiectiv dezvoltarea durabilă, turismul social este contrar turismului de masă invadator și spoliator de resurse⁴.

Experiența turismului canadian este gata pentru concurența de pe piața internațională?

Pentru a răspunde la această întrebare sunt avute în vedere trei aspecte care oferă de altfel și o experiență de voiaj memorabilă. Un prim element este *cultura*, deoarece vizitatorii doresc să aibă posibilitatea să intre în specificul comunităților culturale. Vizitatorii sunt invitați de exemplu să trăiască în ritmul locuitorilor din diverse provincii prin programe fără ghid de la 10 la 13 zile - care cuprind sejururi în zone istorice. Ei intră astfel în contact cu locuitorii satelor care sunt gata să îi ajute să descopere cutumele locale. Un alt element esențial în reușita unei strategii turistice este *populația* (locală). Voiajorii care se integrează în viața locală întâlnesc oameni și astfel stabilesc legături mai puternice cu locurile pe care le vizitează. Experiențele locale din regiuni creează legături emoționale cu canadienii, sau cu alți voiajorii dar și cu geografia Canadei. Așadar *geografia* reprezintă o resursă turistică, un element cheie în succesul strategiei turistice canadiene. Voiajorii au ocazia să vadă peisaje magnifice și neașteptate, apoi sunt lăsați să traseze propriile lor căi și să lase propriile lor urme. Există centre de ghidare a turiștilor specializate în experiențe în aer liber iar personalul din aceste centre îi ghidează în aventuri în inima naturii sălbatice. Unele dintre aceste locuri deosebite sunt cunoscute doar de oamenii din regiune; sunt zone rezervate (protejate) care nu sunt încă invadate de turiști.

Ce îi atrage pe vizitatori spre Canada?

Veritabila natură a experiențelor de voiaj în Canada rezidă în posibilitățile care se regăsesc în capacitatea de a cunoaște prin,

experiențe proprii frumusețile naturii, de a întâlni locuitori calzi și primitori și de a interacționa cu alte culturi de peste tot din lume. O experiență devine într-adevăr semnificativă atunci când invită un voiajor să se intereseze în același timp despre cultură, populație și geografie.

Concluzii

Având în vedere ca această scurtă prezentare privind aspecte legate de strategia de turism canadiană a fost prezentată în cadrul simpozionului de la Durău – „Ceahlău – natură, istorie și turism” (în proximitatea muntelui Ceahlău), am putea trage câteva concluzii interesante și pentru dezvoltarea și promovarea turismului românesc. Trebuie avut în vedere faptul că turismul este mai întâi de toate un drept al omului și ar fi necesar de prevăzut un alt mod de gestiune a resurselor fondat pe o viziune umanistă în care obiectivele economice să fie legate de obiectivele sociale. Turismul devine astfel nu numai un factor de bunăstare colectivă și individuală, dar și un factor de integrare socială. Pentru atingerea acestui obiectiv, implicarea statului este necesară în elaborarea unei strategii care să contribuie la creșterea posibilităților de acces la activități turistice și recreative pentru un număr cât mai mare de persoane din toate straturile sociale (copii, tineri, persoane vârstnice, persoanele cu handicap, persoanele cu venituri modeste). În redefinirea noilor imperative trebuie avut în vedere adoptarea unor moduri de gestiune, care să evite tensiuni între social și economic, actorii implicați în turism, evitând posibilitatea de a dezvolta două forme de turism – una pentru bogați și alta sub forma de *ghetto* pentru persoanele mai puțin favorizate. În același timp, trebuie ținut cont de factorii importanți în definirea mărcii de turism a țării și de modul în care acești factori se articulează. Astfel, orașele trebuie să ofere pe lângă obiectivele istorice, arhitecturale și culturale și o diversitate de activități de *loisir* în spații din natură sau activități sportive și de agrement. Un alt element cheie în strategia de turism este valorificarea peisajelor, care trebuie să invite turiștii la aventuri în mijlocul minunățiilor naturale. Căile de acces la obiectivele turistice constituie, de asemenea, un element cheie din strategia de turism. Bucătăria și produsele agricole specifice unei regiuni, la care

se adaugă atitudinea gazdelor ce se exprimă în deschiderea și ospitalitatea localnicilor, contactul cu oamenii dintr-o regiune contribuie la cunoașterea unei culturi, dar și la crearea unei solidarități sociale. Așadar, modul în care sunt articulate și puse în valoare geografia, istoria, dar și atitudinea gazdelor asigură reușita unei strategii de turism.

Note

1. Louis Jolin et Luce Proulx, « L'ambition du tourisme social : un tourisme pour tous, durable et solidaire ! (Ambițiaturismului social : un turism pentru toți, durabil și solidar) », Revue : *Interventions économiques* 32, 2005
2. Turismul social este un concept promovat în țările occidentale și care se referă la programele și acțiunile vizând facilitarea dreptului la vacanțe și accesibilitatea la turism pentru toate grupurile de populație (copii, tineri, studenți, familii, pensionari, persoane cu handicap, persoane cu venituri modeste), dar care vizează de asemenea și calitatea relațiilor între vizitatori și comunitățile primitoare. Sunt exemplificate între altele centrele de vacanță, coloniile de vacanță, satele de vacanță pentru familii, voiajele educative pentru tineri sau pentru persoanele vârstnice, sejururile lingvistice. Sunt, de asemenea, avute în vedere realizările care fac accesibile activitățile în aer liber (piste ciclabile, sau drumurile pentru marșuri) și organizarea teritoriului în scopuri recreativ-turistice.
3. O mare parte din informațiile care au stat la baza redactării acestui material sunt preluate de pe pagina oficială a Comisiei Canadiene pentru Turism: <http://fr-corporate.canada.travel/ressources-industrie/marque-touristique-du-Canada> pagină consultată în data de 22 iulie 2013.
4. Louis Jolin et LuceProulx, « L'ambition du tourisme social : un tourismepourtous, durable et solidaire ! (Ambiția turismului social : un turism pentru toți, durabil și solidar) », Revue: *Intervention séconomiques* 32, 2005

Bibliografie

Chauvin, Jacques, Le tourisme social et associatif en France. Acteur majeur de l'économie sociale (Turismul social în Franța. Actor major al economiei sociale), Paris : L'Harmattan, 2002

Louis Jolin et LuceProulx, « L'ambition du tourisme social : un tourisme pour tous, durable et solidaire ! (Amibiția turismului social : un turism pentru toți, durabil și solidar) », Revue: Intervention économiques 32, 2005

<http://fr-corporate.canada.travel/> pagină consultată în data de 20 iulie 2013

<http://fr-corporate.canada.travel/ressources-industrie/marque-touristique-du-Canada> pagină consultată în data de 22 iulie 2013

http://fr-corporate.canada.travel/sites/default/files/pdf/Research/Industry-research/Economic-political-impacts/CanadianTourismIndustryBenchmarking_FR.pdf pagină consultată în data de 25 iulie 2013

Aspecte ale biodiversității Parcului Național Ceahlău

Marea diversitate de peisaje, diversitatea de asociații vegetale și animale, existența unor specii rare de plante și animale și bogăția biodiversității au făcut ca, din anul 2003, Rezervația Naturală Ceahlău să capete atribuțiile de Parc Național.

Suprafața Rezervației Naturale depășea 17.000 ha, dar a Parcului Național a rămas doar de 8500 ha. În aceste condiții, o suprafață așa de restrânsă necesită măsuri sporite pentru ocrotire și pentru a se păstra întreaga zestre naturală vie.

Ceahlăul, uriașul cu fruntea-n soare, privit din toate părțile, pare un turn de veghe peste țara Moldovei și a Transilvaniei. Relieful, așezat în trepte, cuprinde un nivel superior, o culme lată acoperită cu un strat gros de mușchi de pământ și tufe compacte de ienupăr și afin, din care se desprind vârful Toaca ca o piramidă și stânca Panaghiei ce apare ca un turn uriaș. Culmea lată a muntelui (platoul) reprezintă un adevărat castel de apă, aici se acumulează, în vegetația existentă, ploile și zăpezile care, treptat, eliberează firișoare firave de apă către pâraiele ce se scurg către Bicaz, Bistricioara și marele lac de la Izvoru Muntelui.

Muntele apare ca o fortăreață flancată de pereți uriași abrupti cu polițe însoțite, pe care apar adesea petele roșii brunii - caprele negre. Cei doi piloni ai fortăreței sunt vârful Toaca (1904 m altitudine) spre nord și vârful Ocolașul Mare (1911 m altitudine) spre sud. Sub Ocolașul Mare (zona sud estică) se află un platou secundar, Ocolașul Mic, ce se termină cu pereți abrupti în stâncile ce formează Turnul lui Budu. Spre vest, nord-vest predomină o creastă adiacentă părții centrale străbătută de canioane adânci. Spre sud-vest se ridică Piatra Sură - ce are aspect de creastă stâncoasă. Spre est, pereții ce formează Fundul Ghedeonului se termină cu o culme radială, Lutul Roșu. O vale adâncă, cu orientare est-vest, se deschide lângă această culme, urmată de complexul Detunatele, Castelul Vrajit și Jgheabul

cu Hotar - forme geologice care amintesc de palate fermecate unde-și fac cuib vulturii.

Trecerea spre versantul nordic, către Poiana Durăului, este făcută de o culme radială, formată din Șaua Panaghiei, complexul Piatra Lată, Șaua La Morminte și Chica Fântânelor.

Versantul nordic al masivului Ceahlău este dominat de Vârful Toaca, Stânca Panaghia, Scăldătoarea Vulturilor, Piatra Ciobanului, piatra Vulcanului - stânci semețe, mai tot timpul acoperite de ceață înălțimilor. Tot pe latura nordică se formează pâraul Rupturi și cascada Duruitoarea ce are o cădere în două trepte de aproximativ 30 m. Cu mulți ani în urmă, când muntele nu era golit de vegetație și pădurea era închegată, căderea apelor învolburate se auzea de la mari depărtări. Erau vremuri când cerbii veneau să bea apă din pâraiele de la poalele muntelui, la Durau.

Lumea viețuitoarelor cu sevă - plantele - și a celor cu sânge - animalele - este foarte diversă. Pe platoul Ceahlăului domină jnepenișurile, suprafețe cu afinișuri și ienupăr pitic ce formează tufișuri dese de nepătruns, din cauza ramurilor târâtoare la bază și strâmbe. Vegetația ierboasă a jnepenișurilor este formată din adevărate saltele elastice de turbării acidofile cu licheni și mușchi. Aici se găsesc plante rare ca vulturica, clopoței, troscotul, vârtejul pământului.

Din perioada glaciară au supraviețuit, pe munte, plante cunoscute ca relice: argințica, gâscărița, rogozul, firuța, foaie grasă, iarba surzilor, coada iepurelui, mixandra sălbatică, opaița. Multe specii de plante ale căror flori tremură în asprimea înălțimilor au denumiri specifice, de exemplu: laptele stâncii, căldărușa, pălămida de munte, garoafa de munte, vulturica, zmeoaia, gălbenelele de munte, floarea de colț, sângele voinicului.

În condițiile vitrege din etajul de sus al muntelui, puține specii de insecte pot înfrunta tăria vântului. Găsim aici păsări adaptate acestor înălțimi cum ar fi fâsa de munte și brumărița alpină. Pe pereții stâncăriilor se găsește minunata pasăre multicoloră – fluturașul de stâncă, șoimulețul roșu. În zilele însorite își fac apariția șopârla de munte și chiar vipera de munte. Regina stâncăriilor rămâne capra neagră, care a ajuns (2006) la aproximativ 113 exemplare; colonizarea ei în munte s-a făcut în 1997, prin 7 exemplare.

Coborând în etajul pădurilor de rășinoase, găsim păduri de molid și de lariță. La Polița cu Crini (1400 - 1500 m altitudine) se întinde o zonă compactă de lariță (zadă) căreia i se spune și crinul de munte. Puțina vegetație ierboasă este formată din vulturica, clopoței, măcriș căldărușă, ferigi și licheni. În pădurea umbroasă, sub buștenii putrezi, se găsesc multe neamuri de melci. Pe copaci se găsesc specii de cari (ipide) care atacă coaja, apoi cotari la care omizile consumă frunzele de pin, larve de *Limantria* ce distrug frunzele rășinoaselor. În frunzarul pădurii mișună o faună specifică formată din colebole, miriapode, urechelnițe. Păsările specifice pădurii de conifere sunt: ciocănitoarea neagră, ciocănitoarea cu trei degete, mierla gulerată, pițigoiul de brad, forfecuța, cocoșul de munte. Puținele mamifere care se găsesc aici sunt reprezentate de neamuri de rozătoare, chițcani, jderul de copac.

Spre poalele muntelui, în etajul pădurilor de foioase (400-700 m altitudine), vegetația lemnoasă este formată din fag, carpen, arini. Apar poieni cu diverse specii de graminee. Aici găsim zeci de neamuri de insecte polenizatoare, larve de cicade, fluturi cu splendide aripi multicolore, care caută adresa florilor. Aici se găsesc, în ochiuri de apă: tritonul de munte și tritonul carpatic - specie endemică, salamandre, broaște roșii de pădure.

Dintre păsări găsim sturzi, pițigoi, gaițe, țicleni, măcălendri, cojoaice. Mamiferele ce se adăpostesc aici sunt: lupul, vulpea, bursucul, mistrețul.

Ceahlăul - Parc Național, așa cum arată astăzi, este supus agresiunii de către locuitorii din preajma muntelui, unii dintre ei fiind proprietari ai unor suprafețe din parc.

Administrația parcului se străduiește să apere granițele zonei ocrotite, dar adesea este depășită de multiple incursiuni ale crescătorilor de animale, tăietorilor de lemne, culegătorilor de plante, certați cu legea. Agresiuni se simt și din partea Mitropoliei Moldovei și Bucovinei care, sub pretextul refacerii unor chilii ale celor trei călugări de la schitul din vârful muntelui, a construit un imens hotel alpin în zona strict protejată a parcului. Cui folosește?

Ceahlăul așa cum arată, ca un turn de veghe, poate fi ușor distrus, pătura subțire de pământ ce învelește muntele și poartă stratul de viață (plante și animale) poate fi ușor spălată de ploi, când totul

la vale. Nu cred că dorește cineva să admire numai stâncile goale, lipsite de viață, iar Duruitoarea să cadă în tăcere. Puțini gândesc când taie pădurea că, împlântând toporul în tulpina unui copac, pregătesc o scândură pentru sicriul muntelui.

Sunt multe exemple din trecut care arată cum s-a instalat pustiul în locul unor regiuni înfloritoare. Secetele care amenință să devină cronice și inundațiile năprasnice sunt urmările firești ale marelui nesfârșit și neiertat păcat, care se cheamă despădurirea. Figuri ce par a fi înțelepte vehiculează ideea „grădinăritului” și „igienizării” în pădure, grădinăritul însemnând, după ei, tăierea falnicilor copaci, cu vârste venerabile care, chipurile, împiedică să crească alții mai tineri, iar igienizarea însemnând scoaterea din pădure a oricărui copac doborât de bătrânețe sau uscat când, de fapt, copacii care putrezesc în pădure sunt adevărata sursă de viață pentru sumedenia de viețuitoare mici care fac parte din circuitul naturii.

Fără lumea vegetală în general, viața oamenilor și a animalelor nu ar fi posibilă. Noi - oamenii - existăm datorită excedentului de oxigen eliberat de plante în procesul de fotosinteză și a consumului mare de dioxid de carbon. Pentru a ne da mai bine seama de rolul vegetației forestiere pentru viața omului, este de reținut faptul că în procesul de fotosinteză se creează o cantitate de substanță vie numită biomasă, care constituie producția primară pe care animalele ierbivore (sălbatică și domestice) o consumă, dând la rândul lor o producție secundară, deci se creează o altă biomasă. Animalele ierbivore sunt mâncate de animalele carnivore și de om care, la rândul lor, creează o altă biomasă și așa mai departe, în cursul întregului ciclu trofic al viețuitoarelor pe Pământ. Biomasele create de organisme vegetale și animale, prin acțiunea microorganismelor, sunt descompuse în apă, bioxid de carbon, amoniac și săruri minerale, încheind ciclul materiei și eliberând pentru un nou ciclu elementele nutritive, astfel că biocenoza de plante și animale, împreună cu atmosfera apropiată și solul, formează o comunitate strânsă - un ecosistem. Cel mai perfecționat ecosistem este pădurea care, în ansamblu, prezintă caracteristici principale: furnizează două treimi din oxigenul planetei, este refugiu și rezervor de hrană pentru vânat, filtrează aerul și purifică atmosfera, oferă omului o atmosferă calmă, cu aer curat,

armonie, liniște. Pădurea mărește umiditatea aerului și asigură ritmicitatea ciclului apei în atmosferă.

Această pledoarie pentru importanța păstrării pădurii ar trebui să fie și în conștiința celor care sunt factori de decizie, începând cu primarii din comunele adiacente muntelui, oficialitățile județene și terminând cu cele ministeriale. Legi avem, dar nu sunt respectate.

Toată zbaterea noastră se concentrează întru păstrarea cât mai curată și nealterată a Masivului Ceahlău.

Ceahlăul a fost și rămâne un laborator natural pentru seriile de studenți care-și săvârșesc învățătura la facultățile de Biologie și Geografie de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. În practicile de vară, în fiecare an, fiecare student are ocazia să urce muntele, să cunoască pe viu imensa biodiversitate. Desele excursii de studii care se fac la sfârșit de săptămână spre Cabana Dochia prin traversarea Durăului și Fântânelelor au darul de a cunoaște mai bine complexitatea relațiilor ce se stabilesc între diversitatea viețuitoarelor și mediul lor de viață. În Ceahlău se derulează teme de cercetare ce vizează cunoașterea unor aspecte ecologice și etologice ale carnivorelor mari (urs, lup); studiul liliecilor din grotele și cavernele muntelui; aspectele comportamentale la capra neagră. O teză de doctorat a realizat un amplu studiu asupra micromamiferelor. Alte teme vizează cunoașterea insectelor ce atacă scoarța copacilor, diversitatea lumii fluturilor, asociațiile vegetale, speciile rare de plante și măsurile de protejare.

Cercetările noastre recente, din ultima decadă, au vizat studiul pușinelor specii de pești păstrăvul de râu (*Salmo trutta fario*), boiștean (*Phoxinus phoxinus*), zglăvoc (*Cottus poecilopus*), grindel (*Noemacheilus barbatus*), păstrăv curcubeu (*Salmo gairdneri*)) și s-a încercat (în 2003) popularea pâraielor Nican și Fântânele cu păstrăv fântânei (*Salmo fontinalis*). Ploile abundente și viiturile din vara anului 2005 au spălat totul și au compromis experimentul.

Au fost identificate 10 specii de amfibieni (5 specii de tritoni și 5 specii de broaște anure), 7 specii de reptile (caracteristice muntelui fiind *Vipera berus* și *Lacerta vivipara*).

Studiul păsărilor a putut evidenția aproximativ 286 specii (din cele 390 specii identificate pe teritoriul României), iar studiul mamiferelor a putut să semnaleze aproximativ 42 specii (din cele 99 specii din

România). Cercetători înzestrați cu aparatură modernă de înregistrare sonoră au putut determina 22 specii de lilieci (din cele 32 de specii cunoscute în țară). Bogăția speciilor de lilieci - toți fiind insectivori - asigură schimbul de noapte în natură, sănătatea pădurilor prin consumul mare de insecte (multe fiind dăunătoare). Cele mai multe specii de animale semnalate în masivul Ceahlău au fost incluse în anexele legii de protecție a naturii (specii de interes comunitar, specii de interes național).

Dorim ca Ceahlăul să rămână așa cum este azi, spre bucuria și contemplarea celor care vin după noi. Ceahlăul este o dragoste veșnic tânără, mereu aceeași și de fiecare dată alta pentru că el - muntele - sprijină pe creștet cerul și ocrotește sub hlamida sa viețuitoarele ce își au poteci numai de ele știute. Pe cei ce iubim Muntele Ceahlău, atunci când plecăm din preajma-i, ne macină gândul reîntoarcerii cât mai grabnice. În cuprinderea îmbrățișării muntelui te simți când mare și puternic, ca un haiduc cu rădăcini în veacuri, când mic, atât de mic, că îi ceri pavăză.

Ceahlăul cheamă pe toți românii să-l sărbătorească la 6 septembrie (Schimbarea la Față), în fiecare an. Cu mic, cu mare, cu torțe aprinse, în liniște deplină, urcă muntele spre a venera această cetate, cu toate bogățiile ei și pe Dumnezeu - Stăpânul lumii.

Particularitățile și diversitatea speciilor de orhidee terestre din Masivul Ceahlău

Rezumat

Lucrarea se referă la particularitățile orhideelor terestre, în general și a speciilor identificate în masivul Ceahlău, în special. Sunt prezentate trăsăturile morfologice ale orhideelor și analizate în detaliu adaptările la polenizarea entomofilă, dar și relația dintre aceste specii de plante, insecte și alte nevertebrate. Sunt facute cunoscute cele 37 de specii identificate în masivul Ceahlău, perioada lor de înflorire, habitatele pe care acestea le populează, frecvența cu care pot fi întâlnite, precum și speciile amenințate cu dispariția, aflate sub protecția legii. Este subliniată, în general, valoarea patrimoniului floristic al Ceahlăului, necesitatea conservării și valorificării acestuia și sunt de scris pe larg cauzele regresului orhideelor, specii deosebit de sensibile la acțiunile antropice.

Ceahlăul – bătrânul și falnicul masiv al Carpaților Moldovei, cunoscut și îndrăgit de toți pentru vraja cu care-i atrage spre spectaculoasele sale culmi – este păstrătorul unei comori floristice și faunistice remarcabile. Prin structura sa geologică, prin varietatea formelor de relief și substratului sau predominant calcaros, masivul Ceahlău ofera condiții prielnice de viața celor 1097 specii (plus 21 specii hibride) și 206 subspecii de plante vasculare care-l populează, adică aproape 65% din flora județului Neamț și 36% din întreaga floră a României. El adapostește un număr de 37 specii de orhidee (dintre care trei ocrotite de lege), aparținând la 21 de genuri.

Membre ale unei familii (*Orhidaceae*) deosebit de numeroase (cca 25 000 de specii), orhideele sunt răspândite pe întreaga planetă (mai puțin în zonele aride ale deșertului și la cei doi poli înghețați ai Pământului) și ocupă una din treptele cele mai înalte pe scara evoluției lumii vegetale.

Specii ierboase perene, orhideele pot fi terestre sau epifite, autotrofe sau heterotrofe, dar se află, obligatoriu – prin rădăcinile adventive – în simbioza cu miceliul unor ciuperci, cu care formează asociații specifice (micorize), de unde și dificultățile întâmpinate la cultivarea și aclimatizarea lor în alte biotopuri decât cele de origine (Toma și Nita, 1996).

I. Trăsăturile morfologice ale orhideelor

La majoritatea speciilor de orhidee terestre partea aeriană se dezvoltă din toamnă, perioada de iarnă fiind trecută în stadiul de rozetă; altele apar după trecerea gerurilor, dezvoltând primăvara o tulpină garnisită sau nu de frunze, dar care se termină obligatoriu cu o inflorescență cel mai adesea impresionantă prin aspectul foarte personal al florilor ce o compun.

Acestea au simetrie bilaterală, sunt hermafrodite, zigomorfe și răsturnate (din cauza răsucirii cu 180 grade a pedunculului sau ovarului), rar solitare, în mod normal fiind grupate în inflorescențe dese, răcemoase sau paniculate, terminale (Flora României, vol XII, 1978).

Foto 1. *Nigritella rubra*

Foto 2 *Epipactis helleborine*

Construită pe tipul trei, floarea orhideelor este compusă din 3 sepal colorate ca și cele 3 petale, care pot fi libere sau concrescute la bază și sunt dispuse în inele.

Tepalele inelului interior formează o cască și un label, care, în mod excepțional, se află orientat în sus la speciile genului *Nigritella*, *Epipogium* și *Liparis*. Doar una din trei stamine sesile este fertilă, producând polen. Granulele de polen, singulare sau grupate în

tetradă sunt legate între ele prin fire elastice de viscină, formând adevărate pachete, denumite polinii. Acestea au consistența unei paste moi sau a cerii, rar fiind pulverulente.

Ceea ce trebuie subliniat este faptul că stamina concreșcută cu stilul sau stigmatul ovarului formează un organ aparte (ginostem), ceea ce face ca în mijlocul florii să apară o formațiune tipică, cu aspect de coloană.

Foto 3. *Cypripedium calceolus* **Foto 4.** *Cephalanthera rubra*

Ovarul inferior, 1-3 locular, prezintă o zonă sterilă, în formă de cioc (rostel) și două fertile, cu câte 1-2 cavități mici, vâskoase ,adaptate pentru captarea polenului.

Fructul orhideelor este o capsulă uniloculară, dehiscentă prin 3-6 valve longitudinale persistente, de forma globuloasă sau alungită, trigonală sau hexagonală. În afară de specia *Epipactis palustris*, la care capsulele sunt pendente, la toate celelalte specii ele sunt erecte.

Semințele, foarte numeroase, diseminate mai cu seamă de vânt, sunt minuscule, comparabile ca dimensiuni cu firele de praf, atingând performanța de a avea cea mai redusă dimensiune față de orice altă familie de plante. Embrionul sferic, alcătuit din 100-200 de celule (Demares, 1997) este înconjurat de un tegument subțire și reticulat, fiind incomplet diferențiat (fără radiculă și albumen). Din cauza lipsei endospermului, embrionul este total “neajutorat”, pentru germinare și creșterea plantuțelor aparând simbioze specifice între orhidee și ciuperci. Astfel, singura posibilitate ca din embrion să se dezvolte o plantă este ca măcar un filament dintr-o ciupercă microscopică (din grupul *Basidiomycetelor*) compatibilă cu specia

să-l penetreze și să-i aducă elementele nutritive și apă de care are nevoie ca să crească.

Foto 5. *Orchis ustulata* **Foto 6.** *Anacamptis pyramidalis*

Numărul enorm de mare de semințe pe care-l formează orhideele devine astfel o șansă în plus de întâlnire între acestea și ciupercile simbiote. De aceea există, probabil, și adaptările incredibile ale florii la polenizarea prin insecte, care asigură fecundarea.

Darwin (1870) descoperise că rostelul, poliniile, labelul și ginostemul sunt părțile cele mai interesante din structura orhideelor, rostelul fiind chiar unic în lumea plantelor. El apare în evoluție ca un organ nou, specializat pentru polenizarea entomofilă și nu are corespondență în altă familie. Deși aparent are rolul de a secreta lichidul vâscos care să rețină polenul, de fapt el pare a fi un organ activ, care se sacrifică, autodistrugându-se parțial în momentul în care poliniile au fost smulse de la baza lui pentru a se lipi temeinic de capul sau trompa insectei care a pătruns în floare.

Foto 7. *Epipactis atrorubens*

Foto 8. *Spiranthes spiralis*

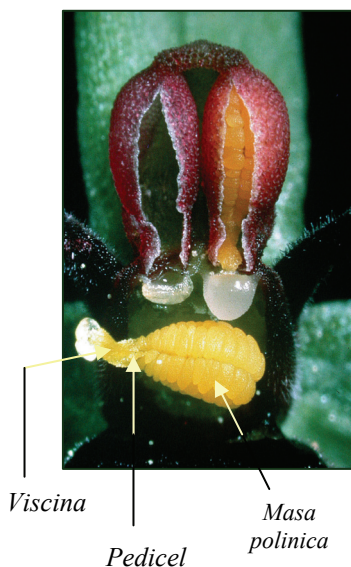
II. Particularitățile înmulțirii la orhidee

Declinul înregistrat în ultimul timp de speciile de orhidee spontane din Europa, datorat recoltării lor asidue pentru florile elegante și parfumate, dar și utilizării lor în medicina empirică pentru proprietăți afrodisiace (Pârvu, 1991), face ca un număr tot mai mare de specii să fie considerate rare și chiar amenințate cu dispariția (Bailes și Colab., 1986)

Adaptările orhideelor la polenizarea entomofilă

Cum polenizarea orhideelor se face la mai toate speciile aproape exclusiv prin intermediul insectelor, florile acestora au o organizare specială. Insectele sunt atrase nu numai de splendoarea culorilor și mirosul lor particular, ci mai cu seamă de nectarul produs de acestea. Pentru a ajunge să-l extragă, ele trebuie să urmeze un traseu precis, controlat perfect de barierele, capcanele și sensurile obligatorii impuse de structura florii. Astfel, separele și petalele care formează coiful protejează organul de fructificare și dirijează insecta, obligând-o să pătrundă prin “poarta” aflată în fața florii.

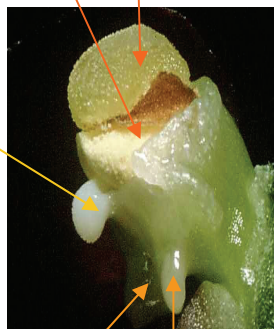
Foto9. Poliniile

*Foto 10.
Gimnostemul*

palnie
Lojele anterelor

*Lob
fertil*

Labelul, plasat întotdeauna înaintea rostelului, poate fi elastic și flexibil sau umflat și curbat, ca un sabot, obligând insecta să iasă din floare doar printr-un anume orificiu, aflat în vecinătatea anterei și stigmatului. Alteori, labelul se prelungește cu un jgheab sau prezintă excrescente neregulate, ceea ce face insecta să “derapeze” direct spre rezervorul de nectar.

Rostelul, secretă materia vâscoasă care se usucă și întărește în contact cu aerul, asigurând aderarea rapidă și perfectă a poliniilor de corpul insectei. Interesant este faptul că durata de solidificare a substanței vâscoase este diferită de la o specie la alta, putând varia de la 2-3 minute (*Orchis*) până la 10 minute (*Epipactis*), sau de la una până la mai multe zile (*Malaxis*).

Cu adevărat remarcabile în structura și funcționarea lor sunt poliniile, al căror pedicel se desprinde (cel mai adesea cu o porțiune de rostel) și se lipește de corpul insectei polenizatoare. Ele suportă ulterior o mișcare de contracție, datorită întăririi substanței vâscoase

și transformării ei într-un veritabil ciment, ceea ce duce la modificarea unghiului lor de inserție și dispunerea într-o poziție perfectă pentru a efectua polenizarea, când insecta pătrunde într-o altă floare.

Foto 11. *Epipactis palustris*
(polen pulverulent)

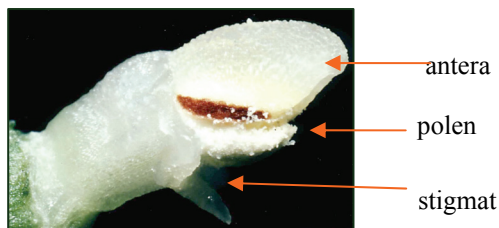
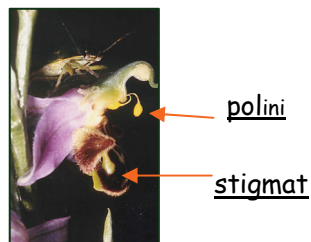

Foto 12. *Ophris apifera*

Impresionant este și numărul grăuncioarelor de polen, care se ridică de la cca. 24 000 (la *Cephalanthera*) la 186 300 (la *Orchis maculata*) per individ (Darwin, 1870). Polenul este “sudat” cu fire elastice în adevărate pachete, pentru ca pe timpul transportului să nu fie pierdut sau “măturat” de vânt.

Deși fecundația directă ar fi mult mai simplă, ea se întâlnește foarte rar în lumea orhideelor. Este cazul speciilor de *Epipactis*, care nu secretă substanțe vâscoase și al căror polen cade direct pe stigmatul florii situate dedesubt (foto. 11). La *Ophris apifera*, însă, poliniile înseși se curbează și ajung să-și depună polenul pe propriul stigmat, caz în care avem de-a face cu autopolenizarea și autogamia (foto 12).

Lista insectelor (peste 20 de specii) adaptate pentru polenizarea orhideelor cuprinde membrii mai multor familii: lepidoptere (Foto 13), diptere (Foto 14), himenoptere (Foto 15) și coleoptere (Foto 16).

Foto 13

Foto 14

Foto 15

Foto 16

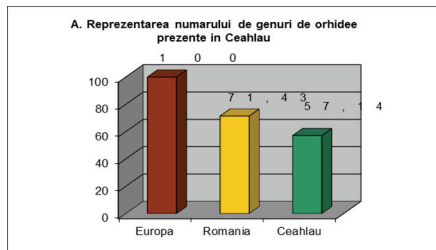
Demares (1997) atrage atenția ca relația orhideelor cu insectele și cu alte nevertebrate este mai complexă și că nu se reduce la polenizare, unele specii de fluturi, coleoptere, muște sau himenoptere folosind ocazional inflorescențele pentru repausul lor nocturn, iar paianjenii de dimensiuni mici se ascund între piesele spicului florifer pentru a-și putea surprinde mai ușor prada. În mijlocul rozetei de frunze se pot adăposti și specii de melci (*Limax*, în special) care distrug țesutul foliar sau consumă în timpul primăverii inflorescențele, distrugând florile, petală cu petală.

III. Răspândirea orhideelor terestre

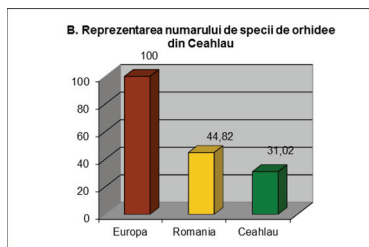
În flora spontană a României, familia *Orchidaceae* este bine reprezentată, din cele 35 de genuri existente în Europa, 34 fiind întâlnite și la noi (97%), iar dintre cca 116 specii, aproape jumătate (46.5%) sunt comune și țării noastre (69 de specii și subspecii). Dacă menționăm și cele 37 varietăți, 67 de forme și 7 hibrizi, putem aprecia că iubitorii de orhidee au ce admira în România.

Comparativ cu flora de orhidee sălbatice a continentului și a țării noastre, Ceahlăul adună cca. 80% din genuri și 70% din speciile răspândite în România, ceea ce reprezintă aproape 2/3 din genurile și 1/3 din totalul speciilor europene, conform graficelor alăturate:

Grafic 1.
Numărul de genuri
de orhidee prezente
în Ceahlău

Grafic 2.
Numărul de specii
de orhidee din
Ceahlău

Majoritatea orhideelor sunt plante verzi, autotrofe, cu un număr mare de specii și indivizi, care își elaborează substanțele nutritive prin propria sinteză clorofiliană. Există, însă și specii heterotrofe, care se hrănesc cu substanțe organice în descompunere. La aceste specii, frunzele au regresat, devenind inutile, ceea ce se consideră un avantaj evolutiv: planta are nevoie de mai puțină energie pentru a se dezvolta (Delforge, 1994). Doar câteva genuri (*Limodorum*, *Epipogium*, *Corallorhiza* și *Neottia*) sunt specializate la heterotrofie și sunt toate, monotipice.

Din punctul de vedere al distribuției pe teritoriul României, orhideele acoperă o plajă întinsă, găsindu-se răspândite de la zona de șes până la cea alpină în diverse habitate. Ele preferă însă regiunile umede, de aceea vor fi mai frecvente în zonele de deal și munte, viețuind în pădurile, pajiștile și pășunile de aici.

Privite în general, speciile de orhidee din Ceahlău au cerințe ecologice foarte variate și par a se adapta tuturor condițiilor de viață oferite de acesta, ele fiind răspândite din zonele limitrofe de la poalele muntelui și până în vârful masivului, în numeroase stațiuni (păduri umbroase, fânețe umede, liziere, luminișuri și rariști, pajiști alpine, turbării, locuri mlăștinoase) care au, totuși, câteva caracteristici comune, legate de natura calcaroasă a substratului, aciditatea acestuia, umiditatea, regimul de lumină și microclimatul local (tabel 1).

Tabel.1. *Răspândirea speciilor de orhidee în Ceahlău*

Specia	Pajiști, poieni insorite	Fanețe umede	Zone inundabile, mlăștini	Lumișuri, rariști, liziere	Paduri umbroase
1. Anacamptis pyramidalis					
2. Cephalanthera damasonium					
3. C. longifolia					
4. Coeloglossum viride					
5. Corallorhiza trifida					
6. Cypripedium calceolus					
7. Dactylorhiza cordigera					
8. D. incarnata					
9. D. maculata					
10. D. majalis					
11. D. sambucina					
12. Epipactis atropurpurea					
13. E. helleborine					
14. E. palustris					
15. Epipogium aphyllum					
16. Goodyera repens					
17. Gymnadenia conopsea					
18. G. odoratissima					
19. Herminium monorchis					
20. Leuchorchis albida					
21. Liparis loeselii					
22. Listera cordata					
23. L. ovata					
24. Malaxis monophylos					
25. Neottia nidus-avis					
26. Nigritella nigra					
27. N. rubra					
28. Orchis coriophora					
29. O. laxiflora ssp. Elegans					
30. O. mascula					
31. O. militaris					
32. O. morio					
33. O. tridentata					
34. O. ustulata					
35. Platanthera bifolia					
36. Spiranthes spiralis					
37. Traunsteinera globosa					

Așa cum acoperă aproape tot teritoriul masivului Ceahlău, orhideele de aici își suprapun perioada de înflorire pe întreg sezonul cald (tabel 2), respectiv pe circa jumătate din an, începând cu luna aprilie (*Orchis morio*, *Orchis mascula*) și sfârșind cu luna septembrie (*Spiranthes spiralis*), umplând de culoare locurile și de încântare specialiștii și turiștii avizați.

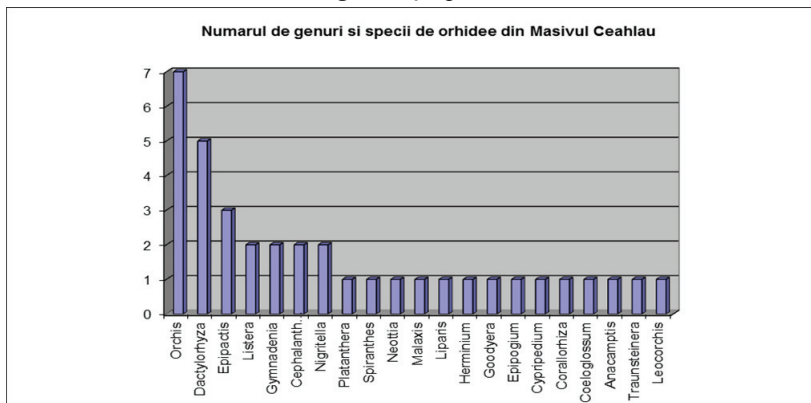
Tabel2. Perioada de înflorire a orhideelor din Ceahlău

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1. <i>Anacamptis pyramidalis</i> (L.) L.C.Rich.												
2. <i>Cephalanthera damasonium</i> (Mill.) Druce												
3. Perioada de înflorire a orhideelor din Masivul Ceahlău <i>Cephalanthera longifolia</i> (L.) Fritsch.												
4. <i>Coeloglossum viride</i> (L.) Hartm.												
5. <i>Corallorhiza trifida</i> Ch t.												
6. <i>Cypripedium calceolus</i> L.												
7. <i>Dactylorhiza cordigera</i> (Fries) Soó												
8. <i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soó												
9. <i>Dactylorhiza maculata</i> (L.) Soó												
10. <i>Dactylorhiza majalis</i>												
11. <i>Dactylorhiza sambucina</i> L.												
12. <i>Epipactis atrorubens</i> (Hoffm.) Schult												
13. <i>Epipactis helleborine</i> (L.) Cr.												
14. <i>Epipactis palustris</i> (L.) Cr.												
15. <i>Epipogium aphyllum</i> (Schm.) Sw.												
16. <i>Goodyera repens</i> (L.) R. Br.												
17. <i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R. Br.												
18. <i>Gymnadenia odoratissima</i> (Nathh.) Rich.												
19. <i>Herminium monorchis</i> (L.) R. Br.												
20. <i>Leucorchis albida</i> (L.) E.Mey.												
21. <i>Liparis loeselii</i> (L.) C. Rich.												
22. <i>Listera cordata</i> (L.) R.Br.												
23. <i>Listera ovata</i> (L.) R. Br.												
24. <i>Malaxis monophyllos</i> (L.) Sw.												
25. <i>Neottia nidus-avis</i> (L.) L. C. Rich.												
26. <i>Nigritella nigra</i> (L.) Rchb.												
27. <i>Nigritella rubra</i> (Wettst.) K. Richt.												
28. <i>Orchis coriophora</i> – ssp. <i>coriophora</i> L.												
29. <i>Orchis laxiflora</i> -ssp. <i>elegans</i> (Heuff.) Soó												
30. <i>Orchis mascula</i> -ssp. <i>signifera</i> L.												
31. <i>Orchis militaris</i> L.												
32. <i>Orchis morio</i> L.												
33. <i>Orchis tridentata</i> ssp. <i>tridentata</i> Scop.												
34. <i>Orchis ustulata</i> L.												
35. <i>Platanthera bifolia</i> (L.) L.C.Rich.												
36. <i>Spiranthes spiralis</i> (L.) Chevall.												
37. <i>Traunsteinera globosa</i> (L.) Rchb.												

În privința numărului de specii, remarcăm că în Ceahlău genul *Orchis* și subgenul *Dactylorhiza* sunt bine reprezentate, prin 7 și

respectiv 5 specii, genul *Epipactis* are 3 specii, iar genurile *Cephalanthera*, *Gymnadenia*, *Nigritella* și *Listera* au câte 2 specii, în timp ce restul genurilor (mai mult de jumătate) sunt monotipice (grafic 3). Cum populațiile cu un număr mare de indivizi răspândiți în același areal sunt cele din genul *Gymnadenia*, *Orchis* și subgenul *Dactylorhiza*, vârful de intensitate al înfloririi se întâlnește în lunile iunie-iulie, când florile diferit nuanțate în roșu dau un aspect inconfundabil pajistilor și fânețelor din preajma satelor Ceahlău și Durău (Onisei, 2001).

Grafic 3. Numărul de genuri și specii de orhidee din Ceahlău

IV Situația actuală a speciilor de orhidee și măsuri de protejare a acestora

Dacă admitem că răspândirea orhideelor depinde de impactul activităților umane asupra biotopurilor lor preferate, atunci avem și explicația regresului acestora, început în secolul trecut. Ca în alte țări unde s-a observat declinul puternic al numărului de specii și populații de orhidee terestre (în Franța, de exemplu, efectivele de orhidee scăzuseră cu 50% în anii '60-'70, 8 specii se aflau într-o situație precară și alte 4 specii dispăruseră complet-Demares, 1997) și în Masivul Ceahlău s-a constatat, în jurul anilor 2000 (Onisei și colab, 1996, 1999), că orhideele se întâlnesc tot mai rar, populațiile lor au un

număr semnificativ mai mic de indivizi, iar arealele de răspândire sunt tot mai restrânse.

Lipsa educației ecologice a turiștilor și a supravegherii deplasării acestora pe traseele marcate, ca și dificultatea – abia târziu surmontată – de a declara masivul rezervație naturală și zonă protejată, au contribuit, de asemenea, la distrugerea multor specii din flora spontană, printre care și orhideele. Un exemplu controversat este cel al genului *Nigritella* (sângele voinicului), care în literatura de specialitate este citat ca fiind prezent în Ceahlău cu ambele specii (*N. nigra* și *N. rubra*). O parte din autori susțin, însă, că specia *N. rubra* a fost confundată cu *N. nigra* (care nu ar fi fost niciodată prezentă în acest masiv), o altă parte sunt de părere că specia *N. nigra* a dispărut în urmă cu câteva zeci de ani, datorită pășunatului intensiv din zonele sale de răspândire (pajiști alpine) și recoltării masive de către turiști, încântați de aspectul ei delicat și de parfumul suav, asemănător celui de vanilie. Răspândirea actuală a speciei *Nigritella rubra* (doar în câteva stațiuni de pe vârful Ceahlăului), vine să confirme faptul că aceste plante au fost supuse, întradevăr, unor presiuni antropice, cărora cu greu le-au făcut față. Nu întâmplător, sângele voinicului a fost declarat monument al naturii și pus sub ocrotire pe întreg teritoriul României, ca specie foarte rară, amenințată cu dispariția. În mod asemănător a ajuns să fie protejat de lege și papucul doamnei (*Cypripedium calceolus*), iar lista plantelor relativ rar întâlnite pe Ceahlău cuprinde tot mai multe orhidee (*Cephalanthera damasonium*, *Spiranthes spiralis*, *Orchis tridentata*, *Dactylorhiza majalis*, *Epipogium aphyllum*). Din fericire, există și specii frecvent întâlnite, în stațiuni cu un număr impresionant de indivizi (*Anacamptis pyramidalis*, *Cephalanthera longifolia*, *Dactylorhiza sambucina*, *Gymnadenia odoratissima*, *Orchis militaris* sau *Traunsteinera globosa*) și chiar specii comune, abundente (*Orchis morio*, *Orchis ustulata*, *Dactylorhiza maculata*, *Epipactis palustre*) de a căror bogăție ne putem bucura pe parcursul ascensiunii masivului Ceahlău sau în timpul vreunui popas făcut în satele înconjurătoare, bogate în fânețe naturale.

Peste tot în lume, dar mai ales în zonele afectate puternic de urbanizare, turism, agricultură intensivă, protecția florei rare a devenit o necesitate etică, științifică și economică. Orhideele cer o atenție

deosebită din acest punct de vedere, mai ales că ele sunt recalcitrante la metodele clasice de cultură: odată dispărute din flora spontană, cu greu pot să reapară în peisaj, motiv pentru care multe specii au ajuns să se găsească, în momentul de față, doar în rezervații naturale.

O sinteză asupra tuturor factorilor care au dus, în timp, la agresarea speciilor de orhidee terestre din flora spontană (Bournerias, 1995) și la diminuarea numărului acestora, ne permit să-i grupăm astfel:

1. Acțiuni directe de prelevare a plantelor cărora le-au căzut pradă orhideele cele mai frumoase, recoltate de multe ori pentru a fi transplantate în grădini sau cele care aveau utilizări terapeutice (afrodisiace);

2. Distrugerea totală a unor stațiuni populate de orhidee prin înființarea de zone urbane sau industriale, căi de acces ori sporirea traficului rutier, pur și simplu;

3. Efectele agriculturii intensive- în special în fânețele naturale, unde, prin aplicarea de amendamente la sol s-a îmbogățit substratul vegetal în azot și a fost contaminată pânza freatică cu nitriți, ceea ce a dus la înlocuirea florei inițiale cu una nitrofilă;

4. Evoluția normală a vegetației în zonele de pajiști, care au fost invadate de arbori și arbuști, ceea ce a dus la eliminarea speciilor iubitoare de lumină și înlocuirea acestora cu specii care suportă umbra;

5. Gestionarea deficientă a pășunilor comunale, pe care au fost trimise ani în șir aceleași specii de animale, cu preferințe pentru anumite specii de plante, pe care, în final, le-au exterminat sau redus ca număr de indivizi;

6. Activități silvice de reîmpădurire, care au avut în vedere numai speciile forestiere, modificând inconștient compoziția biocenozelor antemergatoare, ceea ce a atras repercursiuni asupra biodiversității;

7. Fragmentarea tot mai puternică a mediului, care duce la izolarea populațiilor de orhidee, dispersarea speciilor, răirea insectelor polenizatoare și împiedicarea schimburilor genetice, atât de necesare în evoluția speciilor.

Masivul Ceahlău a beneficiat, însă, în ultimii 15 ani de un suport consistent din partea autorităților administrației locale și centrale, de sprijin european și mai ales s-a bucurat de aportul comunității științifice, solidarității civice și entuziasmului tinerilor care s-au implicat activ în activități de conservare a biodiversității, de protecție a mediului și de salvare a patrimoniului cultural al muntelui.

Nu putem decât să ne exprimăm bucuria pentru progresele vizibile înregistrate în Parcul Național Ceahlău, arie naturală protejată, care stărnește interesul în creștere al turiștilor în descoperirea acestor adevărate minuni ale naturii și să ne exprimăm speranța că și generațiile viitoare se vor bucura de orhideele noastre sălbatice.

Bibliografie

- Bailes, C., Clements, M., Cribb, P. J., Muir, H., (1986), *The cultivation of European orchids*, The KEW Magazine, vol. 3, 8–13
- Bournérias, M., (1995), Comment obtenir la protection d'une station de plantes rares (Orchidees), L'Orchideophile
- Darwin, C. R. (1870), **De la fécondation des orchidées par les insectes et des bons résultats du croisement**. Paris, C. Reinwald
- Demares, M., (1997), *Atlas des Orchidées de Haute-Normandie*, Soc. Franc.d'Orchidophilie, Paris : 52-55.
- Delforge, P., (1994), *Orchidees d'Europe, d'Afrique du Nord et du Proche Orient*, Delachaux et Niestle, Lausanne - Paris
- Onisei, T., Toth, E., Amariei, D., Gafta, C., (1996), *Propagarea orhideelor terestre prin tehnici de cultura in vitro*, Studii si cercetari, Muzeul de Stiinte Naturale, Piatra Neamt
- Onisei, T., Sarbu, I., Toma, C., (1999)– *Les orchidees du Massif Ceahlau (Roumanie)*, 14-eme Colloque de la Societe Francaise d'Orchidophilie, Paris, 20-21 Novembre, 1999, p. 15
- Onisei, T., (2001), *Orhideele din Masivul Ceahlau*, Editura Coresi, Bucuresti, 95 p
- Parvu, C., (1991), *Universul plantelor*, Ed. Enciclopedica, Bucuresti
- Toma, C., Nita, M., (1996), *Orhideele din toate timpurile si astazi.*, Studii si cercetari ale Muzeului de stiinte Naturale, Piatra Neamt, vol. VIII, 139-144
- ****Flora Romaniei*, (1978), vol XII, Ed. Acad. R.S.R.

Reguli de bază în fotografia cu conținut geografic (exemplificări din zona Ceahlăului)

Rezumat

Fotografia are un rol foarte important în studiile geografice, precum și în predarea geografiei. Pentru fotografia geografică, foarte importante sunt următoarele aspecte legate de tehnica fotografică: setarea corectă a mărimii imaginilor, a balansului de alb, a sensibilității ISO, a formatului imaginii, a timpului de expunere și a diafragmei, cunoașterea funcționării blițului incorporat, focalizarea, zoom-ul optic și cel digital, măsurarea luminozității din scena ce va fi fotografiată. În continuare sunt prezentate cele mai importante genuri fotografice utilizate în geografie, iar în ultima parte comunicării – regulile cele mai importante care trebuie respectate la încadrare și declanșare.

În finalul articolului este prezentat și un glosar ce include 29 termeni de specialitate utilizați în această lucrare.

Secretele realizării unor fotografii mulțumitoare sunt relativ puține, dar tot puțini sunt, însă, și oamenii care le cunosc și le aplică.

Pentru un geograf pasionat, aparatul foto trebuie să facă parte din recuzita de teren, alături de GPS, busolă, altimetru, ruletă, binoclu ș.a. Aceasta, întrucât fotografiile pot să ilustreze mai sugestiv terenul decât descrierile sau cifrele din text. Fotografiile pot și trebuie să fie prezente în orice studiu geografic, indiferent că este vorba de un proiect de seminar, lucrare de licență, de grad, de doctorat, monografie, tratat sau orice carte sau articol cu conținut geografic.

În lumea geografică românească au fost și mai sunt încă multe nume rezonante de cercetători, profesori, care au știut să îmbine în mod fericit componenta științifică cu cea ilustrativă prin fotografii în lucrările publicate de dânsii: G. Vâlsan, T. Morariu, V.

Sencu, Gh. Niculescu, N. Popescu, M. Geanana, M. Grigore, M. Ielenicz, Gr. Posea și enumerarea ar putea continua.

Cum au reușit acești geografi să aducă aproape de noi, beneficiarii studiilor realizate de ei, terenul, peisajele, așezările, oamenii, obiceiurile specifice fiecărui loc ? Evident, prin pasiune, dar și prin cunoașterea și punerea în practică a unui minimum de cunoștințe despre fotografie. În continuare vom încerca să le sintetizăm pe cele mai importante dintre acestea.

1. Cunoașterea foarte bună a caracteristicilor aparatului și verificarea funcționării acestuia

La aparatele cu film (analogice) trebuie să cunoaștem și să verificăm funcționarea unor dispozitive-cheie, evident, înainte de montarea filmului.

Cel mai important este să funcționeze bine obturatorul (mecanismul expunerii). Pentru aceasta, se deschide capacul posterior, se îndreaptă aparatul către o sursă de lumină și se fac declanșări „în gol” la diferiți timpi de expunere (de exemplu, la 1/250 s, 1/60 s, 1/15 s) . Dacă în timpul declanșării „zărim” prin aparatul deschis lumina de la obiectiv pentru o perioadă foarte scurtă pentru 1/250 s, apoi pentru o perioadă tot mai lungă la 1/60 s și respectiv 1/15 s, înseamnă că obturatorul funcționează corect.

Foarte important este să verificăm și mecanismul care deplasează filmul (de asemenea, cu capacul posterior deschis, se urmărește ca roțile ce vor trage filmul, în timpul acționării manetei corespunzătoare să se învârtă constant și complet); acest lucru nu mai este necesar, însă, la aparatele cu film de ultimă generație, care funcționează cu baterii.

Nu în ultimul rând se verifică obiectivul – să nu aibă „joc”, să învârtă fără „scăpări” mecanismul de focalizare și, dacă are, zoom-ul.

Montarea corectă a filmului în aparat are importanță capitală, în cazul ratării ei fiind compromis tot efortul ulterior al fotografului. La montarea filmului, utilizatorul aparatului foto trebuie să poziționeze corect caseta acestuia în locașul destinat ei, capătul liber al peliculei să fie bine înfășurat pe mosor (la modelele mai vechi, gen

„Zenit”, „Praktika” ș.a.) respectiv să fie poziționat la semnul indicat de producătorul aparatului (la modelele mai noi).

De asemenea, trebuie verificată închiderea corectă și sigură a capacului posterior al aparatului, în cazul deschiderii accidentale a acestuia fiind compromis însuși filmul, atât neexpus cât și expus până la acel moment.

La aparatele foto digitale, modul de folosire este ceva mai complicat, deși se elimină etapele ce țin de montarea în/și scoaterea din aparat a filmului. Un fotograf bun trebuie să cunoască următoarele setări ale aparatului său digital:

- rezoluția sau mărimea fotografiilor; de exemplu, cu rezoluția de 1MP (1 megapixel adică 1 milion de pixeli) se pot lucra fotografii nu mai mari de formatul 10 x 15 cm (la calitate fotografică, adică foarte bună); cu rezoluția de 3 MP se pot lucra fotografii de maximum 13 x 18 cm, cu 5 MP – de 21 x 30 cm adică A4, iar cu 8 MP – fotografii de 30 x 42 cm, adică A3; pentru postere A2 și mai mari trebuie să avem un aparat cu rezoluție de peste 15 MP.

- formatul fotografiilor, adică raportul lungime/lățime, care poate fi 4:3 (ca la desk-top sau calculatorul obișnuit), 3:2 (ca la pozițiile de pe filmul fotografic sau ca la cartea poștală obișnuită), 16:9 (ca la televizoarele LCD);

- balansul de alb („White ballance” sau WB) – funcția care adaptează senzorul de imagine la temperatura de culoare a sursei de lumină din scena fotografiată: soare, cer noros, bec incandescent, bec neon, bliț etc;

- sensibilitatea ISO (viteza de reacție a senzorului la o anumită cantitate de lumină din scenă);

- timpul de expunere (timpul, în secunde, de obicei subunitar, în care se produce expunerea senzorului la lumina din scena fotografiată);

- diafragma (sau luminozitatea obiectivului, sau cantitatea de lumină ce trece prin obiectiv, reglată cu ajutorul dispozitivului numit ca atare – „diafragmă”);

- focalizarea sau claritatea pe un anumit obiect dorit de fotograf (poate fi manuală sau automată);

- zoom-ul optic – care ajută la încadrare, în concordanță cu scopul urmărit de fotograf;

- zoom-ul digital – util atunci când vrem să verificăm claritatea fotografiilor pe anumite zone;

- declanșarea sau nu a blițului încorporat (declanșarea inutilă a blițului poate modifica balansul de alb și consumă din bateria aparatului);

- intensitatea luminii blițului încorporat;

- autodeclanșarea sau „self – timer”;

- contorul de imagini;

- funcția „estompare ochi roșii” (utilizarea inutilă a acesteia duce, de asemenea, la consumarea bateriei);

- exponometrul încorporat (la modelele SLR);

- zona de măsurare a iluminării subiectului (dacă aceasta se raportează la întreg cadrul sau doar la centrul acestuia sau la un punct oarecare din poză);

- butonul de activare a funcției „macro”, cu ajutorul căreia aparatul va focaliza prioritar subiectele aflate la distanțe mai mici de 50 cm;

- moduri de lucru – M („manual” adică fotografiere cu setarea manuală a sensibilității ISO, balansului de alb, timpului de expunere, diafragmei), Av („Aperture value” adică valoarea diafragmei – fotografiere cu setarea manuală doar a diafragmei, aparatul alegând singur ceilalți parametri în funcție de aceasta), Tv („Time value”, adică valoarea timpului de expunere – setarea manuală doar a timpului de expunere), A-dep („profundzimea câmpului automată” – aparatul alege cea mai mică valoare posibilă a diafragmei, pentru o cât mai mare zonă de profundzime), P („program auto-expunere” adică aparatul alege automat doar timpul de expunere și diafragma, pentru o expunere cât mai corectă), „portret” (aparatul alege singur toți parametrii, astfel ca zona de profundzime să fie cât mai mică pentru un fundal cât mai neclar, estompat și nuanțe ale pielii și ale părului subiectului cât mai omogene), „peisaj” – aparatul alege parametrii astfel ca zona de profundzime să fie cât mai mare și nuanțele de verde și albastru cât mai vii ș.a.m.d.

2. Cunoașterea genului de fotografie ce urmează a fi realizat și a regulilor ce trebuie respectate le fiecare din acestea

Pentru un geograf, cele mai abordate genuri sunt: peisajul, fotografia de arhitectură, detalierile, fotografiile macro și fotografiile în peșteri.

La peisaj:

- Se va folosi cu predilecție distanța focală scurtă (superangular sau wide) și, mai rar, normală, aceasta pentru a prinde în poză un câmp cât mai larg; teleobiectivul se folosește în mai puține situații (avalanșe, vulcan în erupție etc);

- Se va lucra cu diafragme cât mai strânse (1/11, 1/16, 1/22, 1/32), pentru obținerea unei zone de claritate (de profunzime) cât mai mari;

Fig. 1 – *Peisaj din Munții Parâng (suprafața „Borăscu” fragmentată de văile bazinului superior al Latoriței)*

Direcția de fotografiere trebuie adaptată astfel încât în poză să surprindem cât mai multe elemente indicatoare pentru mediul geografic reprezentat; de exemplu, dacă fotografiem suprafața de nivelare „Borăscu” undeva în Munții Parâng sau Iezer etc, vom căuta

să prindem și unul sau mai multe vârfuri care o domină pe aceasta și una sau mai multe văi care s-au adâncit sub nivelul ei – fig. nr. 1; un sat linear se recomandă să îl fotografiem în lungul direcției sale de desfășurare sau oblic față de aceasta și nu perpendicular, pentru a prinde cât mai mult din el.

- Direcția luminii trebuie să fie laterală atunci când vrem să scoatem în evidență formele de relief (se va crea un joc de lumini și umbre care evidențiază bine formele) – fig. nr. 1; dacă peisajul este simplu, monoton (coline, podiș, vale cu lac de acumulare, faleza mării etc), lumina va trebui să vină tot din lateral, pentru a se varia puțin compoziția; dacă urmărim redarea unei păduri (alcătuirea floristică a acesteia) sau a alcătuirii petrografice a unui versant (cu condiția ca pe el să existe un afloriment), lumina trebuie să vină din spatele fotografului – fig. nr. 2; dacă fotografiem un peisaj complicat (industrial, cu schele, furnale etc sau unul citadin sau dintr-un sat compact), în care apar multe muchii, suprafețe și unghiuri, este recomandat ca lumina să vină, de asemenea, din spate sau să creeze cu axa optică a aparatului un unghi cât mai mic (cel mult 20°) pentru a se evita acoperirile datorate umbririi.

Fig. 2 – Muntele Știrbățu Mare (Serbia, Cazanele Dunării); lumina ce vine din spate favorizează evidențierea alcătuirii geologice precum și a vegetației.

Elementele secundare joacă, de multe ori, un rol important la peisaje; de exemplu, așa-numitele „elemente de profunzime” trebuie prinse în fotografie; ele conferă profunzime, perspectivă dar și un aspect plăcut; acestea sunt obiecte aflate în prim plan (în lateral, deasupra sau chiar în partea de jos), de culoare închisă (dar pot fi și mediu luminoase), nu dezagreabile (coș de gunoi etc), care nu obturează decât puțin din subiect: un stâlp cu felinar la un peisaj urban, ramuri de copac la un peisaj monoton de câmpie, parte dintr-un gard de uluci la un peisaj antropizat din Munții Apuseni, streășina acoperișului unei case sau unei cabane de munte (mai ales dacă are țurțuri mari), streășina sau parte dintr-o poartă sculptată, pietre dintr-un grohotiș de munte – la un peisaj alpin sau subalpin, parte dintr-o balustradă pe un vaporeș în Cazanele Dunării, de multe ori chiar o persoană sau aproape orice obiect – fig. Nr. 4.

Fig. 3 – Poziția corectă a liniei orizontului la peisaj

- Linia orizontului să fie pe una din laturile AB sau CD din fig nr. 3 (regula treimilor sau regula de aur) deși, în unele situații, aceasta poate fi încălcată; cu toate acestea, sunt foarte puține situațiile în care linia orizontului va împărți poza în jumătăți egale sau în care va lipsi.

La *fotografia de arhitectură*, se va acorda atenție deosebită perspectivei și luminii. Pentru ca liniile de perspectivă să fie cât mai puțin deformate, se recomandă să ne depărtăm puțin de respectiva clădire și să o fotografiem cu distanță focală ceva mai mare – ușor tele (în caz contrar, adică dacă utilizăm superangularul, de la baza clădirii, aceasta va lăsa impresia că pică pe spate, efect numit „boltire”). Lumina ideală pentru fotografia de arhitectură este cea venită de la soarele acoperit cu un strat subțire de nori, aflat pe cer la o înălțime de 20 – 50°; lumina soarelui se recomandă să formeze un unghi cu zidul fațadei clădirii fotografiate, mai rar să vină din spate;

Fig. 4 – Peisaj din Masivul Ceahlău; elementul de profunzime (lespezile de gresie din prim-plan) a putut fi prins în întregime mulțumită distanței focale mici (28 mm echivalent la format 24x36)

Complet contraindicat este ca soarele să vină din față, când clădirea va ieși neagră, fără nici un detaliu de culoare sau structură arhitectonică.

Detalierile (fotografii ale unor părți ale unor ansambluri naturale sau antropice) reprezintă o categorie frecvent folosită în studiile geografice. Foarte importantă este, la acest gen, lumina – să

vină cât mai frontal, perpendicular pe subiect (de exemplu, la săparea unui profil de sol se va aproxima poziția soarelui la momentul finalizării acestuia și se va orienta respectiva groapă funcție de aceasta, așadar astfel ca soarele să lumineze frontal peretele din față al profilului). Un alt element necesar la detalieri este cel de dimensiune (o ruletă gradată, dar în lipsa acesteia – un obiect cu dimensiuni cunoscute: pix, telefon mobil, ochelari de soare, aparat foto, busolă, rucsac etc); unul sau chiar mai multe din aceste obiecte vor fi plasate în poză pentru a furniza informații despre dimensiunea subiectului.

Fotografiile macro (subiectul este foarte apropiat de obiectivul aparatului foto) reprezintă un gen spectaculos, necesitând la aparatele pe film și la DSLR-uri obiective speciale (obiective macro) sau inele speciale de macro; la aparatele digitale compacte și ultracompacte există funcția „macro” care, o dată activată, rezolvă această problemă. Cele mai importante reguli sunt: - a se lucra cu diafragmă cât mai mică (1/11, 1/16, 1/22, 1/32), pentru a se mări cât mai mult zona de claritate care, la subiecte atât de apropiate este, în general, foarte redusă;

- pe eșantioane de rocă sau de minerale se va așeza un element de dimensiune (monedă, capac de stilou etc);

- se va crea un fundal cât mai omogen, simplu și de culoare în contrast cu cea a subiectului (mapă, clip-board, blat de masă, coală de hârtie sau de carton etc).

Fotografierea în peșteri este, pe cât de spectaculoasă, chiar fascinantă, pe atât de dificilă dar nu imposibilă. Acest gen necesită cel puțin două accesorii: trepiedul și lămpile de lumină (reflectoare); în lipsa acestora din urmă se pot folosi cu succes una sau mai multe lanterne. Nu recomandăm sub nicio formă lucrul cu blițul incorporat al aparatului sau atașat pe acesta (iluminează exagerat de mult formațiunile apropiate și tot mai slab sau deloc pe cele depărtate de aparat; în plus, apar exagerate, inestetice, umbrele speleotemelor din prim-plan). Prin urmare, se așează aparatul pe trepied, se plasează în cadru pe diferite poziții sursele de lumină (lanterne sau reflectoare), se setează balansul de alb pe „incandescent” sau pe „auto WB”, sensibilitatea ISO cât mai mică (pentru evitarea zgomotului de imagine), diafragma la valoarea 1/8, timpul de expunere la valori

supraunitare și se iau imagini; pentru varietate, în cadru pot fi poziționate persoane, eventual purtând lanterne frontale. Dacă peștera are dimensiuni reduse, avem nevoie de superangular (wide); dacă avem de-a face cu o sală mai mare atunci putem folosi și distanțe focale normale.

3. Reguli ce trebuie respectate la încadrare și declanșare:

- să se elimine toate elementele neesențiale aflate în câmpul de fotografiere (cabluri, sârme, stâlpi, coșuri de gunoi etc);
- să fie reduse cât mai mult spațiile inutile, goale (asfalt, iarbă, pământ etc);
- elementul principal să nu se afle în centrul geometric al imaginii ci într-unul din cele patru puncte notate cu „1” din figura nr. 5;
- subiectul să fie luminos, clar și să aibă dimensiunile cele mai mari din poză;
- fundalul pe care se proiectează subiectul să fie simplu și să aibă o culoare în contrast cu a acestuia;
- în prim-planul imaginii să se caute a fi prinse așa-numitele „elemente de profunzime” (ramuri, portal, arcadă, felinar, pietre, zid etc – vezi capitolul 2, despre peisaj);
- uneori este indicat ca în poză să existe o linie directoare, care orientează, conduce privirea (râu, șosea, alee, potecă, aliniament de arbori etc);

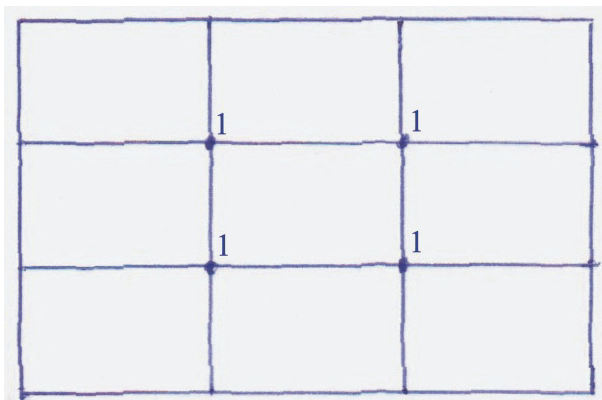

Fig. nr. 5 –
*Poziția corectă în
fotografie a
elementului
principal.*

- foarte importantă este declanșarea, acesta fiind, de fapt, „momentul adevărului”; poziția fotografului la momentul apăsării declanșatorului trebuie să fie lejeră, stabilă (picioarele drepte și ușor depărtate), ținem aparatul cu ambele mâini (la modelele SLR intervine și un al treilea punct de sprijin – fruntea); apăsarea declanșatorului nu trebuie să fie bruscă, forțată, ci calmă (la o apăsare prea energetică aparatul se va mișca și poza poate ieși neclară).

DICȚIONAR

Balans de alb – setare ce se poate face la aparatul foto digital, constând în adaptarea senzorului la temperatura de culoare a sursei de lumină din scena ce urmează a fi fotografiată; este unul din avantajele fotografiei digitale față de cea pe film; în meniul aparatului sau pe corpul acestuia (funcție de marcă), comanda este notată „WB” de la „white ballance” („balans de alb”, în limba engleză);

Detaliere – fotografii ale părților unor ansambluri naturale sau antropice, realizate cu scopul relevării unor trăsături particulare ale acestora; la detaliere lumina trebuie să vină, de obicei, perpendicular pe subiect; de asemenea, direcția de fotografiere trebuie să fie frontală, multe din detalieri fiind fotografii științifice; în unele cazuri se impune plasarea pe subiect a unui element de dimensiune;

Diafragmă – mecanismul de reglare a cantității de lumină ce trece prin obiectivul aparatului foto; este alcătuit, de obicei, din lamele metalice sau din plastic rezistent ce formează un orificiu (iris), ce se poate lărgi sau îngusta, în funcție de dorința fotografului (funcție de condițiile de lumină din scenă); la fiecare treaptă de diafragmă, cantitatea de lumină ce trece prin iris se dublează față de treapta imediat inferioară; scala clasică a valorilor diafragmei este: 1/1,8; 1/2; 1/2,8; 1/4; 1/5,6; 1/8; 1/11; 1/16; 1/22; 1/32.

Distanța focală – cea mai importantă caracteristică a obiectivului, fiind distanța (pe axa optică a acestuia) dintre centrul optic și focar; în funcție de raportul ei cu diagonala formatului imaginii, obiectivele se clasifică în: normale, wide (superangulare) și teleobiective;

DSLR (aparat foto) – de la „Digital Single Lens Reflex” – aparat foto digital cu vizare prin obiectiv;

Expunere – cuplul format din timpul de expunere (T) și diafragma (D); acești parametri se aleg, în primul rând, în funcție de cantitatea de lumină din scenă și de sensibilitatea ISO a filmului/senzorului; se pot obține valori egale ale expunerii din valori diferite ale T și D (de exemplu, $1/125$ s cu $1/8 = 1/60$ s cu $1/11 = 1/250$ s cu $1/5,6$ etc).

Focalizare – obținerea clarității pe obiectul dorit prin apăsarea la jumătate de cursă a declanșatorului (AF – auto focus) sau prin rotirea ușoară a unui manșon al obiectivului (MF – manual focus); claritatea obținută caracterizează nu o distanță fixă față de obiectiv, ci o zonă din fața acestuia (zonă de claritate sau zonă de profunzime);

Formatul imaginii – cadrul dreptunghiular cu care se termină, spre planul focal, camera obscură, care practic „decupează” din imaginea circulară formată de obiectiv, rămânând doar acest dreptunghi (imaginea care ajunge la peliculă sau senzor); formatul imaginii mai exprimă și raportul dintre lungimea și lățimea fotografiei; de exemplu, la aparatele foto pe film și la DSLR - uri, este 3:2; la ecranul calculatorului (desk – top) și la televizoarele cu tub este 4:3, la televizoarele cu plasmă sau LCD este 16:9;

Macro – gen fotografic ce reprezintă imagini ale unor subiecte foarte apropiate de obiectivul aparatului foto (la mai puțin de 50 cm, frecvent 1 – 5 cm); la unele fotografii macro științifice (minerale, flori de mină) se poate adăuga un element de dimensiune (de obicei o monedă); fundalul de regulă trebuie să fie simplu și într-o tonalitate în contrast cu a subiectului; se folosesc diafragme strânse, pentru a crește zona de claritate, în general foarte mică la acest gen;

Mărimea fotografiei – sau rezoluție – dimensiunea fotografiei exprimată în pixeli (lungime x lățime, de exemplu 3600 x 2400 pixeli); unele mărci de aparate foto, pentru simplificare, dau acest parametru în megapixeli (MP; 1 MP = 1 000 000 pixeli); de exemplu, rezoluția 3600 x 2400 pixeli = 8 640 000 pixeli = 8,64 MP;

Obiectiv normal – obiectiv a cărui distanță focală este apropiată ca valoare de diagonala formatului imaginii la aparatul de care este atașat; de exemplu, la aparatele cu film, la care diagonala formatului imaginii este 43,26 mm, obiective normale sunt cele a căror distanță focală este între 40 și 60 mm; obiectivele normale nici nu măresc,

nici nu micșorează obiectele din cadrul fotografiat, generând cele mai puține și mici deformări;

Obturator – mecanismul expunerii, cel care „face” poza; este plasat de obicei în planul focal al obiectivului, imediat în fața filmului sau senzorului, fiind alcătuit din plăcuțe metalice sau din plastic perfect opace, care se deschid, lăsând imaginea venită de la obiectiv să treacă până la materialul fotosensibil și apoi se închid la loc; timpul în care obturatorul stă deschis se numește timp de expunere;

Peisaj – gen de fotografie, cel mai frecvent utilizat în geografie, în care se redă un colț din natură; se recomandă prinderea a cât mai multe planuri, lucrul cu diafragmă cât mai mică (pentru o profunzime sporită), existența în prim plan a unuia sau mai multor elemente de profunzime; lumina poate să vină din lateral (peisaj morfologic), din spatele fotografului (peisaj industrial, p. citadin etc);

Profunzimea câmpului – vezi **zona de profunzime** sau **zona de claritate**;

Regula treimilor (regula de aur) – regulă foarte importantă în compoziție la peisaj, care spune că linia orizontului trebuie să se poziționeze la o treime din lățime fie de latura de sus, fie de cea de jos;

Sensibilitate – proprietatea cea mai importantă a materialelor fotosensibile, în raport de care se modifică și celelalte (gradația, latitudinea de expunere, granulația, puterea de separație); se măsoară în unități ISO; filmele pot avea: sensibilitate mică (3, 6, 12, 25 ISO), medie (50, 100 ISO), mare (200, 400, 800, 1600, 3200, 6400 ISO);

SLR (aparat foto) – de la „Single Lens Reflex”, aparat foto cu vizare prin obiectiv; un SLR prezintă marele avantaj al coincidenței dintre ceea ce se vizează și ceea ce iese în fotografie, dar și altele, precum posibilitatea schimbării obiectivelor, posibilitatea vizualizării clarității pe obiectul vizat ș.a.;

Superangular – obiectiv cu deschidere mare a unghiului de fotografiere, ca urmare a distanței focale scurte, mai precis a raportului mic dintre distanța focală și diagonală formatului imaginii; la aparatele foto analogice, distanța focală la obiectivele superangulare trebuie să fie mai mică de 40 mm;

Teleobiectiv – obiectiv cu deschidere mică a unghiului de fotografiere și care apropie, mărește subiectele îndepărtate, ca urmare

a distanței focale mari, mai precis a raportului mare dintre distanța focală și diagonala formatului imaginii; la aparatele foto analogice, distanța focală la teleobiective trebuie să fie mai mare de 60 mm;

Temp de expunere – timpul (măsurat în secunde) în care obturatorul stă deschis, lăsând lumina de la subiect să ajungă la senzor sau film; poate fi subunitar sau supraunitar; scara clasică a timpului de expunere este: 1, 1/2, 1/4, 1/8, 1/15, 1/30, 1/60, 1/125, 1/250, 1/500, 1/1000, 1/2000, 1/4000, la fiecare treaptă acesta înjumătățindu-se față de valoarea imediat superioară; timpii subunitari se folosesc de obicei la fotografierea la lumina zilei sau cu bliț, în timp ce valorile supraunitare (2 s, 4 s, 8 s, 15 s, 30 s etc) – la fotografia nocturnă, la cea în peșteri sau în interioare slab luminate;

Unghiul de poză – sau unghiul câmpului de fotografiere, spațiul încadrat de razele extreme ce pornesc din obiectiv și care cuprind obiectele ce vor intra în poză; este mare la superangulare, mediu la obiectivele normale și mic la teleobiective;

Wide – vezi **Superangular**;

Zgomot – efect nedorit, ce constă în apariția unor pixeli artefact, paraziți, ce nu fac parte din imagine, pe fotografia digitală (pixeli verzi, albaștri sau roșii), ca urmare a captării radiațiilor parazite de către senzorul de imagine (de exemplu radiația de fond, rămasă de la Marea Explozie Primordială); este cu atât mai evident cu cât sensibilitatea ISO setată a senzorului este mai mare și apare mai ales în arealele întunecate;

Zona de profunzime (de claritate) – spațiul cuprins între o limită interioară și alta exterioară pe axul optic al obiectivului, între care obiectele fotografiate apar redată clar; se ajustează cu ajutorul diafragmei (crește odată cu micșorarea diafragmei); de asemenea, este mai mare la superangulare și mai mică la teleobiective;

Zoom digital – posibilitatea ecranului LCD al aparatului foto digital de a mări o imagine din memoria cardului;

Zoom optic – raportul dintre distanța focală maximă și cea minimă posibile la un obiectiv (care are distanța focală variabilă); se exprimă de felul „3 X”, „5 X”, „15 X” etc.

BIBLIOGRAFIE

Burian, P. K., Caputo, R., (National Geographic), 2003, *Fotografia, ghid practic – Secretele unor fotografii reușite*, Ed. Egmont, București.

Harman, D., 2009, *Ghid de fotografie digitală*, Ed. Polirom, Iași.

Ielenicz, M., 1989, *Mijloace foto în geografie*, Tipografia Universității din București.

Săndulache, I., 2009, *Tehnica fotografierii. Aplicații în domeniul geografiei*, Ed. Universitară, București.

Săndulache, I., 2010, *Aparatul foto – un instrument util oricărui geograf*, Rev. „Terra”, LX/2010, București.

Săndulache, I., 2012, *Curs de fotografie pentru studenții geografi*, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra Neamț.

Contribuții la punerea în valoare social – economică a lacului de acumulare Izvoru Muntelui – Bicaz

Dintre ecosistemele limitrofe Parcului Național Ceahlău, lacul Bicaz reprezintă cel mai important capital natural care poate susține o dezvoltare durabilă nu numai a județului Neamț dar și pentru întreaga Moldovă.

Extinderea lacului Bicaz pe valea Bistriței, pe o lungime de 36 km și o suprafață de 3000 ha, a produs schimbări majore în structura și funcționarea ecosistemelor afectate. 11 localități din zona inundabilă au fost strămutate astfel încât mii de oameni au fost dezmoșteniți și obligați să-și părăsească cu lacrimi în ochi gospodăriile, școlile, spitalele, bisericile și cimitirele.

Care va fi soarta acestor dezmoșteniți în noile condiții ecologice?

Cum se va constitui biodiversitatea lacustră cu rol bioindicator al calității apei și sursă de hrană pentru pești?

Ce modificări se vor produce în structura și distribuția ihtiofaunei, cunoscând faptul că majoritatea speciilor erau adaptate condițiilor reofile ale Bistriței și afluenților săi?

Se va dezvolta o producție piscicolă profitabilă și pentru cei izgoniți de lac?

Cum va evolua calitatea apei ca sursă potabilă pentru populația riverană?

Va modifica umiditatea excesivă flora și vegetația din zona limitrofă a lacului?

Cum va evolua microclimatul zonei lacustre în perspectiva unui turism compensator pentru populația învecinată?

Pentru a găsi răspunsul la aceste probleme ecologice complexe, Academicianul Petre Jitariu, Decan al Facultății de Biologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, a fondat în anul 1956 Stațiunea de cercetări biologice, geologice și geografice „Stejaru” de la Pângărați. Ulterior, Profesorul a aprobat propunerea

Cercetătorului Ionel Miron de dezvoltare a bazei ecologice de acvacultură de la Potoci (1969) și a Stațiunii Biologice Potoci (1990).

Cercetările colectivului acestor Stațiuni pentru evaluarea factorilor fizico-chimici și a biodiversității lacustre s-au desfășurat într-o dinamică multianuală începând cu 1960.

S-a obținut astfel inventarul comunităților fito- și zooplanctonice, bentonice și nectonice.

Comarate cu inventarele anterioare formării lacului, s-a constatat că în succesiunea ecologică râu-lac s-a produs o selecție amplă și rapidă în structura biocenozelor. De exemplu, în fauna bentonică, 90% din speciile preponderent de apă curgătoare au dispărut.

Populațiile care au supraviețuit și s-au dezvoltat în lac, au constituit baza de evaluare a biomasei piscicole în lanțul trofic natural: fitoplancton 6000 tone/an, zooplancton 600 tone/an, pești mici și puiet 60 tone/an, pești răpitori-păstrăv 6 tone/an.

Bioproductivitatea naturală scăzută a lacului cu 2 kg păstrăv/ha anual se explică atât prin inhibarea dezvoltării macrofitelor acvatice în zona litorală datorită oscilațiilor ample de nivel care decurg din funcționarea hidrocentralei, cât și datorită dezvoltării fitoplanctonului numai în zona fotică, între 0 și 6 metri adâncime, în raport cu adâncimea maximă a lacului de 93 metri. S-a explicat astfel de ce nu s-a realizat prognoza unei producții piscicole cu valoare de piață de 50-100 tone/an.

În aceste condiții, începând cu 1970 cercetările s-au orientat spre creșterea dirijată a peștilor prin sistemul integrat al acvaculturii.

Obiectivul aplicării acestui sistem a fost gestionarea populației de păstrăv crescut controlat în scopul ameliorării bioproductivității piscicole, concomitent cu asigurarea calității apei necesară altor folosințe.

În prima etapă s-a stabilit diagnoza ecologică a lacului, atât prin analiza factorilor abiotici, cât și a celor biotici. A rezultat un nivel oligotrof și o calitate a apei de categoria I-a, compatibilă cu exigențele ecologice ale salmonidelor.

Specia aleasă pentru creșterea intensivă a fost păstrăvul curcubeu.

Pentru determinarea comportamentului teritorial, alimentar, reproductiv și a incidențelor patologice s-a apelat la metoda observațiilor și experimentărilor directe subacvatice cu scafandru autonom și laboratorul submers.

Laboratorul submers L.S-1, numit prin brevetul de invenție din 1973 „*Batiscaf pentru cercetări și lucrări subacvatice*” a fost conceput și proiectat de un colectiv constituit din inginerii Iuliu-Gavril Morariu, Constantin Ignătescu, Mihai Șica și biologii Ionel Miron și Theodor Nalbant.

Sugestia construirii unui batiscaf propriu am primit-o de la renumitul explorator al mărilor și oceanelor Jacques-Yves Cousteau, în 1966, cu prilejul Congresului Comisiei Internaționale pentru explorarea științifică a Mării Mediterane; ulterior, în 1993, Cousteau, Membru al Academiei Franceze, a primit titlul de Doctor Honoris Causa a Universității din București, festivitate la care am fost invitați și noi.

Laboratorul submers L.S.-1 a fost lansat la apă în 1967 și omologat în 1968.

Pentru a ameliora stresul indus de creșterea în captivitate a populației de păstrăv crescut dirijat, a fost necesară biomanipularea atât a unor factori ai mediului lacustru, cât și a celor biotehnologici.

Astfel, în plonjările de lungă durată cu batiscaful L.S-1, de la 10 până la 36 zile și nopți neîntrerupte, s-a experimentat comportamentul teritorial al păstrăvului, variind densitățile în spațiul viierelor de creștere până la un efectiv optim pe unitatea de volum.

S-a realizat, de asemenea, biomanipularea comportamentului alimentar pentru estomparea agresivității naturale a păstrăvului în faza de capturare a granulelor, realizabilă printr-o dispersie corespunzătoare a hranei granulate în viiere.

S-a realizat biomanipularea reproducătorilor creșcuți în mediul lacustru, pentru a conserva amprenta comportamentului genetic determinat. Se cunoaște migrația somonului sub această amprentă din ocean spre izvoarele râurilor în care s-a născut.

S-a identificat posibilitatea biomanipulării aglomerărilor zooplanctonice și a procedului de capturare a acestora pentru a fi distribuite ca hrană vie alevinilor și puietului de păstrăv. Pentru biomanipularea reducerii stresului de captivitate a loștriței s-au

realizat viviere tunel-circulare, expuse în jurul hublourilor etoscopului hexagonal, care asigură vizualizarea continuă a componentelor etogramei.

S-a experimentat biomanipularea temperaturii optime pentru incubarea icrelor și predezvoltarea puietului prin aportul unor debite de apă din orizonturilor corespunzătoare stratificării termice.

Un alt mod de biomanipulare a fost oxigenarea apei în spațiul vivierelor, prin asigurarea mobilității fermei salmonicole sub influența curenților apei.

S-a reușit astfel ca cele 4 ferme de creștere intensivă a păstrăvului funcționale în prezent pe lacul Bicăz să producă circa 300 tone păstrăv de consum anual.

Pentru a asigura conservarea calității apei necesară și altor folosințe, pe de o parte, iar pe de alta, pentru a susține dezvoltarea economică și turistică a localităților din vecinătatea lacului, este necesară susținerea unor proiecte de realizare a unor microferme salmonicole familiale. La o capacitate de circa 10 tone păstrăv pe an, acestea ar asigura proprietarilor o importantă resursă economică. Pentru respectarea exigențelor ecologice ale sistemului integrat al acvaculturii, respectiv compatibilitatea cu asigurarea echilibrului ecologic, apreciem capacitatea de suport a lacului la circa 100 astfel de microferme la o extensie a suprafeței amenajate pentru acvacultură însumate de circa 30 ha.

Se vor crea concomitent circa 200 locuri de muncă. Funcționarea acestor microferme s-ar realiza într-un sistem centralizat de asigurare a furajelor și valorificare a producției.

Durău, august 2013

Secțiunea 2. – NATURĂ, SPIRUALITATE și TURISM în CEAHLĂU

Rolul tradițiilor și valorilor culturale ale unor populații restrânse numeric în dezvoltarea turismului cultural din România

ABSTRACT: România dispune de o largă răspândire a peisajelor culturale, bazate pe influențele locale ale populațiilor care au traversat teritoriul țării sau s-au instalat și au fuzionat cu populația locală. Fiecare zonă geografică păstrează însă acele elemente culturale comune ale populației autohtone, îmbogățite cu elemente culturale specifice. Manifestările culturale reprezentate prin tradițiile și obiceiurile locale reprezintă o sursă importantă pentru atragerea de turiști, atrași fie de noutatea dată de specificul populației locale dar și de modalitatea de a prezenta toate aspectele evenimentului în cauză. Mereu ne punem întrebări și căutăm explicații pentru acțiunile noastre și cele ale semenilor noștri. Aceste lucruri nu le găsim decât în tradiții, care sunt păstrate de generație după generație și reprezentate de obiceiuri, care nu fac altceva decât transmit generațiilor tinere mesajul generațiilor anterioare, iar turiștilor le este prezentat bogatul tezaur cultural de care dispun.

Tradițiile populației din România pot fi analizate din doua puncte de vedere: evolutiv și spațial. În primul caz, se pornește de la fondul tracic existent, de la dovezile izvoarelor istorice, pe care se suprapun sau cu care se “îmbracă” elementele nou apărute sau modalitatea în care ele s-au transmis de la o generație la alta, prin pierderea sau îmbogățirea de elemente. În al doilea caz, se analizează particularitățile date de fondul fizic, de relief, de poziția geografică a ariei geografice respective, particularități ce s-au imprimat în modalitatea de prezentare a anumitor elemente tradiționale.

INTRODUCERE

Existența avantajului unui bogat patrimoniu al tradițiilor pe teritoriul României, unele de mare rafinament al elementelor de conținut, prin vechimea mesajului transmis și de ce nu și prin modalitatea relativ teatrală prin care se transmit, permit o analiza amanunțită a acestora. Cunoașterea tradițiilor specifice unei anumite

arii geografice din România este necesară pentru realizarea legăturilor existente între populația din acest spațiu și populațiile existente în alte ținuturi ale Europei. Aceste elemente comune care apar la populații diferite din Europa pun în evidență legăturile existente dintre ele fie ca fiind comun, fie în urma unei conviețuiri comune pentru o anumită perioadă. Valorificarea turistică a tradițiilor de cele mai multe ori se realizează împreună cu alte activități turistice, în funcție de potențialul fizico-geografic al fiecărei zone de analiză. Fiecare regiune istorico-geografică din România oferă toată gama de obiceiuri, de la cele zilnice, anotimpuale, anuale, familiale, culinare, legate de anumite evenimente, s.a. punând astfel la dispoziția turistului o gamă foarte diversificată. Turismul cultural bazat numai pe traseele culturale poate fi una dintre formele de atracție din ce în ce mai activă în România. Împietirea turismului cultural cu agroturismul sau alte forme de turism, știrbește din importanța și valoare tradițiilor. Ele trebuie să fie înțelese de către turiști nu ca și spectacol în aer liber ci ca și mod de a fi. Acest lucru nu se poate realiza într-un timp scurt, ci solicita o durată mai mare de staționare a turistului într-o anumită arie geografică. Obiceiurile sunt prezentate lent și înțelese de cei care nu fac parte din comunitate și mai lent. Acest fapt conduce către o specializare a turismului cultural de integrare a turiștilor în societatea care prezintă aceste obiceiuri. Valorile culturale nu sunt prezentate ca un spectacol ci ele sunt puse în valoare atunci când este cazul. În ultima perioadă însă, datorită influențelor moderne și a dorinței de a atrage turiști cât mai mulți, aceste obiceiuri s-au transformat în activități comerciale, cu valoare culturală diminuată. Turismul cultural tocmai asta dorește să evite, el bazându-se pe valori reale, prezentate într-un mod original.

METODOLOGIA CERCETĂRII

În condițiile în care România se vede obligată să valorifice cât mai bine întreg patrimoniul său turistic și cultural, valorificarea unui astfel de tip de atracție a turiștilor europeni și non-europeni devine o sarcină permanentă, inclusiv pentru structurile din domeniul cercetării științifice universitare. În acest sens, un grup de cadre didactice membrii ai Centrului de Cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Europeană din cadrul Universității din

București, alături de mai mulți studenți, masteranzi și doctoranzi, a desfășurat un program de cercetare în diferite zone ale României timp de câteva luni, în vara anului 2009, folosind ca metodă principală de lucru observația, sistemul chestionarelor și al anchetelor de teren. Ca bază de studiu s-au folosit peste 150 de turiști, structurarea acestora ținând cont de vârstă, sex și clasă socială, în așa fel încât să rezulte o imagine a opțiunilor turistice cât mai reprezentative. Alături de această categorie de turiști sondată, pentru completarea studiului au fost intervievate și persoane care locuiesc de mai multe generații în aceste zone. În același timp, s-a preferat parcurgerea unei bibliografii semnificative, pentru definitivarea unui concept teoretic viabil a fi aplicat acestei analize de teren, alături de aplicarea unor concepte de analiză generală, uzuale în domeniul turismului. Acest studiu este structurat în mai multe părți, ce surprind aspecte legate de evoluția istorică a zonelor în raport cu alte zone geografice, o altă parte și cea mai extinsă ca și analiză a studiului este cea referitoare la patrimoniul cultural existent în instituții muzeale și fluxul de turiști atras de acestea, iar ultima parte încearcă să surprindă elementele comune ale tuturor ariilor geografice analizate din acest punct de vedere.

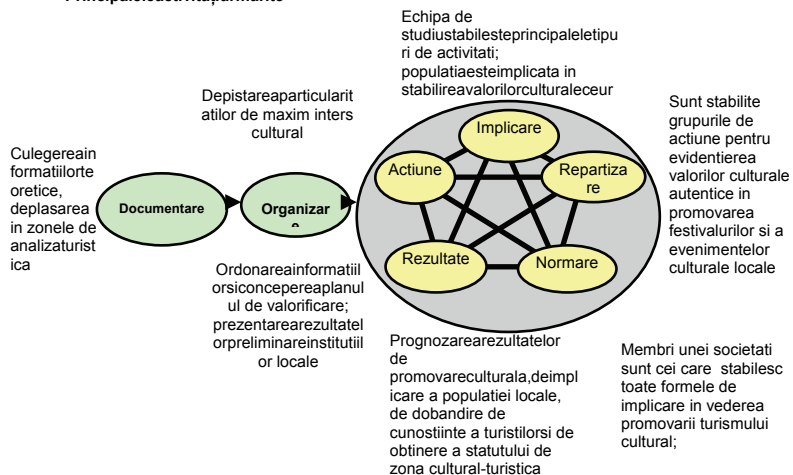
Punerea în valoare sau în evidență a tradițiilor existente pe un anumit teritoriu nu trebuie înțeles ca și o separare a acestui teritoriu de altele. Este necesară o mai bună surprindere a elementelor ce definesc trăsăturile caracteristice ale unei populații manifestate prin obiceiuri, pentru a lămuri modalitatea de integrare a acestora, sistemul de valori pe care-l are și pe baza căruia încearcă să rezolve anumite probleme în anumite situații. De asemenea, turiștii au fost atrași dintotdeauna de lucrurile mai puțin cunoscute, cum ar fi anumite ritualuri legate de anumite evenimente, obiceiuri culinare și obiceiuri legate de diferite activități.

ELEMENTELE CULTURALE CE DEFINESC ANUMITE ZONE GEOGRAFICE DIN ROMÂNIA CU ROL ÎN PROMOVAREA TURISMULUI

Studiul de față încearcă să urmărească toate componentele ce ar putea duce la dezvoltarea turismului cultural în două zone geografice diferite ca poziție și evoluție culturală, bazându-se pe caracteristicile vieții unei populații restrânse. Fiecare arie geografică,

indiferent de suprafața sa, oferă posibilități multiple de practicare a unui anumit tip de turism. Cel care se bazează pe valorile culturale locale, pe elementele de decor casnic pe tradiții, pe evenimente devenite tradiționale, pot fi puse în valoare doar prin intermediul turismului cultural. În România, este destul de slab pus în valoare acest tip de turism, în special cel care încearcă să pună în valoare elementele culturale locale, tipice unei populații restrânse numeric și prin activitățile sale cotidiene.

Principalele activități urmărite

Cele două zone geografice la care se face referire în studiul geografic, sunt zona depresionară intramontană de pe cursul Jiului superior (depresiunea Petroșani) unde se încearcă dezvoltarea turismului cultural pe baza populației cunoscută sub numele de „momârlani” și provincia istorică Moldova, unde spațiul geografic este ocupat de o populație cu caracteristici aparte, aceea a „ceangăilor”.

Fazele sau etapele principale de analiză și valorificare a potențialului cultural-turistic dintr-o zonă, pot constitui bază de pornire în analizarea oricărei arii geografice viitoare, ținând cont că fiecare zonă sau arie geografică are particularitățile ei și potențialul propriu de dezvoltare a turismului cultural.

1. Aria geografică de studiu - depresiunea intramontană Petroșani

Caracteristicile culturale ale populației de momârlani ce locuiește în acest spațiu bine definit a stârnit interesul celor care fac acest studiu. Este o populație veche ca și regăsire în spațiu carpatic depresionar, unde procesul aculturării este foarte puțin prezent. Aceste elemente nu fac altceva decât să stârnescă curiozitatea celor care vor să studieze în aprofundime aceste lucruri, în special legate de viața de zi cu zi, de obiceiurile culinare, de obiceiuri legate de momentele importante ale vieții, dar și de cele legate de corespondența dintre ei și natură.

Cum pot fi evidențiate valorile culturale ale acestei populații?

În primul rând se face o inventariere a potențialului cultural local. Luate pe rând aceste lucruri, echipa de cercetare a avut rolul preluării tuturor datelor din teren (nefiind o bibliografie sau note de studiu anterioare decât în număr foarte redus și neconcludent) și încercarea de regăsire în această populație a unor explicații legate de menținerea anumitor tradiții.

Studiul în această arie a reprezentat o anumită dificultate, dată de lipsa surselor și a sursei bibliografice. Zona depresionară carpatică analizată, a fost studiată cel mai mult ca și zonă de exploatare a cărbunelui și mai puțin ca și particularitate demografică. Restrângerea activității miniere se resimte cel mai evident în resursele de venituri ale populației locale, inclusiv a populației de momârlani.

Este o zonă geografică cu un potențial geografic deosebit, cu o istorie bogată și cu particularități culturale legate de tradiții suficiente pentru a crea o identitate în cadrul studiului. Studiul vine în sprijinul acestei populații cu idei de promovare a unor resurse aparent inepuizabile (în condițiile în care nu se produc alterări în originalitatea lor). Este în același timp o zonă puțin analizată și cunoscută, constituind astfel o posibilă zonă de atracție pentru cei ce sunt interesați de natură și de obiceiuri care nu au suferit procese de alterare. În spatele culmilor abrupte, la adăpostul unei adevărate cetăți naturale, s-a dezvoltat o zonă cu spiritualitate unică, cu o populație specifică păstrătoare a unor tradiții unice în România.

Traseele culturale din acest spațiu se impune a fi începute cu prezentarea istoriei și a istoricului zonal

Vatra de cultură și civilizație a acestei populații se regăsește în timp de peste 4000 de ani așa cum atestă descoperirile arheologice, remarcându-se astăzi printr-un valoros potențial etno-folcloric. În acest spațiu trăiește o populație arhaică, a momârlanilor, cu obiceiuri și tradiții proprii.

Care sunt cauzele principale particularitățile culturale ale populației de momârlani?

Pentru a răspunde la această întrebare, studiul s-a bazat pe trăsăturile caracteristice ale acestei populații. Comunitatea este foarte unită, puțin comunicativă în sens familiar, iubitori de natură și mai puțin legați de civilizația urbană. Sunt suficienți de mulți antrenați în activitățile industriale sau non industriale din orașele învecinate, dar rămân în continuare, în sațiul lor de origine, iubitori și păstrători ai naturii. Relieful accidentat constituie o altă cauză a lipsei posibilităților de cercetare a particularităților vieții acestei populații de momârlani. Frumusețea peisajului natural poate, de această dată să reprezinte și o posibilă barieră în studierea ținutului. Echipa de cercetare a fost convinsă că importanța studiului depășește posibilele bariere naturale, ba dimpotrivă, relieful și particularitățile fizico-geografice pot să reprezinte surse și resurse turistice pentru întreaga zonă.

Adevărata cultură a unei populații este pusă în valoare prin intermediul tradițiilor și a obiceiurilor. Acestea din urmă trădează evoluția unei populații, fenomenul de aculturație prin care a trecut, vechimea pe un anumit spațiu geografic și particularitățile sale comportamentale.

În ceea ce privește obiceiurile acestei populații vechi, a momârlanilor, se constată ca fiind un obicei, chiar păstrarea tradițiilor. Cei mai mulți si-au construit locuințe în zonele mai înalte, ferite de inundații. Principala ocupație este păstoritul, de aici și obiceiurile legate de prepararea laptelui și alte obiceiuri legate de creșterea oilor. Există aici un fel unic de măsurare a cantității de lapte, obicei ce nu se stie de când este prezent: fiecare litru de lapte dat de o oaie la urcatul pe munte se înmulțește cu 49. Rezultatul este cantitatea de lapte care va fi primită de familia respectivă la coborâtul

de pe munte. Nu se știe foarte exact de când și de ce se practică acest procedeu, dar el este prezent. Turismul cultural în acest ținut are perspective de dezvoltare, turiștii putând asista la cele două momente importante, la urcatul pe munte al oilor precum și la coborâtul oilor de pe munte, care de fiecare dată sunt momente sărbătorite de localnici, îmbrăcați în port popular, tradițional.

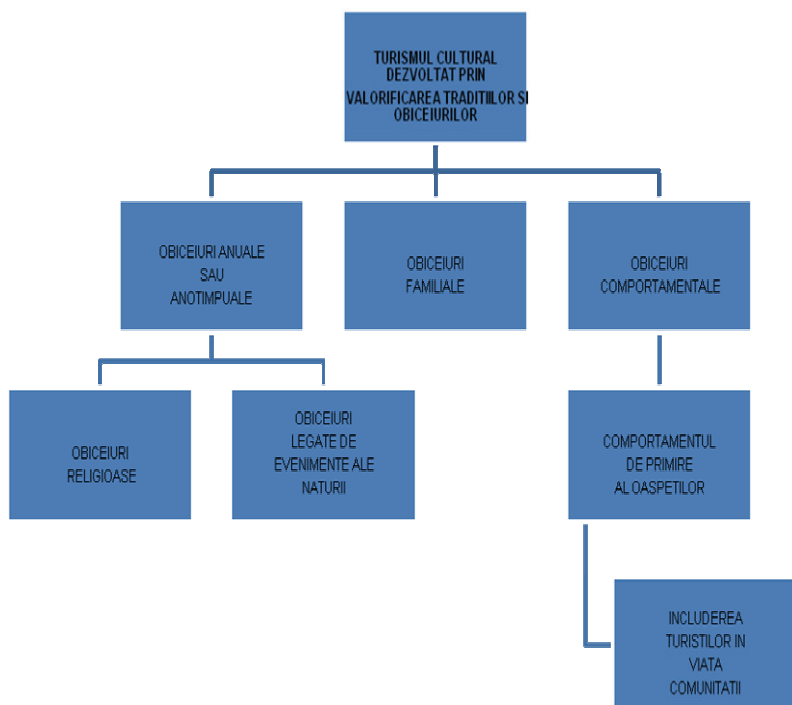
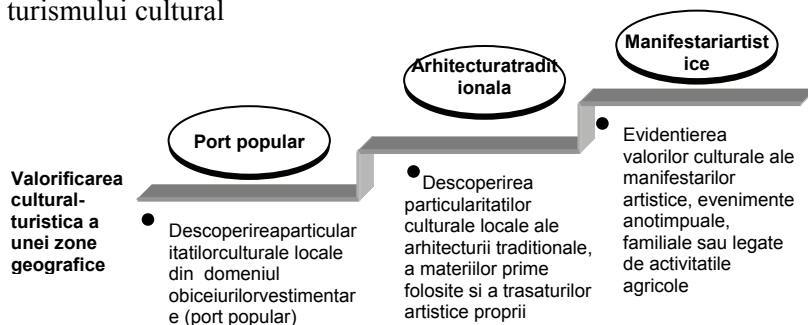

Fig. 1. Rolul tradițiilor și obiceiurilor în cadrul Turismului Cultural
Sursa: Camelia TEODORESCU, *Turism cultural*, 2009, p. 26

Târgurile unde pot fi comercializate costumele populare prezintă destul de mare interes pentru foarte mulți turiști. Acestea se detașează prin motivele ornamentale dispuse după regulile de bază ale ornamenticii populare întâlnită pe tot spațiul României: simetria și alternanța. Stăpânind legile contrastului și armoniei, având un bun gust al echilibrului clasic, creatorul costumului popular momârlănesc știe să asigure unitatea compozițională a costumului, realizând acorduri deosebit de rafinate, cu un minim de mijloace de expresie (Elena Secoșan, Paul Petrescu, *Portul popular de sărbătoare din România*, Editura Meridiane, 1984, p. 156-157).

Respectarea obiceiurilor și tradițiilor populare în acest ținut este o dovadă clară a pastrării acestora, favorizat și de reliefual existent, ținut cu o spiritualitate unică, din care răzbate o puternică amprentă dacică. Unicitatea și vechimea obiceiurilor locale par să fie cele care stau la baza denumirii de „băștinași”. Nu este mai puțin adevărat că turiștii sunt atrași de comportamentul localnicilor în anumite situații și de ritualurile acestora. Revenind la tradițiile acestei populații din spațiul depresionar carpatic, constatăm că există și astăzi ritualuri pre-creștine prezente la principalele evenimente din viața oamenilor. Cel mai important moment din viața momârlanilor este acela al nașterii unui copil, însă cea mai mare vechime se pare că o are „bradul de la capul morților”. Aceasta are semnificații multiple, el semnifică în primul rând credința dacilor că există viață și după moarte, iar bradul fiind întotdeauna verde, prevestește o viață de apoi liniștită și frumoasă. În același timp este invocată zeița Bendis, cea care va îndruma sufletul celui decedat. Cultul acestei zeițe păgâne a dispărut, dar n-a dispărut și obiceiul în sine. (Ovidiu Drâmbă, *Istoria culturii și civilizației*, Editura Vestala-Saeculum, vol III, p. 371-372). Ceea ce este foarte important este ca în momentul nașterii, viitoarea mămică nu trebuie să fie orientată cu picioarele spre ușă, pentru ca așa ies doar morții. Este un ritual de care se ține seama și în spitalele moderne din orașele din zonă.

Urmărirea pașilor de studiu în analiza particularităților culturale în scopul dezvoltării turismului cultural

Turiștii au posibilitatea în mileniul al III-lea, dominat de tehnică și tehnologie performantă să asiste în Europa la astfel de ritualuri, fără a fi implicați, ba chiar de cele mai multe ori se cere respectarea unei anumite distanțe și a intimității spațiului familial. Din ce în ce mai mulți turiști sunt atrași de astfel de lucruri. Cei mai mulți pot participa la evenimente precum nunta sau la petreceri anotimpuale. Aceste petreceri au avantajul prezentării obiceiurilor, punând în valoare tradițiile culinare locale. Fiind în special păstori, au o bucătărie bazată pe produse din lapte de oaie și din carne de oaie, dar asta nu înseamnă o reducere a sortimentelor de produse la aceste produse. Există o îmbinare absolut unică între aromele speciilor de plante de pădure folosite la prepararea alimentelor.

Petrecerile sunt planificate pentru tot timpul anului, repartizate în așa fel încât să nu fie influențate perioadele cu intensă activitate agricolă.

Zeci de turiști străini și români trec zilnic pe la stânele momârlanilor cu dorința de a cunoaște omul simplu și traiul acestuia.

Cele mai importante sărbători ale momârlanilor sunt Nedeile-petreceri câmpenești specifice Văii Superioare a Jiului. *Prin ce se caracterizează aceste petreceri?* În primul rând produsele alimentare sunt deosebite. Aici se prepară păsatul (mălai fiert) și amestecat cu brânză de oaie, consumat cu tocăniță de berbecuț cu varză. Ceea ce este specific și unic, este modalitatea de îmbinare a elementelor

creștine cu cele pre-creștine. Unul dintre acestea din urmă este faptul că în ziua premergătoare nedeii (sărbătorii) sunt sacrificate animale. Bărbații pregătesc mâncarea, femeile având un rol secundar.

Iarna este anotimpul cu cele mai multe petreceri, unele fiind creștine, altele pre-creștine. La Crăciun, manifestările folclorice sunt colindele și blojii – una dintre manifestările rămase se pare din timpul dacilor. Colindătorii întruchipează cei trei crai, cei trei magi, care au vestit nașterea lui Hristos, însă „blojii” sunt acele făpturi urâte cu fețele acoperite cu piei de animale, iar alte piei sunt atârinate de ei, care întruchipează zeități păgâne. La toate aceste petreceri, turiștii sunt integrați în mediul de sărbătoare. Cei care au vizitat aceste ținuturi, dealtfel destul de austere turistic, revin de fiecare dată. Sunt ținuturi aproape magice, ce nu fac altceva decât să mențină vie viața de altădată.

Această zonă monoindustrială, bazată până nu demult în exclusivitate pe exploatarea cărbunelui, poate astăzi oferi, din punct de vedere economic mult mai mult prin punerea în valoare a potențialului cultural-turistic de care dispune.

Ceea ce se poate observa este faptul că acest grup restrâns numeric de locuitori în zona montană (momârlanii) au înțeles valoarea inestimabilă a fenomenelor de cultură și civilizație momârlănească. Aceștia vor, pentru prima dată în România să înființeze muzeul-stână, unde să prezinte și să păstreze obiecte vechi folosite secole de-a rândul de această populație izolată din spațiul carpatic depresionar.

2. Tradiții și obiceiuri ale ceangăilor din România – bază culturală de valorificare turistică

În provincia istorică Moldova, există o populație nu tocmai numeroasă, cu obiceiuri și tradiții bine păstrate, ce poate reprezenta o sursă importantă de studiu în domeniul culturii, dar mai ales în domeniul promovării turismului cultural din această zonă în care trăiește. Este vorba de moldovenii romano-catolici (ceangăii) ce se consideră a fi defapt urmașii unei populații vechi, de origine romanică, stabilită inițial în Transilvania. Circulația persoanelor între Transilvania și Moldova este un fenomen destul de frecvent

înregistrat și menționat de sursele istorice, în virtutea cărora legăturile între populațiile celor două provincii au fost constante. Stabilirea lor este menționată a fi destul de sigură în secolul al XVIII-lea.

Cultura populară tradițională a romano-catolicilor din Moldova se constituie într-un argument ce pledează convingător pentru vechimea, specificul și unitatea creației etno-folclorice. Elementele specifice ale arhaicității și ale duratei pot fi identificate, cu ușurință, în toate compartimentele culturii populare tradiționale: arhitectură populară tradițională, obiectele textile de interior, portul popular, obiceiurile calendaristice, obiceiurile legate de momentele importante ale vieții: naștere, nuntă, înmormântare, dar și în cele puse în valoare de folclor.

2.1. Valorificarea cultural-turistică a obiceiurilor ceangăilor

Atracția turistică pentru anumite particularități date de anumite activități sau manifestări, există și ar putea fi un punct de plecare în crearea de trasee turistice în aria geografică respectivă.

Cunoașterea obiceiurilor acestei populații are tendința de a atrage turiști, nu numai din România, dar și din ariile geografice învecinate. Echipa de studiu a realizat o inventariere a obiceiurilor proprii ale acestei populații, apoi să le grupeze pe tipuri astfel încât să poată fi stabilit un program de valorificare cultural-turistică a zonei. Este o zonă geografică unde se păstrează nemodificate obiceiurile legate de sărbătorile de iarnă. Este o îmbinare între vechi și nou, între respectarea unor concepții despre lume și viață statuate în timp și credința lor catolică, într-o lume majoritar ortodoxă. De aici apare acea particularitate culturală pe care s-ar putea dezvolta turismul cultural local.

Obiceiurile străbune păstrate în satele de ceangăi din Moldova s-au conservat și transmis din generație în generație cu o grijă deosebită, tradițiile strămoșești bucurându-se și astăzi de o prețuire deosebită.

Păstrarea nealterată a datinilor, credințelor și practicilor ritual-ceremoniale, comune întregii națiuni din care fac parte, dovedește vechimea și vigoarea spirituală a acestei populații. Sunt

bunuri ce s-au sedimentat în succesiunea generațiilor, alcătuind acea zestre imuabilă pe care o reprezintă specificul acestei populații.

Obiceiurile alcătuiesc un repertoriu impresionant ce însoțesc principalele momente din viața omului a cărui evoluție este urmărită de la naștere până la moarte. Obiceiurile premaritale se desfășoară într-o strânsă relație cu unele sărbători – Paștele, Craciunul, hramul bisericii, precum și cu o serie de sărbători locale ce au legătură cu recoltele agricole, ele fiind puse în valoare prin activități folclorice sau alte forme de manifestare, cum ar fi șezătoarea, claca, sau hore în sat.

Principalele activități ce urmăresc promovarea cultural-turistică din aceasta arie geografică

Gruparea sau mai bine spus repartizarea obiceiurilor în scopul valorificării turistice creează posibilitatea realizării unui turism de nisă, într-un spațiu în care astăzi această activitate nu este prezentă. În acest fel sunt înregistrate câștiguri materiale prin încasările din activitatea turistică, câștiguri non materiale prin activitatea culturală pusă în lumină, întreținerea sau permanentizarea unor obiceiuri care

tindeau spre eliminare, implicarea populației locale la realizarea tuturor pregătirilor turistice.

Realizarea festivalurilor sau evenimentelor turistice bazate pe valorificarea obiceiurilor și tradițiilor locale se planifică în funcție de datele de origine ale acestora. Cele mai importante cheltuieli pentru început sunt cele legate de publicitate. Ceea ce este pozitiv este faptul că nu există în această arie geografică acest tip de activitate turistică, neexistând astfel o concurență reală, ceea ce permite o lansare fără efort.

Folclorul popular tradițional al ceangăilor include colinde, cântece, poezii, basme, asemănătoare sau identice cu ale românilor din alte regiuni ale țării.

În tradiția satelor ceangăilor din Moldova, un loc aparte îl ocupă ritualurile aflate în strânsă legătură cu activitatea de agricultori și crescători de animale a locuitorilor precum și în legătură cu sărbătorile religioase creștine.

2.2. Rolul arhitecturii rurale în dezvoltarea turismului cultural din satele de ceangăi din Moldova

Un turism cultural ce se bazează doar pe anumite elemente, așa cum sunt tradițiile nu pot asigura suportul pentru un turism continuu. În acest fel, este necesară o combinare a elementelor culturale existente. Arhitectura și particularitățile ei, pot crea atracții deosebite din punct de vedere turistic. Nu arhitectura ca atare este cea care atrage ci condițiile care au creat o astfel de arhitectură. Pentru asta trebuie puse în valoare condițiile istorice ce au favorizat particularitățile arhitecturale și mai ales rolul anumitor spații pentru familia de ceangăi în timp.

Pentru ceangăi, casa nu reprezintă un simplu obiect, un adăpost care să-l ferească de intemperii sau de alte neplăceri. El vedea în casă și un spațiu spiritual, adică nu numai de întreținere a vieții cotidiene, ci și de promovare a unor valori culturale. Acest punct de vedere, trebuie promovat prin turismul cultural. Aceste lucruri specifice mai apar doar la populațiile din Serbia sau din Grecia.

Casa înseamnă familie, identitate, dar în același timp exprimă și o anumită mentalitate. Casa țărănească este în primul rând un loc, un loc

bun, generator în sens material și spiritual. Locul acesta, fie că privește spațiul interior, fie că privește curtea sau grădina este văzut ca un loc cu calități specifice, care îl fac pe om să existe într-un fel propriu. Oamenii știu că locurile nu sunt toate la fel.

Turismul în acest fel poate fi promovat, plecând de la aceste elemente de susținere mentală, prin implicarea turiștilor (în sens turistic) la realizarea unei case sau la alegerea locului pentru ridicarea unei locuințe. *Cum își aleg locul potrivit pentru construirea de locuințe?*

Ridicarea unei case a reprezentat întotdeauna un eveniment deosebit pentru oricare familie de ceangăi din spațiul moldovenesc, punând în valoare resursele mediului în care s-au aflat.

Ritualul alegerii locului “potrivit” și al ridicării locuinței, prezintă un interes deosebit din punct de vedere turistic. Aceste mici particularități pot fi la începutul unei activități turistice o atracție deosebită. Ca elemente arhitecturale tradiționale specifică este casa monocelulară, căreia avea să i se adauge ulterior o cameră suplimentară, un hol, ce capăta și funcție de spațiu de depozitare, apoi casa cu o încăpere, antreu și chiler (spatiu de depozitare) și, în fine, casa cu două încăperi și tindă rece, tipul cel mai răspândit în sec XX și pe care îl întâlnim frecvent și astăzi. Sunt locuințele cele mai răspândite în Moldova și se caracterizează printr-o puternică unitate, diferențierile zonale fiind abia sesizabile.

În prezent satele ceangăilor din Moldova se modernizează de la o zi la alta, în consonanță cu cerințele vieții actuale. Construcțiile tipizate și chiar vilele ceva mai sofisticate încearcă să valorifice, critic și selectiv, elementele de bază ale tradiției, astfel încât preocuparea pentru obținerea unui confort sporit să nu ignore cerințele integrării în peisajul arhitectonic autohton.

Așezările poartă toate caracteristicile habitatului rural moldovenesc, unele din acestea identificându-se sub toate aspectele cu cele ale populației ce trăiește alături de ceangăi. Arhitectura rurală pastrată de ceangăii moldoveni este prezentă în așezările acestora în toate formele de localități de la cele răsfirate și până la cele adunate fiind regasită în construcțiile arhitectonice din sat având ca limită exterioară hotarul străjuit uneori de stâlpi antropomorfi, troițe sau cruci.

Casele ceangăilor moldoveni sunt făcute din lemn, cu acoperișul în patru ape, specific casei tradiționale.

Interioarele caselor tradiționale țărănești din așezările ceangăilor moldoveni dezvăluie un univers cultural ce concentrează priceperea, talentul și înțelepciunea a multe generații.

2.3. Costumul popular – suport în susținerea turismului cultural

Țesăturile, elementele de îmbrăcăminte și de decor utilizate în casele tradiționale ale ceangăilor reprezintă puncte de atracție în promovarea turismului cultural. Sugestiile date de echipa de cercetare fac referire în primul rând la elementele vestimentare, ce pot reprezenta produse cu dublă reprezentare: pe de o parte ele pot fi admirate în spații amenajate, iar pe de altă parte pot fi comercializate.

Pentru evidențierea particularităților de realizare, valoarea culturală și implicit turistică crește în condițiile în care se urmărește procesul de fabricație sau evoluția istorică a realizării elementelor de decor, a modificărilor intervenite, a motivelor de reprezentare, a culorilor folosite, a materiilor prime utilizate. Acest tip de turism, ar putea fi asemănat cu turismul dintr-un muzeu al satului în aer liber. Cele mai importante piese din analiza culturală în acest caz, par să fie costumele populare, costume în care populația vârstnică încă este îmbrăcată în fiecare zi, este un port frecvent folosit.

Portul popular tradițional al ceangăilor este o componentă a artei populare care îi individualizează pe aceștia în spațiul cultural românesc conferindu-le identitate în diversitatea culturală românească. Astfel portul femeiesc, păstrat mai bine decât cel bărbătesc, este compus dintr-o complexitate de obiecte vestimentare: cămăși, bundițe, sumane ori cojoace ce reprezintă valori inestimabile de artă tradițională românească. Piesa definitorie pentru vestimentația femeiască este cârpa care este o broboadă alcatuită din mai multe elemente frumos ornamentate ce se înfășoară în jurul capului, identic cu modul în care este purtat acest obiect vestimentar de femeile din alte zone ale țării, obiect ce se poartă în zone diferite din România, alte denumiri, dar fac parte din piesele vestimentare ale catolicilor moldoveni și obiecte care deși sunt denumite altfel decât în alte regiuni ale țării sunt echivalente ale unor piese vestimentare purtate

de femei din Oltenia și Muntenia. Astfel în satele ceangăilor încă se mai poartă catrința ca piesă a costumului popular femeiesc care nu este așezată în față și în spate așa cum se obișnuiește în Oltenia și Muntenia. La sărbători se poartă cămașa cu platcă sau cămașa cu bezărau.

Costumul popular bărbătesc este mai simplu și se poartă astăzi doar cu prilejul unor manifestări religioase având ca piese componente cămașa dreaptă sau cămașa cu poale precum și ȋțarii confecționați din pânză de bumbac sau de lână țigaie iar pe vreme friguroasă se poartă pantalonii făcuți din pânză de lână albă numită dimie.

Portul popular al ceangăilor din Moldova contribuie, în mare măsură, la ȋnțelegerea originii acestora. Ceangăii catolici din Moldova sunt păstrătorii celor mai vechi tradiții de vestimentație românească din această parte a țării.

Portul bătrânesc, pe care ei ȋl ȋmbracă și astăzi, este inconfundabil și are o puternică personalitate, ce se manifestă prin aceea că păstrează, nealterate, elementele fundamentale ale substratului traco-daco-iliric.

Unitatea în varietate, ca și specificul costumului de sărbătoare pe care ȋl poartă ceangăii rezultă și din faptul că această vestimentație are ȋn vedere particularitățile de influență ale naturii. *Ce culori sunt folosite ȋn realizarea costumului popular ? Ce factori au determina alegerea acestor culori ? Care au fost posibilitățile de obținere a culorilor de bază ?* Acestea sunt ȋntrebările pe care le pun turiștii dornici de cunoaștere a detaliilor. Prezentarea acestor amănunte nasc interes și respect pentru valorile culturale legate de costumul popular local.

Culoarea alb rămâne de bază ȋn reprezentarea fondului tuturor componentelor vestimentare, ca o marcă a purității, a prețuirii luminii. Geometrismul ornamentației costumului popular tradițional al ceangăilor din spațiul moldav ordonează și temperamentează compozițiile decorative și armoniile cromatice.

ȋmbinarea criteriului funcțional cu realizarea artistică, producerea unor piese practice și frumoase totodată este rezultatul unei ȋndelungi tradiții, transmise din generație ȋn generație, constituind temeiul unității morfologice. Unele componente ale

vestimentației țărănești păstrează și astăzi urmele credințelor arhaice, privitoare la modalitățile de distribuire a ornamentelor sau de utilizare a accesoriilor.

Toate formele de reprezentare artistică, fie sub forma costumelor populare, fie a obiectelor de decor (țesături, broderii, obiecte de artizanat) reprezintă căi de punere în valoare a turismului în zone geografice unde acest domeniu nu este pus în valoare suficient, sau poate deloc.

Este deosebit de importantă valorificarea particularităților culturale dintr-o zonă geografică cu un potențial deosebit bazat pe elementele specifice ale populației. Orice aspect cultural surprins poate fi pus în valoare prin turism. Cultura și valorile culturale nu sunt distruse prin valorificare turistică ci, dimpotrivă există posibilitatea cunoașterii detaliilor și de alții. În acest fel se creează cultul pentru valorile locale, pentru frumos și pentru respectarea valorilor culturale.

Bibliografie

- Bălan, I.D.(2011), *Momârlanii, Tradiții, Credințe, Obiceiuri*, Editura Confluente,
- Costachie, S., Dieaconu, D., Soare, Ionica (2011), *Rromii (țigani) din România. Aspecte istorico-demografice și socio-culturale*, Editura Transversal, Târgoviște, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț;
- Drâmbă, O., (1994), *Istoria culturii și civilizației*, vol. III, Editura Vestala-Saeculum, București;
- Soare, Ionica, Costachie, S.,(2013), *Ecoturism și turism rural*, Editura Universitară, București;
- Secoșan, Elena, Petrescu, P. (1984), *Portul popular de sărbătoare din România*, Editura Meridiane, București;
- Teodorescu, Camelia (2009), *Turism cultural*, Editura Transversal, Târgoviște;
- Teodorescu, Camelia, Costachie, S., Dieaconu, D., Raduly, I. (2011), *The Role of Architecture in the development of Cultural Tourism in the Medieval Citadel of Sighisoara*, “Hatarok Nelkuli Tudomány: Kihivasok es Lehetosegek a Tudományteruletnek Hatarain”, Tudomány Napi Konferencia, 2010, Harsanyi Janos Foiskola, Budapest.
- Teodorescu, Camelia (2004), *Probleme de geografie socială – alimentatie, religie și elemente lingvistice*, Editura Universitaria, Craiova,.

Mitologie românească în Munții Neamțului

Rezumat: Muntele Ceahlău a fost înconjurat dintotdeauna de credințe, mituri, legende și povești, din epoca străveche și până în prezent, de la “Dacia preistorică” și până la Moldova creștină a veacului al XXI-lea. Dacă în epoca străveche era parte-reper a unei căi inițiatice către enigmatică Hiperboreea, a devenit mai târziu munte sacru al dacilor, iar în cele din urmă, munte sfânt al românilor. Vom încerca să urmărim miturile și legendele Ceahlăului, ipotezele și controversale, și locul pe care acesta îl deține în mitologia română și considerăm că este unul deloc de neglijat. Vom încerca să urmărim modelul propus de Romulus Vulcănescu, din păcate unul dintre puținele pentru mitologia română, dar pentru un spațiu mai restrâns, muntele Ceahlău și locurile din imediata lui apropiere.

Cutezăm să începem cu antropogonia (care explică creația omului ca făptură cosmică pe pământ în funcție de sistemele de mituri și credințe ale fiecărui popor). Conform folclorului mitic românesc s-au desfășurat trei cicluri antropogonice, iar al patrulea e în desfășurare. Primele fapte în mitologia română au fost căpcăunii, ființe antropofage, cu o înfățișare monstruoasă. Căpcăunii, ființe mitice, prezenți în poveștile populare cu substrat mitic, locuiau în peșteri și văgăuni¹. Preotul Constantin Matasă a cules dintr-un sat de la poalele Ceahlăului o legendă geografică etiologică despre Piatra Teiului, în care apare un căpcăun, care-și avea sălașul într-o văgăună pe muntele Grințieșului, unde ducea fetele pe care le răpea din sate și pe care le transforma în stane de piatră cu forme curioase. Este văzut ca un duh al răului care se confruntă cu un duh bun al muntelui Ceahlău. Dorind să se răzbune pe sătenii care cutezau să i se împotrivescă, a rupt o stâncă din vârful Ceahlăului și a încercat să „iezească” Bistrița. Un duh bun, chemat de geamătul muntelui ce și-a pierdut o stâncă, se metamorfozează dintr-un bătrân unchiaș năpădit de ani într-un chipeș voinic ce-l lovește cu paloșul peste

gheare pe căpcăun care scapă stânca². Ființa mitică, căpcăunul monstru cu cap de câine, nu este același cu personajul acestei legende. Căpcăunul de pe vârful muntelui Grințieș este o plasmuire populară fără legătură cu ființa mitică.

Spița căpcăunilor a fost nimicită de uriași, ființe mitice ce-au populat cel de-al doilea ciclu antropogonic, în care apar însă și oamenii, pregătind cel de-al treilea ciclu. Dacă referitor la căpcăuni nu s-au păstrat urme toponimice, în cazul uriașilor ele există în unele zone considerate arhaice, unde se spune că s-au aflat oase mari. Pe muntele Ceahlău aflăm Jgheabul Urieșilor, dar și hidronimul Pârâul Jidanului sau Jidovului, cum a mai fost numit. În credința populară, urieșii au fost asimilați jidovilor, urmași ai patriarhilor biblici, care au trăit sute de ani și care, cu siguranță, aveau mărimi colosale. Constantin Matasă explică astfel toponimul „jidovină”, prezent în mai multe locuri în regiune: „De aceea, oriunde s-au putut găsi în pământ urme de viață preistorică, cu oale mari pentru cereale, cu vase chilave de lut, cu schelete omenеști și arme, bătrânii credeau că sunt rămase de pe vremea jidovilor, urieși ce pășeau peste munți ca pe niște mușuroaie și înghițeau heleșteele dintr-o sorbitură. Locul îl numeau Jidovină”³.

Tradițiile evreiești atribuie această denumire lui Baal Sem Tov, legendarul întemeietor al hasidismului și care ar fi locuit și pe aceste locuri. Interesantă este mărturia lui A.L. Zissu, evreu originar din Piatra Neamț: ”Ajunși la capătul livezii bisericești din Bicaz, birjarul îi șopti cu evlavie că de aici începe Valea Jidanului. Deși născut în preajma frontierei poloneze, păsările legendelor și-au înfipt pliscul în numele vestitului erou al hasidismului, Baal Sem Tov, și le-a lepădat în această vale a Bicazului. De atunci, această vale spumegă mai furios ca oriunde, Jidovul răsare în fața cârmei și tidva balaurului era sfășiată”⁴.

O legendă culeasă de învățătorul Gheorghe Baltă din Buhalnița, în 1927, de la un cioban din Izvorul Alb, arată sfârșitul unor uriași, ultimii doi reprezentanți ai seminției lor, care au murit de o cumplită molimă. Legenda justifică toponimul Jgheabul Urieșilor.

Etnogonia este considerată un aspect particular al antropogoniei și descrie mitologia evenimentelor care relatează despre nașterea unei comunități etnice. Etnogonia unui popor începe

îndeosebi cu istoria strămoșilor eroizați sau divinizați care au organizat și propulsat viața mitică a popoarelor lor. Romulus Vulcănescu crede că despre Dochia sunt două legende etnogonice, două secvențe epice care se completează reciproc. Prima legendă este cea a Dochiei, sora lui Decebal, care în fruntea unei oștiri a încercat să despresureze Sarmisegetusa asediată de Traian. Înfrântă, se retrage spre răsărit urmărită de împăratul roman. Dochia cere ostașilor daci să treacă dincolo de muntele Ceahlău și s-o lase singură. Imploră sprijinul lui Zalmoxis, care o preface în ciobăniță bătrână cu câteva oi lângă ea. Întrebată de Traian unde este oastea dacă, arată spre miazăzi cu toiagul și acesta se îndreaptă într-acolo. Dochia a rămas stăpână peste munți și poate mai trăiește încă. A doua secvență epică cu caracter etnogonic este legenda mitică moldoveană prezentată de Dimitrie Cantemir despre baba Dochia cu cele 20 de oi, împietrită pe munte pentru că a sfidat puterea intemperiilor declanșate de zeul meteorologiei populare. Dacă în primul caz, caracterul etnogonic este dat de faptul că prințesa Dochia a oprit înaintarea armatei romane și a salvat o parte din poporul său, în a doua secvență, Baba Dochia a fost zeificată de urmași, devenind ținta adorației într-un cult păgânesc, după cum scrie Dimitrie Cantemir⁵. George Călinescu constată că etnogonia poporului român se reduce pe plan legendar mitic și cult literar la mitul lui Traian și-al Dochiei, care „simbolizează constituirea însăși a poporului român” și pe care criticul și istoricul literar îl încadrează în rândul celor patru mituri naționale, alături de mitul „Zburătorului”, mitul „Meșterului Manole” și mitul „Mioriței”. Este de părere că în literatura română acest mit etnogonic literaturizat a făcut carieră strălucită în secolul al XIX-lea. „A încântat pe romanticii noștri în frunte cu Gh. Asachi - zice Călinescu - care este primul getizant. Propriu-zis circulă în colinde numele de Traian, de Dochia, de Dochiața. Gheorghe Asachi a răspândit povestea Dochiei, fiica lui Decebal”. Recunoaște că planează suspiciuni, află de o legendă știută de un bătrân din Neamț despre Dochiața lui Dochel, fugită pe Ceahlău cu oile, prefăcută-n stâncă de Maica Precista. Gh. Călinescu conchide: „Pe înălțimea Ceahlăului aproape de vârf se află și astăzi o stâncă ieșită din mijlocul unei mici pajiști și având în jurul ei câteva bulbucături pietroase, pe acea stâncă o închipuiește tradiția pe Dochia, iar prin bulbucături închipuiește oițele. De n-ar fi această

formă a basmului decât un răsunet al legendei lui Asachi și totuși mitul a luat consistență și stăpânește conștiințele”⁶. Lazăr Șăineanu este unul din principalii contestatari ai autenticității legendei mitice publicate de Gheorghe Asachi în 1840, în urma unei călătorii la Ceahlău în 1838. El vede în „Dochia și Traian” o „mlădiță artificială” și un „amestec cărturăresc”. Recunoaște însă răspândirea legendei și exemplifică pătrunderea ei în numeroase opere literare și istorice⁷. Ion Oprișan nota: „Astfel, mitul lui Traian și al Dochiei – citat de G. Călinescu între cele mai reprezentative – este dat practic uitării în zilele noastre. Și totuși întreg secolul al XIX-lea, în dorința afirmării latinității noastre, a apelat masiv la legenda dragostei dintre împăratul roman și zeița dacă (sau fiica lui Decebal)”⁸. Această legendă a cunoscut multe tipăriri, de la Gh. Asachi, T. Hâjdeu și J.A. Vaillant la E. Gregorovitza, M. Walker, I. Găvănescul, M. Sadoveanu, C. Turcu, C. Matasă, Gh. Ungureanu, Elena Matasă. Și astăzi, în sate, mai poți afla mai multe variante ale ei, apărând și personaje noi, precum Cobal, eroul dacilor.

Iată și textul care însoțește legenda în versuri publicată de Gh. Asachi: „Pionul este încă mai faimos pentru români în privire istorică și în zicerile poporului. Acestea păstrează tradiția că în viziunile muntelui s-ar fi mistuit odinioară Doamna Dochia, fiica lui Decebal, când, după subjugarea patriei sale și moartea părintelui ei, spre a scăpa de prigonirea romanilor, ar fi petrecut aici în forma unei păstorite și pășunând o turmă de oi. După aceste ziceri, Dochia fiind urmărită de Traian, carele se aprinsese de amor, cu toată turma sa s-a prefăcut în stâncă, în minutul când avea să se răpească de acest biruitor. În epoca lui Cantemir încă se mai vede o asemenea figură, dar în timpul dărăpănător ne-au păstrat numai oarecași rămășițe și o istorie fabuloasă. În timpurile mai nouă Dachiei s-au schimbat în Dochia, care este al unei sfinte a Bisericii și a cărei zi se serbează la începutul lui martie, ce este începutul de primăvară. Aceste împrejurări însușesc Dochiei și turmei sale o înrăurire asupra celor dintâi zile a timpului care aici se numesc zilele Dochiei. Noi împărtășim un cântec național păstrător tradiției de mai sus⁹. Gh. Asachi realizează și o variantă în versuri a legendei, care a fost pusă și pe muzică, având o largă răspândire în rândul intelectualității acelei

vremi, pătrunsă de spiritul romantic, entuziast-patriotic. Pictorul ieșean Schiavoni a realizat un tablou reprezentând prefacerea Dochiei în stâncă, prezentat odată cu publicarea baladei, în 1840. L. Șăineanu remarcă faptul că „această plăsmuire, inofensivă în domeniul ideal, s-a strecurat încetul cu încetul și în domeniul realității, începând a dobândi valoarea unui fapt istoric” și menționează operele lui C. Melidon (*Istoria națională pentru popor*), Iulia Sachelarie (*Femeile celebre*), I. Buțureanu (care consideră că legenda e o „nouă dovadă la stăruința românilor în Dacia”), A. Densușianu (*Negriada – Dochia*, geniul vechii Dacii), S. Pelimon (poemul *Traian în Dacia*), Fr. Dame (*Visul Dochiei*) etc.¹⁰

Gheorghe Asachi, prezintă în versuri balada, începând prin localizarea stâncii Dochiei în muntele Pionul:

„Între Piatra Detunată
Ș-a Sahastrului Picior
Vezi o stâncă ce-au fost fată
De un mare domnitor.
Acolo de rea furtună
E lăcașul cel cumplit,
Unde vulturul răsună
Al său cântec amorțit.
Acea doamnă e Dochia
Zece oi a ei popor,
Ea domnează-n vizunie
Peste turme și păstori.

La frumusețe și la minte
Nici o giună-i samana,
Vrednică de-al ei părinte,
De Deceval, ea era.
Dar când Dacia-au împilat-o
Fiul Romei cel mărit,
Pre cel care-ar fi scăpat-o
De-a iubi a giuruit.
Traian vede astă zână;

Deși e învingător,
Frumuseței ei se-nchină,
Se subgiugă de amor.

Împăratu-n van cată
Pe Dochia-mblînzi;
Văzînd patria ferecată,
Ea se-ndeamnă a fugi,
Prin codru potică
Ea ascunde al ei trai
Acea doamnă tinerică
Turma paște peste plai,
A ei haină aurită
O preface în șăiag,
Tronu-i iarba înverzită,
Schiptru-i este un toiag.

Traian vine-n astă țară,
Și de-a birui deprins
Spre Dochia cea fugară
Acum mîna a întins.
Atunci ea, cu grai fierbinte,
„Zamolxis, o, zeu, striga,
Te giur pe al meu părinte,
Astăzi rog nu mă lăsa!”
Cînd întinde a sa mînă
C-a s-o strîngă-n braț Traian,
De-al ei zeu scutita zîină
Se preface-n bolovan.

El petroasa ei icoană
Nu-ncetează a iubi;
Pre ea pune-a sa coroană,
Nici se poate despărți.
Acea piatră chiar vioaie
De-aburi copere-a ei sîn,
Din a ei plîns naște ploaie,

Tunet din al ei suspin.
O ursită-o priveghează,
Și Dochia deseori
Peste nouri luminează
Ca o stea pentru păstori”¹¹.

Toată polemica științifică inițiată de L. Șăineanu a primit o puternică lovitură prin publicarea de către E. Lința a unor documente în limba polonă scrise de bunicul lui B.P. Hașdeu înainte de 1835 (anul morții sale). T. Hâjdeu a cules „Legenda despre Traian și Dochia” în județul Neamț, anterior călătoriei lui Gh. Asachi la muntele Ceahlău în 1838 și a scris-o în această formă: „Când împăratul Traian i-a învins pe strămoșii noștri și pe conducătorul lor renumit, printre prizonierii săi prinși de romani în capitala adversarului, Traian a văzut-o pe Dochia, fiica conducătorului învins. Frumusețea ciudată a Dochiei a făcut o impresie atât de puternică asupra lui Traian, încât acesta a vrut să împartă patul cu ea, însă prințesa l-a respins cu dispreț și aflând că împăratul vrea să folosească forța, a fugit în muntele Ceahlău unde, schimbând hainele minunate și bogate de prințesă cu niște veșminte simple și sărăcăcioase de păstoriță, s-a dus să pască turma de oi. Traian a trimis soldații cu poruncă să o găsească pe Dochia și a plecat el însuși în munți s-o caute. După o vreme, Dochia a fost găsită dar, când Traian a dat s-o ia în brațe, fecioara a chemat în ajutor zeii țării sale, care au fermecat-o, preschimbând-o în stană de piatră. Uimit de această minune, Traian s-a îndepărtat, însă pentru paza frumoasei fete a lăsat acolo un vultur roman care a apărut-o până acum și încă o mai apără. Culeasă de mine în Muntenia în județul Neamț”¹².

Nu la mult timp după publicarea de către Gh. Asachi a baladei, Mihail Kogălniceanu scrie în „Dacia Literară” din 1840 o „Critică” la „Dochia și Traian, după zicerile populare a românilor, cu itinerarul muntelui Pionul, de aga Asachi, mădular a mai multor academii. Compunere românească și franțeză. Eșii, la Institutul Albinei, 1840”. Deosebite sunt aprecierile marelui om de cultură și de aceea prezentăm un larg fragment: „***În scriitorii vechi, noi vedem că dacii, ca și toate popoarele antichității, iubia de preferință vârfulurile munților celor mai înalți spre închinarea zeităților lor. Așa, care loc***

ar fi fost mai potrivit dacilor decât Pionul, muntele cel mai înalt al patriei lor? (s.n.).Pe de altă parte, vedem iarăși că Dacia își avea zeul sau geniul său, genium Daciarum...[...] Oare acest geniu să nu fi fost stânca ce se vede încă astăzi, care prin poeticele tradiții s-au prefăcut când în baba Dochia noastră, când în frumoasa și patriotica fată a lui Decebal [...].Un alt motiv și mai puternic trebuie să ne facă această baladă încă mai plăcută, adică sentimentul de virtute, de slavă și de patriotism ce domnează în ea. Puține fete s-ar găsi astăzi care, ca fiica lui Decebal, ar prefera să se schimbe în bolovan decât să pice în brațele biruitoarelor”¹³. Este părerea unui autor care îi admira pe daci și dacismul, acest sentiment de admirație pentru puritatea fizică și morală, pentru vitejia și spiritul lor de sacrificiu, a fost îmbrățișat de mulți dintre scriitorii prepașoptiști. Ei îi socoteau pe munteni (locuitorii regiunilor de munte) ca descendenți mai curați ai dacilor și înzestrați deci cu virtuți și calități mai mari decât cei de la șes. Alecu Russo a fost unul din adepții dacismului și a văzut în muntenii Ceahlăului spița cea curată a dacilor, așa cum avea să o spună și Constantin Matasă, cu aproape un secol mai târziu. Priceput desenator, Gh. Asachi a realizat o schiță a stâncii, statuia menhir care reprezenta pe Dochia și a publicat-o în „Calendar pentru poporul român” din 1851. Este o reconstituire fantezistă după spusele lui Cantemir, care a scris, se pare, în urma unei călătorii făcute înaintea anului 1700. Gh. Asachi povestește groaznicul sfârșit al schitului de lângă stânca Dochiei din 1704 și crede că „la acea întâmplare, chipul Dochiei, deși era stâncă puternică, au suferit o simțitoare stricăciune, partea susnică, care înfățișa capul, umerile și sînul s-au spart și se vede zăcând la oarecare depărtare. Această masă compusă de aglomerații (pietricele între sine închegate) putea să fie partea feței și a părului. Trunchiul și coapsele figurei sunt din stâncă îndesată de basalt; prundișul adunat între părțile ce închipuia fluerile abie lasă un deșert de a pute trece un om; pe acolo curge Pârâul Alb, de unde are a sa obârșie, precum zice și Cantemir. Alte pietre de asemenea aglomeratice, ce închipuiesc oile Dochiei zac prinpregiurul acelu chip, iar alături se află singuratică o altă piatră, îndestul de mare, care se numește Vulturul lui Traian, căruia, după zicerea predaniei, acest împărat ar fi încredințat paza Dochiei”¹⁴. Dochia mai apare și în alte vechi scrieri ale lui Gh. Asachi, spre exemplu nuvela *Dragoș-Vodă*,

din 1852. Eroina Branda ajunge la stâncă Dochiei, se adăpostește într-o grotă și imploră ajutorul Dochiei, ca uneia care a avut o soartă asemănătoare. Stâncă Dochiei „era un loc ascuns ce servea ca loc de adăpost al vergurilor în fața dușmanilor”¹⁵.

Gr.C.Buțureanu crede că legenda istorică conform căreia Dochia s-a numit Dachia, este o amplificare a lui Gh. Asachi, dar pe baza unei legende din popor, și scrie în 1890 un studiu istoric „Încă o dovadă la stăruința românilor în Dacia romană”, iar în manualele școlare ale cursului primar a fost răspândită cu mult succes¹⁶. Secolul al XIX-lea aduce cu sine punerea bazelor culegerii datinilor mitice și realizării unor mitografii. Locul lui Gh. Asachi este unul deloc de neglijat, el fiind unul dintre inițiatorii încheșării unei mitologii române literare grandioase, stăpânite de un patriotism entuziast, plecând de la folclorul și toponimia mitică tradițională. S-a dorit crearea unor mituri autohtone. G. Călinescu consideră că patru dintre ele s-au impus în conștiința românească: „Dintre aceste mituri, patru au fost și sunt încă hrânite cu o frecvență crescândă, constituind punctele de plecare mitologice ale oricărui scriitor național (...) Întâiul mit e Traian și Dochia, simbolizând constituirea însăși a poporului român”¹⁷.

Numeroasele secvențe epice care au în prim plan pe baba Dochia presupun o taxonomie în cadrul componentei mitologice numită semideologie, dar nu numai, înregistrându-se o mare varietate, cu mai mult sau mai puțin caracter mitic. Baba Dochia, o semidivinitate meteorologică feminină a stârnit controverse etimologice. S-au vehiculat două ipoteze: cea dintâi – Sfânta mucenică Evdochia, sărbătorită în calendarul bizantin la 1 martie. O. Bârlea nota: „Numele Dochia – foarte rar Chirdosia sau Marta – al eroinei, a fost preluat din calendarul bizantin care serbează la 1 martie pe martira Evdochia, în urma interferenței dintre legenda populară străveche și cea creștină, localizată, de asemenea, la începutul lui martie”¹⁸. După a doua ipoteză, Dochia vine de la Dakia, fiica lui Decebal, din poemul lirico-epic al lui Asachi. Romulus Vulcănescu crede că „bătrâna aceasta înfălișată în șapte sau nouă cojoace reprezenta în mitologia română pe Baba Dochia, un fel de semidivinitate a intemperiilor, vegetației și ursitei”¹⁹. Povestea Babei Dochia legată de primele zile ale lunii martie vehiculează un mit

străvechi în care cele șapte sau nouă cojoace, zvârlite succesiv, simbolizând etapele schimbării vremii, fazele împrăvăririi. Când primăvara venea prea brusc și exista teama de a reveni iarna, Baba Dochia era invocată:

„Dochie, băbuță rea,
Cojoacele nu-ți lăsa,
Mai stai, maică, la bordei
Lâna toarce-o dacă vrei,
Primăvara n-a venit,
Florile n-au răsărit”²⁰.

Legenda toponimică prezintă o păstoriță bătrână, care știe că vremea la munte e schimbătoare, dar își ia nouă cojoace, ea nu se sperie de puterea lui Martie. Martie încălzește primele nouă zile, apoi împrumută trei zile de februarie și a împietrit-o cu oile ei. Legenda mitică și toponimia ei este răspândită în mai multe locuri din țară, cu contingente în sud-estul Europei. C. Rădulescu-Codin culege din Piatra-Stoienesti o legendă a Babei Dochia din Bucegi: „Eu am fost aici, către Bucegi și acolo se vede o piatră albă tocmai în chipul mătușii și cum i-a fost măsura. Aia e Baba Dochia”²¹. Legenda Dochiei a fost literaturizată la nivelul mai multor genuri literare; astfel apare o legendă-colind, un colind vânătoresc „Ana-Dochiana”, o transsimbolizare a legendei Babei Dochia: o ciută, Ana Dochiana, simte pe Traian Voinicul pe urmele ei, nu mai paște, nu mai bea apă, căci sfârșitul e aproape: „Numai eu să scap / Sub stană de piatră”²². Ana Dochiana vânată de Traian Voinicul într-un colind ardelenesc corespunde legendei culese de Asachi pe celălalt versant carpatic, în munții Ceahlăului.

Legenda meteorologică prezintă pe Baba Dochia o semidivinitate meteorologică cu cortegiul ei de babe (păstorițe rămase la poalele muntelui, care o implorau să nu urce) și reflectă nestatornicia timpului, trecerea de la iarnă la primăvară prevestește o nestatornicie care se va reflecta de-a lungul anului, având astfel caracter de oracol meteorologic²³. N. Densușianu află dintr-un „chestionar istoric din comuna Călugăreni, județul Neamț”: „Chiar și astăzi munții ce despărțesc țara Moldovei de țara Ardealului sunt numiți în popor Munții Ceahlăului ori munții Dochiei, fiindcă, cum se spune în tradițiune: Dochia șade-n Ceahlău”. El face legătura între Dochia și

Rhea, astfel „Rhea Mama Mare adorată de triburile pelasge din nordul Dunării de jos sub numele Dakia și Dacia, ne apare în legendele și cântecele române numită Dochia și Dochiana”. În colindele române constatăm un caracter mai puțin mitic; spre exemplu, Dochia apare ca o virgină foarte frumoasă care nu mai îmbătrânește²⁴.

Dochia care înfruntă pe Marte are corespondent în mitologia greacă – Niobe, fiica lui Tantalus, soția lui Amphion, regele Tebei. Niobe înfruntă pe mama lui Apollo și a Dianei și este transformată într-o stâncă pe muntele Sipylon. Stânca Niobei dădea naștere apei la fel ca stânca Dochiei.

Cel dintâi care pomenește despre Baba Dochia din Ceahlău este Dimitrie Cantemir într-o lucrare din 1716, dar care descrie impresiile istorice și geografice ale unei călătorii făcute înainte de 1700 (în 1704, conform tradiției, dar și spuselor lui Gh. Asachi, odată cu avalanșa coborâtă din înaltul muntelui, s-a distrus și schitul Sahastru și Stânca Dochiei). „Drept în vârf se vede o statuie străveche, înaltă de cinci coți, înfățișând, de nu mă înșel, o bătrână cu 12 mioare...”, scrie Dimitrie Cantemir²⁵. La un secol distanță, un călător străin scrie despre Ceahlău și despre Dochia. Este medicul și scriitorul austriac A. Wolf, care a publicat în 1805 un studiu despre Țările Române, în care a trăit câțiva ani la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Iată fragmentul care face referire la Ceahlău și care ne arată că a citit *Descriptio Moldaviae*, scrierea lui D. Cantemir: „Dacă de la Iași ne întoarcem înspre N. către județul Neamț, aflăm la Piatra, faimosul Ceahlău, muntele cel mai înalt al Moldovei. Imaginațiunea exaltată a lui Cantemir și-a reprezentat pe vârful acestei stânci înalte o figură femeiască din ale cărei părți naturale, apa făsnind ca dintr-un izvor nesecat și prăvălindu-se peste stânci prăpăstioase se revarsă în râul Tazlău. Precum această statuă era curată închipuire, tot astfel cele douăzeci de oi, pe care le amintește acest scriitor renumit, nu sunt decât niște stane înălțate, ce natura le formase în chip de animale. Ce-i drept, și azi încă moldovenii povestesc un basm despre o păstoriță bătrână, care și-ar fi păscut cele 20 de oi pe vârful acestei stânci și avusese nenorocirea de a împietri acolo odată cu oile sale. Dar oamenii cu minte văd în acea masă de piatră din vârful muntelui pur și simplu un joc al naturei”²⁶.

Legende și credințele despre Dochia au fost culese și de Simion Florea Marian, E. Sevastos, C. Rădulescu-Codin, I. Pop-Reteganul sau E. Niculiță-Voronca. Sunt numeroase credințe referitoare la zilele Dochiei, diferind de la o zonă la alta, dar în majoritatea se păstrează simbolul babei păstorice. Din legende și credințele culese de Elena Niculiță-Voronca din nordul Moldovei aflăm unele obiceiuri: „Fetele fac unele vrăji, cum ar fi ascultatul pe la uși, pun caiere în furcă și care termină prima se va mărita”. Fetele își aleg dinainte o zi a Dochiei și după cum va fi vremea, așa va fi și anul. De ziua Dochiei se face măștișorul, dintr-un fir roșu de mătasă și un fir de lână albă. Se pune la gât pentru ca purtătoarea să fie rumenă și albă peste an. Se poartă până la Sf. Gheorghe și atunci se pune pe un trandafir sau un cireș înflorit; așa este bună pentru deochi. Zilele Dochiei sunt prima din martie, a unsprezecea și a douăzeci și una și sunt văzute ca zile fără noroc, nu e bine să începi niciun lucru în acele zile. Conform unei alte credințe, broasca e a Dochiei, Dochia e matca apelor și chipul ei e în munți, din ea curge apă. Când a mers cu oile în munți și a împietrit, pe acel loc a aflat o broască, acolo unde s-a așezat să bea apă. Dochia a blagoslovit-o să nu facă viermi și să poată oamenii bea apă după dânsa²⁷.

Din punct de vedere al toponimiei mitice, Ceahlăul ocupă în mitologia română un loc important. Încă din preistorie, Ceahlăul făcea parte dintr-o „Cale Sacră”, inițiativă, spre enigmatică Hiperboreea, aici fiind complexul megalitic cu statuia menhir a Dochiei. Pe Ceahlău, locul numit „La Scaune” este un nume din străvechime, amintește scaunele zeilor care în vechiul cult al popoarelor stăteau de obicei pe vârfuri de munți²⁸. Romulus Vulcănescu consideră Ceahlăul un oronim mitic, considerându-l un munte sacru al geților. Pe munții sacri la daci s-au construit hieropole. Probabil acestea erau trei la număr: „Acestea se pare că au fost trei la număr: prima și cea mai importantă (și care s-a conservat cel mai bine) este Grădiștea Muncelului; a doua este pe Ceahlău și a treia în Munții Apuseni, în preajma muntelui Găina. Am socotit acest număr aproximativ de hieropole, deoarece am constatat că Kogaiononul, muntele sacru în care se afla peștera lui Zalmoxis, a fost plasat de cercetătorii lui în aceste trei zone din Carpați”²⁹. Muntele sfânt amintit de Strabon, unde se afla peștera lui Zalmoxis, a fost căutat de

cercetători în aceste trei zone. Studiile de geografie istorică ale lui Ion Conea au stabilit Godeanu ca fiind Kogaionul dacic, iar H. Daicoviciu a considerat mai potriviți Munții Orăștiei, unde se afla hieropola dacică Sarmisegetusa³⁰. Știindu-se că Zalmoxis, Deceneu sau Vezina erau sfinții regilor daci, cel mai ușor ar fi să credem că muntele sacru s-a aflat undeva aproape de capitala Sarmisegetusa, deși au fost unii autori care au insistat pe varianta muntele Ceahlău, amintind de informațiile mitografice ale lui Cantemir sau Gheorghe Asachi și aici se afla simulacru de monument megalitic al zeiței Dochia. C. Matasă afirmă o astfel de opinie: „Găsesc potrivit a nota aici că Ceahlăul este și astăzi socotit de popor – prin partea locului – ca un munte sfânt și temeiul acestei credințe, moștenită din moștrămoși, n-ar fi crezut să nu stea în faptul că Ceahlăul, care stăpânește toți munții de jur împrejur, cât vezi cu ochii, să fi fost din cele mai vechi timpuri un loc de preferință pentru viața ascetică. Strabon (după *Getica* de V. Pârvan, p. 162) ne spune că geto-dacii aveau un munte sfânt Kogeonul pe lângă care trecea o apă. Muntele acela era locul sfânt de pelerinaj al strămoșilor noștri și pe înălțimea lui trăiau mulți asceți și chiar marele preot. E foarte probabil că acel munte nu e altul decât Ceahlăul, care prin înălțimea și forma vârfului trebuie să fi impresionat totdeauna pe om. Deosebit de aceasta, însăși înțelesul numelui Kogeonon are apropiere cu vechiul nume românesc al muntelui, Pionul, pe lângă care trece Bistrița, o străveche și binecunoscută cale de apă pentru negoț”³¹. Dimitrie Cantemir socotea și el Pionul un munte sacru, iar Romulus Vulcănescu vedea în numele Pionul „un dublet al Kogaiononului, pentru că seamănă Ceahlăul cu o carapace atunci când e privit de departe și are un râu la poale”³². S-a considerat că mitonimele străvechi de pe Ceahlău au transmitificat și transsimbolizat: „mitonimul vechi, care probabil se numea Vârful Sacru, cu numele creștinizat Altar; urcarea pe munte, care avea loc în noaptea solstițiului de vară, s-a transformat în pelerinaj de Sântămaria”³³.

Menționăm toponimul „Jilțul Zeilor”, altul decât „La Scaune”, pomenit de N. Densușianu și o veche tradiție cunoscută în regiune după care, la picioarele „Jilțului Zeilor”, pe un platou, se desfășura un sacrificiu uman ritual: cel mai de seamă dintre tinerii războinici daci era aruncat către moarte în țepele ascuțite, ca o ofrandă ce mergea

către Zamolxis. În acea zonă apar și toponimele Masa Dacică și Pavilionul Dacic și nu departe este Piatra Altarului. Să mai adăugăm credința străveche că geții urcau pe munte cu arcurile lor mari și aruncau cu săgeți în norii care umbreau chipul lui Gebeleizis, zeul cerului senin.

Alături de legenda care a cunoscut o largă răspândire a lui Gheorghe Asachi, sunt cunoscute mai multe legende care au protagoniști pe daci și alăturăm lor și mai multe toponime care ne duc cu gândul la epoca dacică. Unele dintre ele se referă la legenda mitică a Ceahlăului, petrecută în perioada daco-romană. Traian, ajungând cu armatele sale până în răsăritul Daciei, a hotărât să ridice aici o stavilă împotriva barbarilor. Soldații romani și prizonierii daci au îngrămădit mulțime de pietre, iar în vârf le-au pus pe cele mai mari. Pe cea mai înaltă stâncă au pus o toacă și un soldat roman vestea primejdia bătând în acea toacă și astfel a fost până la părăsirea Daciei de către armatele romane. O astfel de legendă mitică a aflat și poeta Carmen Sylva, regina Elisabeta de Wied, în încercarea ei de a cunoaște istoria poporului pe care alesese să-l conducă: „Românii, retrăgându-se dinspre Nistru, mai înăuntrul țării, din pricina potopului tătăresc, ce venea din răsărit, au ajuns într-un loc mai îndepărtat, unde, după multă chibzuială, se ridică căpitanul și zise: Ascultați, copii! Fiecare dintre voi să iee o mână de țărână și s-o arunce înaintea lui”. Așa făcură, cum li se poruncise. Și fiindcă ai noștri erau mulți ca iarba, mulți ca nisipul mării, curând se ridicară acest munte mare, pe care ai noștri îl numiră Ceahlăul și Caucașul și zise neamul cu părul galben. Când cumpliții dușmani năvăliră, ridicat era muntele până la nouri și oastea tăbărâtă pe înălțimile lui, abia de vulturi umblate. Aici ai noștri erau cei mai tari și după creasta muntelui resping orice năvălire...”³⁴

O altă legendă privind geneza muntelui este încă păstrată de oamenii Ceahlăului, dar este puțin cunoscută: „Se spune că Satana vroia să ajungă până sus la cer. A suflat o zi și-o noapte de-a rândul de s-au strâns mulțime de piatră grămadă. Când a vrut Dracul să se urce spre cerul din care fusese alungat, Dumnezeu a blagoslovit și a pus mâna pe muntele care s-a clădit – Ceahlăul. De atunci, Ceahlăul este muntele lui Dumnezeu, cel pe care a pus mâna și l-a sfințit”. (s.n.)

Din punct de vedere daimonologic, muntele Ceahlău oferă câteva secvențe epice, dar ființele mitice implicate sunt mai puține: vrăjitoarele și strigoii, lipsind moroi, pricolicii, spiridușii ș.a. Daimonologia este o parte a mitologiei care studiază prefigurările unor forțe supranaturale și reprezentările lor mitice ca dușmani sau prieteni ai omului, numele derivând din grecescul daimon (spirit). Vrăjitoarele profesau o formă de cult a diavolului, și periodic se făceau evocări și invocări ale diavolilor în locuri speciale consacrate daimonismului. Făceau din șapte în șapte ani pelerinaje secrete în locuri arhaice în anumite coclauri ale muntelui Retezat, Godeanu și Ceahlău, după o credință din Evul Mediu. Dimitrie Cantemir face și el unele referiri daimonologice, dar nu cu specificații asupra Ceahlăului. Daimonologia funerară este bine reprezentată la muntele Ceahlău prin strigoi („strigo”, în latină însemnând duh necurat)³⁵. Gheorghe Asachi, care a fost pe Ceahlău în 1838, a cules mai multe legende, pe care le-a prezentat în proză sau le-a versificat. Una dintre ele a fost cea numită *Turnu lui Butu – imitațiune*, în care povestea se desfășoară în timpul lui Alexandru cel Bun. Butu, care a murit într-o luptă, este adus de dincolo de moarte de o „hârcă vrăjitoare” la cererea logodnicei sale Ana, sub formă de strigoi. Cântatul cocoșului întrerupe zborul lui Butu și al Anei deasupra Ceahlăului, prefăcându-i în stane de piatră. Cântatul cocoșului, prezent în mai multe legende geografice, are un efect benefic, încheie noaptea și activitățile malefice și distructive³⁶. De la Asachi, legenda lui Butu, transformat în strigoi, a cunoscut o destul de mare răspândire. Se crede că Mihai Eminescu, călător și el pe aceste locuri, și-a găsit izvor de inspirație pentru una dintre cunoscutele sale poezii *Strigoii*. Mihai Eminescu a fost unul dintre mari oameni de cultură care și-a aflat un filon de inspirație în folclorul român, care și-a dorit închegarea unei adevărate mitologii literare dăc și amintim *Rugăciune unui dac* sau *Strigoii*. În cel din urmă poem, în afara resuscitării mitului demonului primitiv, apare și credința că într-una dintre peșterile muntelui și-ar fi aflat odihna marele preot Deceneu. Arald, protagonistul poemului, pleacă în căutarea unui vraci spre a reda viața logodnicei care murise. Ajuns la poalele muntelui, află:

„Pe-un jilț tăiat în stâncă țăpăn, palid, drept
Cu cârja lui în mână, preotul cel păgân,

De-un veac el șade astfel, de moarte uitat, bătrân;
În plete îi crește mușchiul și mușchiul pe a lui sân,
Barba în pământ i-ajunge și genele la piept”.

„Preotul cel păgân, coboară în peșteră și imploră ajutorul lui Zalmoxis. Arald își dăruise sufletul forțelor întunericului, și periplitul său de strigoi în lumea pământească se încheie odată cu strigătul „cocoșului răgușit” și Arald este primit în mormântul deschis de bătrânul preot. Un alt mare om de cultură, de această dată francez, Alexandre Dumas-tatăl a fost oaspete al Ceahlăului, al Palatului Cnejilor Cantacuzini. Această legendă a lui Butu se pare că a stat la baza conceperii romanului *Strigoiul Carpaților*, în care personajele sunt o poloneză din Sodomir, o zonă plină de legende și superstiții, și niște tineri boieri, stăpâni ai moșiei Hangului. Unul dintre ei se transformă în strigoi și puterea lui este învinsă doar de spiritul creștin și prin sacrificiul fratelui său.

Legende, conform mai multor studii recente, sunt împărțite astfel:

- I. legende etiologice și escatologice;
- II. legende mitice;
- III. legende istorice;
- IV. legende religioase.

O necesară încadrare nu trebuie să fie rigidă, căci se înregistrează firești simultaneități și acest fapt este caracteristic și antologiei noastre de legende ce încheie această lucrare. Legende religioase au fost prezentate odată cu istoria vieții creștine în regiune.

Legende mitice au apărut și în acest mic studiu și se vor regăsi și în antologie. Legende istorice, în cazul nostru, cunosc întrepătrunderi cu legende mitice și cu legende etiologice și escatologice. Trebuie remarcat faptul că bogăția și diversitatea tematică a legendelor populare românești a creat mari dificultăți cu privire la sistemul de clasificare, dificultăți cu care ne-am confruntat și noi. Legende Ceahlăului se constituie într-o adevărată geografie spirituală prin plămuirile munteanului referitoare la originea și toponimia stâncilor, apelor, poienelor.

Între multele legende etiologice geografice ale Ceahlăului, un caz particular l-a constituit formațiunea stâncoasă numită Dochia,

care a cunoscut numeroase variante, câteva fiind prezente și în antologia noastră.

În conceperea legendelor care vorbesc de apariția formelor naturale de relief, creatorul popular pornește de la observarea unor caracteristici particulare a lor. Aceste caracteristici le asociază unor elemente reale. Odată analogia făcută, în jurul ei se naște legenda. Omul din popor vede o stâncă ce seamănă a chip omenesc și rămâne impresionat. Conformația stâncii îl ajută în actul său creator: a fost o ființă omenească. Se naște un „de ce?”. Metamorfoza, trecerea ființei umane în regnul mineral, este ireversibilă. A fost încorporată în mitologie și literatură, devenind fapt de artă. Apare în basme, cântece epice și cu o frecvență deosebită în legende etiologice. Munteanul ajunge lângă stânca Dochiei, bea apă izvorâtă dinăuntrul ei și se miră de asemănarea ei cu corpul unei femei. Încearcă să răspundă „de celui?”. Vede în această metamorfoză un blestem, o pedeapsă pentru nesupunere, făcând, e posibil, o corespondență cu faptul biblic al transformării femeii lui Lot în stană de sare³⁷. De cele mai multe ori intervine voința unor ființe mitice cu puteri suverane, în cazul nostru Zalmoxis, Duhul muntelui, Dumnezeu etc. În apariția unor forme naturale, de multe ori sunt implicați și strămoșii mitici ai omului, căpcăunii sau uriașii.

În cazul Pietrei Teiului s-a născut un alt fel de „de ce”. Care este proveniența acestei stânci izolate pe malul Bistriței departe de orice formațiune stâncoasă?! Asemănarea cu stâncile de pe vârful Ceahlăului l-a ajutat pe creatorul popular anonim. Era nevoie însă de o intervenție supranaturală. Și așa a apărut Dracul, care și-a pus în gând să înece lumea, după ce a făcut o înțelegere cu Dumnezeu, într-o legendă culeasă de Alecu Russo în 1842, sau o nefastă trinitate Noureanu, Sfarmă-Piatră și Strâmbă-Lemne, sub patronajul lui Scaraoțchi, într-o legendă publicată în revista „Albina” din 1897. Imagini din textele legendare cosmogonice apar în legendele etiologice geografice, iar Piatra-Teiului devine opera diavolească a lui Scaraoțchi, dar printr-o răsturnare valorică, intențiile malefice se convertesc în act creator, iar gestul răuvoitor are drept final apariția stâncii pe malul Bistriței.

Uneori, există și relatări legendare în care geneza formelor de relief nu implică participarea unor ființe mitice și exemplificăm prin

„Stânca Cojocarului”, o dragoste neîmplinită îl face pe protagonist să se arunce de pe stâncă, Piatra Corbiței (urmărită de tătari, fata se aruncă de pe stâncă în apa Biczului), Poiana Tătarilor, Colibița etc., legende care izvorăsc din realitate și rămân la nivelul verosimilului, fără o dimensiune fantastică. Prin aceste legende geografice se încearcă explicarea toponimiei și în același timp apariția unor forme naturale. De obicei, originea este în prim-plan, și în planul secund, toponimia.

În cazul legendelor toponimice, creatorul se concentrează spre atribuirea numelor. Acțiunea se petrece în jurul unui obiectiv geografic, sau acesta este finalul acțiunii, iar toponimului i se atașează numele eroului, în alcătuirea toponimului intrând forme genitivale: Stânca Corbiței, Stânca lui Cobal, Moara Dracului, Stânca Cojocarului, Stânca Dochiei. În general, corespondența dintre toponimele și numele protagoniștilor care susțin epicul legendei predomină, iar uneori apelativul unei forme naturale îl capătă de la un eveniment major al legendei.

Imaginația populară se oprește uneori asupra unor domnitori iubiți, și Ștefan cel Mare este cel mai des întâlnit (în cazul nostru în legenda *Colibița*) sau asupra unor haiduci, eroi justițieri, deseori înzestrați cu calități fantastice, haiducul devenind chiar un personaj de basm. Regiunea aceasta de la granița veche a Moldovei, situată în mijlocul Carpaților, a fost sălașul a mulți haiduci, din Evul Mediu și până după cel de-al doilea război mondial, și-i amintim pe Vasile cel Mare, Ion Pietraru, Ion cel Mare, Ion Florea, Pantelimon Toader, Ștefan Bujor, Constantin Codreanu sau frații Baltă. Aflați în antologie *Cântecul Grințieșului*, al lui Vasile cel Mare și, de asemenea, am găsit și o tradiție despre Piatra Teiului: „Se spune că lângă stânca mare de lângă apa Bistriței s-au oprit haiducii din banda lui Vasile cel Mare să-și împartă prăzile. S-au cinstit și cu un urcior cu vin și au început și întreceri în putere și iscusință în mânăuirea armelor. S-au pornit să arunce baltagul, fiecare cât putea de sus. Vasile cel Mare a aruncat baltagul până în vârful stâncii, unde s-a înfipt. Nu l-a mult timp, acolo a ieșit un pui de tei și haiducii i-au zis Piatra Teiului...”

Textele de legendă nu trebuie înțelese ca niște pagini de cronică orală anonimă, dar nici o abstrare adevărului atestat de documente și acest fapt este caracteristic și legendelor istorice,

religioase sau etiologice. Memoria populară ignoră faptul obiectiv, detaliul concret, dar reține și perpetuează situații și comportamente specifice unor perioade sau relații sociale, ce sunt prezentate de cele mai multe ori cu acuratețe. Ion Găvănescul afla în perioada interbelică o legendă despre Butu, în care sunt prezentate luptele cu teutonii ale polonilor sprijiniți de moldoveni, iar Butu a fost într-adevăr unul dintre boierii lui Alexandru cel Bun. Dar acțiunea este fantastică. Se face apel la evenimente istorice majore și la personaje istorice de legendă: Ștefan cel Mare, Alexandru cel Bun, Decebal, Burebista, Petru Rareș. Ar fi exagerat un demers științific de reconstituire a adevărului istoric după evenimentele legendei și, de asemenea, imaginea unei personalități istorice nu poate fi suprapusă personajului legendar și nu vom face această greșală, ci ne dorim să surprindem fărâma de adevăr istoric.

Note bibliografice

1. vezi L. Săineanu, *Căpcâni și căpcăuni*, în "Studii folclorice. Cercetări în domeniul literaturii populare", București, 1896
2. C. Matasă, *Prin Moldova de sub munte*, Ed. Sport-turism, București, 1965, p. 60
3. C. Matasă, *Palatul Cnejilor*, București, 1933, p. 200
4. apud D. Dieaconu, *Evreii din Moldova de nord de la primele așezări și până la 1938, cu privire specială asupra județului Neamț*, Ed. Universitară, București și Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2009, p. 45
5. R. Vulcănescu, *Mitologie română*, pp. 266-269; D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Ed. Ion Creangă, București, 1978, pp. 50-51
6. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941, p. 61
7. L. Săineanu, *Studii folclorice*, Academia Română, Buc., 2003, p. 22
8. I. Oprișan, *Mituri fundamentale*, în „Temelii folclorice și orizont european în literatura română”, București, 1971, p. 457
9. Gh. Asachi, *Dochia și Traian după zicerile populare a românilor*, Iași, 1840, p.16
10. L. Săineanu, *Studii folclorice*, pp. 19-24
11. Gh. Asachi, *Opere*, I, Editura Minerva, București, 1973, p.173-175
12. Gh. Iacomî, *Din trecutul...*, p. 17
13. M. Kogălniceanu, *Opere*, I, Editura Academiei, București, 1974, p. 292

14. Gh. Asachi, *Dochia și Traian după zicerile populare a românilor*, Iași, 1840, p. 16
15. *Calendar pentru poporul român pe anul 1852*, Iași, Institutul Albina, p. 6
16. Gr.C. Buțureanu, *Tradițiile poporane ale românilor*, în revista „Asachi”, Piatra Neamț, I,(1881), p.14-24; idem, *Încă o dovadă la stăruința românilor în Dacia traiană*, în „Arhiva societății științifice și literare”, II, (1890-1891), Iași, p.470-485; I. Mirea, *Legendele păsărilor, animalelor, florilor, arborilor, religioase, istorice, geografice*, București, 1937, p. 155.
17. G. Călinescu, *Istoria ...*, p.74.
18. O. Bârlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, 1976, p.15.
19. R. Vulcănescu, *Cojocăritul*, în „Etnografia văii Bistriței”, p. 505
20. A. Culea, *Datini și munci*, I, București, 1943, p. 118
21. C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru. Legende, tradiții și mituri istorice*, Editura Socec, București, 1910, p.25
22. N. Densușianu, *Vechi cântece și tradiții românești*, Editura Minerva, București, 1975, p. 6-7
23. T. Gherman, *Meteorologie populară*, Blaj, 1928, p.150).
24. N. Densușianu, *Dacia preistorică*, p. 257
25. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura I. Creangă, București, 1978, p. 50
26. L. Șăineanu, *Studii folclorice*, p. 5
27. E. Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, Editura Saeculum vizual, București, 2008, p. 116, 118, 286
28. C. Dan Niculae, *Magia și ființele fantastice în arhaicul românesc*, Editura Carpathia Rex, București, 2005, pp. 11-12; N. Densușianu, *Dacia preistorică*, p. 463
29. R.Vulcănescu, *Mitologie română*, p. 133
30. *ibidem*, p. 459
- 31.C. Matasă, *Călăuza.....*, p. 97
32. R. Vulcănescu, *Mitologie română* , p.483
33. R. Vulcănescu, *Mitologie română*, p. 459
34. Carmen Sylva, *Poveștile Peleşului*, Editura Cartea Românească, 1941, p. 66
35. R. Vulcănescu, *Mitologie română*, p. 316;
36. *Calendar pentru poporul românesc*, Iași, 1852
37. vezi și L. Șăineanu, *Studii folclorice*, p.7

Bibliografie selectivă

Asachi, Gh. (1840), *Dochia și Traian după zicerile populare a românilor*, Iași

Dieaconu, D., Săndulache, I. (2008), *Ceahlăul - realitatea unui mit*, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț

Dieaconu, D. (2009), *Evreii din Moldova de nord de la primele așezări și până la 1938, cu privire specială asupra județului Neamț*, Ed. Universitară, București și Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț

Legendele muntelui Ceahlău (2007), antologie de D. Dieaconu, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț

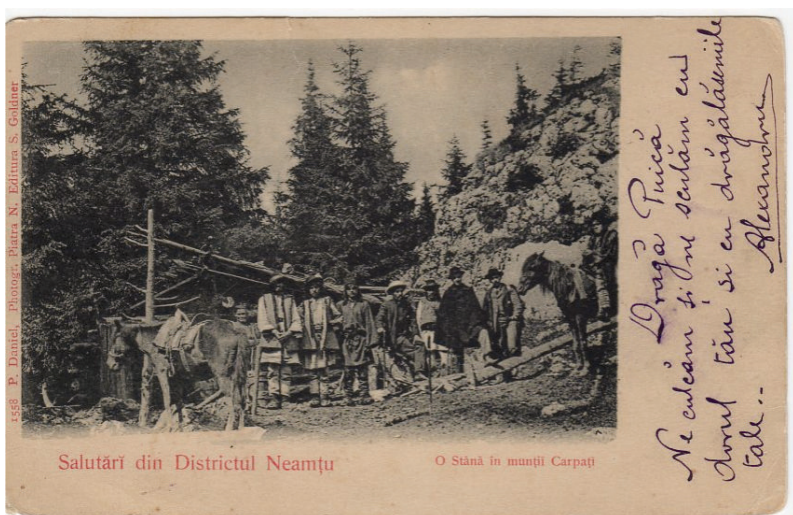
Matasă, C. (1965), *Prin Moldova de sub munte*, Ed. Sport-turism, București
Mitologie și creștinism la muntele Ceahlău, coord. D. Dieaconu, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț

R. Vulcănescu (1985), *Mitologie română*, Ed. Academiei, București

Muntele Ceahlău în cartofilie

Abstract: Cartea poștală ilustrată a aflat în muntele Ceahlău și în împrejurimile sale un câmp larg și valoros de desfășurare. nu e de mirare că s-au emis și s-au scris multe cărți poștale cu Ceahlăul, de la începutul veacului al XX-lea și până astăzi. Acest articol își propune să prezinte câteva cărți poștale cu istoria lor și câteva dintre caracteristicile acestei frumoase îndeletniciri: cartofilia.

Ultimile decenii ne-au copleșit prin viteza și profunzimea evenimentelor trăite, pendulând adesea între speranță și decepție. Preocupați de a descoperi calea spre mai bine înviitor ne întoarcem cu nostalgie spre reperele trecutului pentru a descoperi durabilul și frumosul, împrumutând de la cei dinainte, spre a ne ajuta și întări. Ne-am găsit și un aliat de nădejde, inestimabilul tezaur de cărți poștale ilustrate (cpi), atent păstrate și puse în valoare prin grija și pasiunea colecționarilor cartofili, care încearcă să reconstituie lumea celor care astăzi au rămas amintire, lume nelipsită nici ea la timpul ei de evenimente, dar profund schimbată în ultimul secol și mai ales în ani din urmă. Muntele cu bogățiile și frumusețile lui nu putea lipsi din obiectivul aparatului de fotografiat.

Prima cpi cu Ceahlăul

Frumusețile naturii, dar și comuniunea cu oameni și activitățile lui au reprezentat o tentăție pentru cei care căutau prin prezentarea obiectivelor și promovarea zonelor de habitat dar și un mijloc de a câștiga bani. Ciobani, pustnici, drumeți și turiști de ocazie și-au lăsat “urmele - amintirile” atât în natură cât și prin fotografii și cpi. Apărute în lume, în Europa și în Transilvania pe la 1875, în România primele cpi apar în 1894 la EXPOZIȚIA COOPERATORILOR ROMÂNI deschisă în 29 August în gradina Cișmigiu București. Dimitrie Butculescu un mare colecționar și un om cu mare inițiativă a deschis prima expoziție filatelică. La editura Minerva apar o serie de 3 cpi în culorile roșu, galben și albastru, ilustrator Constantin Jiquide (tatăl caricaturistului Aurel J.) în imagine fiind o fată în costum popular având în mână câteva spice de grâu – pâinea noastră cea de toate zilele - vizitatori.

Prima cpi cu Ceahlăul editor Stengel & Co, Dresda

Aceasta sunt “capetele de bour” ale cartofiliei românești. Țărănuța este domnișoara Alexandrina G. Burelly, viitoare soție a lui I. L. Caragiale. Prima editură străină care colaborează cu România este editura lui Louis Glaser din Leipzig. În județul Neamț, prima carte poștală aflată este o litografie din 1898, ilustrând Mănăstirea Războieni, Cetatea Neamțului și o imagine din Piatra Neamț, editor fiind P. Daniel. Pentru perioada 1898 - 1938, cu Ceahlăul, muntele dar și împrejurimile, am găsit circa 250 de tipuri de fotografii pe baza a 150 clișee, prima ilustrată circulantă este de la 1900. Cu muntele Ceahlău sunt circa 150 ilustrate, cu Mănăstirea Durău 70, restul fiind cu zona limitrofă. Au existat, de asemenea, fotografii puse sau nu în circulație, peste 300 tipuri, cea mai mare parte aparținând lui A. Chevallier și fraților Fischer din Sibiu. Simple salutări, sentimente de iubire sau afecțiune, felicitări la sărbători sau aniversări, povești intime sau relații de afaceri, dar și despre vreme, vremuri, oameni și mai ales se amintește de frumusețea locurilor și bunătatea oamenilor.

Durăul la 1900

Limba folosită la scris este româna, în majoritate, dar și franceză, rusă, germană și maghiară. Cu ștampile de circulație tot timpul anului, din studiul efectuat rezultă că vara este anotimpul călătorilor. Sunt foarte puține cpi cu imagini de iarnă. În 25 iulie 1900, de la “Băltătești - băi” pleca spre Iași, unde ajunge în 26 iulie, prima carte poștală ilustrată cu editor S. Goldner, P. Daniel fotograf Piatra N. cu textul “salutări din districtul Neamț”. În 1901, Alexandru Vlahuță, din Durău, scria “deasupra noastră, Ceahlăul iese din neguri, soarele pune hlamizi de argint pe umerii stâncilor”. Emil Gârleanu spune: “Ceahlăul își tivește, fumurii, crestele pe cer”, multe imagini fiind asemănătoare scriiturii prozatorului.

Ceahlăul văzut la 1905 din Cancelaria Diviziei

Dacă în perioada clasică (1894 - 1905), textul expeditorului era pe fața cpi, alături de imagine, pe spate era locul adresantului, după 1905, pe fața cpi sunt doar imaginile, informațiile privind editorul, tipograful, fotograful, spațiul editorului și adresantului sunt pe spatele cpi. Formatul cpi este cel cunoscut și astăzi, dar și format mic, exemplu Masivul Panaghia de pe vârful Ceahlău, editura V. Ionescu 1936, și al treilea format dublu unei cpi, pentru diferite manifestări ocazionale. Foarte mulți editori au abordat Ceahlăul. Din Piatra Neamț: V. Ionescu, Librăria Română V. Ionescu, Librăria Cooperativei Române Munca, M.L. Abeles, Leon Goldner, P. Daniel, Librăria Munca, Institutul de Arte Grafice L. Stainberg, Ditgatz, din Iași: P. Iliescu, D. Grossu, din Tg. Neamț: J. Rozner, Librăria Școalelor, L. Herșcovici, Mănăstirea Neamț, din București, Librăria Socec, Depozitul Șaraga, Șaraga și Schwartz, P.R. Germania, din Germania: Stenghel & Co, Dresda: Ceahlăul văzut din schitul Hangului circulată 14 / 15 iulie 1904 Bălătești Băi - București, cursa 2. S-au observat ștampile de mănăstiri: Neamț, Văratec, Agapia, de

localități: Bălățești, Tg. Neamt, Piatra Neamț, ștampile tip goarnă mică.

Mănăstirea Durău 1935, vechea cabană Durău

Reclame precum “Francarea este obligatorie scrieți curat și complet adresa”, ștampila de cabană - Dochia, ștampilă de prefectură, adrese: Bulevardul Neatârării colț cu Calea Șerban Vodă, constituie adevărate “delicatese pentru colecționari”. Marea de nori, răsăritul și apusul soarelui, vederi de pe Ceahlău, vederi generale cu muntele Ceahlău, în Ceahlău, spre Ceahlău, Ceahlăul văzut de aproape, de departe, sunt informații tip pe fața cartilor poștale ilustrate. Scrierea cuvintelor - toponimelor, se face uneori cu mici erori: Ciohlău, Ceohlău, Ceahlăul, Dărau, Dorău, Dărau, Duren. Apar denumiri de formațiuni stâncoase: Toaca, Piatra Sură, Scăldatoarea Vulturilor, Marea Prăpastie, Piatra Detunată, Panaghia, Ocolașul Mare și Ocolașul Mic, Piatra lui Aron. Cabanele nu puteau lipsi din cpi: Dochia, prima fotografie a cabanei a fost a fotografului J. Fischer 1920, Cabana Societății Sportive Iași, aceeași cabana Dochia, având în imagine 1928 pe fotograful A. Ditzgartz din Piatra Neamț (fotografia centrală) cu calul Popca, iar în ușa cabanei apar Gheorghe Baci, cabanier între 1927 - 1960 (născut 1897, decedat 1967) din Ceahlău,

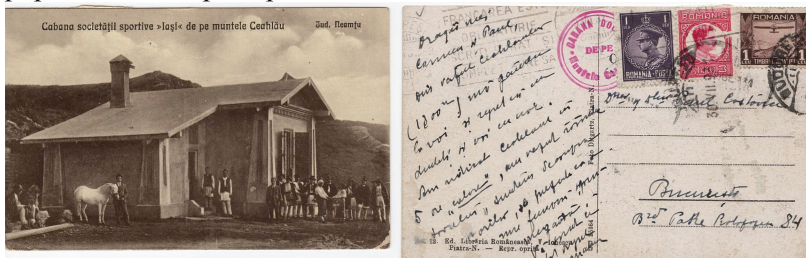
și Dumitru Crețu, ajutor cabanier, Cabana Măcărescu, ridicată de subprefect în 1927, ulterior numită cabana Fântânele (7 Noiembrie).

Moară de apă

Durăul de la poale de Ceahlău îl găzduiește pe ziaristul Gheorghe Panu, care își face o casă răscumpărată în 1912 de ministerul culturii și care din 1934 devine prima cabana oficială din Durău. Un text extrem de interesant l-am găsit pe o cpi: “10 iulie 1923, ora 9 dimineața, excursie din județul Neamț. Cabana de pe Ceahlău după excursia de vîrfurile vecine. Moș Dumitru Zaiț din Schit pregătește mămăliga. Rar muntean glumeț. Gospodar, bun, mai ales bun. Îl vom ține minte mult timp. El ne-a făcut focul lângă care acum ne mai încălzim înăinte de a merge spre Panaghieși Toacă! Cât de departe suntem de sunetul orașelor, de automobilele luxoase, de toalete elegante, de orice grijă și gânduri tulburi, aici între nesfârșitele șiruri de munți la cari nu ne mai săturăm uitându-ne. Cat de departe e clasa VII” semnatori B. Constantinescu, Iorgu Avram, Corneliu Istrate, Virgil Veniamin, Marcel Caporov, Capril Gh. Dumitru Zaiț a fost cabanier între 1914-1927, la Dochia și a fost ajutat de Ion Bulai din Grințieș. Una dintre cpi surprinde vizita mitropolitului Pimen al

Moldovei la Durău în 1931. Schitul de la 1779 devine mănăstire și a fost vizitată, cercetată și locuită de multe personalități care au descris-o în amintirile lor, printre care regele Ferdinand și regina Maria, regele Carol al II-lea. Remarcabila pictura a lui Tonița nu apare în cpi în schimb sunt imagini cu Sihăstria Sofia mutată în cimetirul Mănăstiri Durău. Au rămas în timp imagini cu oameni în costume populare care se presupune că urcau de hramul muntelui Ceahlău.

Stampila Cabanei Dochia, ștampilă cu reclama, Cabana Dochia 1928

Ceahlăul s-a făcut cunoscut și prin cpi. Cum admirăm vechile imagini și facem comentarii și comparații, dacă am binevoi să revenim la scris, text și imagine, peste ani ... cineva care va construi din amintirile noastre alte jurnale de călătorie. Cuvintele vizionare ale

1927 Salutări din Ceahlău

preotului Constantin Mătasă, din cartea “Palatul Cnejiilor” “Ceahlăul va deveni unul dintre cele mai interesante puncte de atracție pentru toți călătorii iubitori de natură” se pot împlini și cu contribuția noastră.

Călători români și străini pe Muntele Ceahlău

Rezumat: Ceahlăul este un loc des amintit de scriitori, turiști sau simpli trecători. A fost amplu descris atât de localnici, de cărturari români cât și de străini. Muntele a inspirat numeroase povești, legende, nuvele, romane, note de călătorie, desene, schițe, picturi, poezie și articole de specialitate. Începând cu secolul al XVII-lea scrierile despre Ceahlău se înmulțesc. O primă descriere cu multe referiri o face domnitorul Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldavie*. Alte informații sunt date de Marco Baldini și Iosif Solomon Del Medigo. Este vizitat de fețe bisericești ca Ieromonahul Partenie, mitropolitul Varlaam, mitropolitul Veniamin Costache, starețul de la Durău, Varahil Lateș. Revoluționarii pașoptiști au vizitat și scris despre munte. Amintim pe Alecu Russo, Vasile Alecsandri, J.A.Vaillant, W. De Kotzebue.

Sub influența muntelui au scris Marie Boucher, Marie Adelaide Walker, Alexandre Dumas. Desenele realizate M. A. Walker, Schiavoni, M. Bouquet. Școala românească de geografie n-a ocolit masivul Ceahlău ce prin toate ale sale era un nesecat izvor de cercetare ce incită mereu spre descoperire, spre contemplare.

Scriitori români ca Mihai Eminescu, Calistrat Hogaș, Nicolae Iorga, George Coșbuc, Octavian Goga, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță, Garabet Ibrăileanu, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, Dumitru Almaș, Adrian Păunescu au avut în opera lor multe referiri la zona Ceahlăului. Fiii locurilor au scris și descris Ceahlăul. Simion T. Kirileanu, George T. Kirileanu, Constantin Mătasă, C. Turcu, Gh. Ungureanu, Gavril Galinescu, C. Panțiru, Gr. Ungureanu, C. Tănase Teiu, Teoctist Galinescu, I. Luca Caragiale.

Ceahlăul este un loc des amintit de scriitori și nu numai, astfel că a fost descris atât de localnici, cât și de scriitori români și străini. Profesorul Ion Simionescu, scria: “Pe tot întinsul țării, nu este alt munte mai cunoscut, mai căutat, mai des pomenit. A dat naștere la

povestiri ori legende în popor, la descrieri minunate din partea multor scriitori”¹.

La începutul secolului al XVII-lea, un medic sefard, Iosif Solomon Del Medigo, ajunge și la poalele Ceahlăului². Misionarul catolic Marco Bandini, ajunge la Piatra-Neamț și la marile mănăstirile Bistrița și Neamț³.

Marele cărturar umanist Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei (1710-1711), în lucrarea sa „*Descriptio Moldaviae*” a făcut referiri la zonele montane ale țării sale și bineînțeles la Ceahlău. Este primul care îl localizează pe o hartă, cea dintâi a Moldovei. El scria despre Ceahlău: “Cel mai înalt dintre munți este Ceahlăul, care dacă ar fi intrat în basmele celor vechi, ar fi fost atât de vestit ca și Olimpul, Pindul și Pelias. Este așezat în părțile Neamțului, nu departe de izvorul Tazlăului și mijlocul este acoperit de zăpezi veșnice; pe vârful lui nu se găsește nici un pic de nea, fiindcă pare să fie deasupra norilor de zăpadă. Din vârful său, care se înalță ca un turn, se prăvale un pârâu foarte limpede ce se năpustește cu mare larmă peste stânci abrupte”⁴. “Înălțimea cea mai mare a muntelui se poate vedea mai cu seamă atunci când pe timp senin, la asfințitul soarelui el poate fi zărit de la Cetatea Albă, cetate ce se află la 60 de ceasuri depărtare”⁵.

Naturalistul german Iulius Edel însoțit de farmacistul Iosef Szabo călătoresc prin Moldova la 1835, în scopul de a cerceta plantele, în special cele cu proprietăți curative⁶.

Gheorghe Asachi (1788-1869) a fost un mare iubitor al muntelui și al folclorului. A urcat pe Ceahlău și a cules și publicat legendele muntelui: Dochia și Traian. Notele de călătorie „Itinerariul sau călăuzul la Pion”, reprezintă un prim îndrumător turistic al muntelui, realizat la 1838⁷. Bunicul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, Tadeus Hâjdeu, a cules o legendă a Dochiei și a lui Traian, înainte de anul 1835. Al. Pelimon a scris lucrarea „Jidovul cămătar”, numită și „Pelerinagiu la Ceahlău”, și amintește Fântâna Mitropolitului, Bâta lui Ghidion, Peștera lui Ghidion⁸.

Alecu Russo a cunoscut de aproape muntele Ceahlău și a cunoscut folclorul locurilor⁹.

Vasile Alecsandri a poposit de mai multe ori la poale de Ceahlău între 1843 și 1844 apoi publică notele de călătorie într-o lucrare intitulată „O primblare în munți, efectuată cu un tânăr

“giudecător” (Alec Russo)¹⁰. Prelucează o legendă a locului, numită Biserica risipită, care începe cu versurile:

“Sus pe muntele Ceahlău
Stă la pândă Duhul rău”¹¹.

Revoluționarul și omul de cultură francez J. A. Vaillant a fost și el pe Ceahlău în 1841 și a rămas “cutremurat de frumusețile naturii privită în toate zările” scria: “...în această stare, înțeleg perfect cum acest munte a fost sacru la daci, cum marele preot și-a aflat aici un refugiu”¹².

W. de Kotzebue, ginerele cneazului Gheorghe Cantacuzino, de la Hangu, a ajuns, la Palatul Cnejilor, împreună cu soția sa, Aspasia. A efectuat, înainte de a se înrudi cu Cantacuzinii, o excursie pe Ceahlău, împreună cu 40 de tovarăși. El nota: “ajungând în vârf, am strigat din inimă un obștesc ura! Și de pe acest strămoș al Carpaților Moldovei, din amețitoarea înălțime, ochii noștri se desfățau cu prisosință la mărețele scene ale naturii, care se făcea și mai frumoasă, luminată fiind de soarele ce asfințea”¹³. În lucrarea „Din Moldova. Tablouri și schițe” din 1840 descrie o vânătoare, pe muntele Grințieșului. Scriitoarea franceză Marie Boucher, ajunge pe muntele Ceahlău și inspirată, scrie două romane: Loupo și Omul muntelui - 1856¹⁴. Scriitoarea engleză Marie Adelaide Walker, în 1848, și scrie lucrarea "Părți necunoscute din România, cu 77 de planșe", ce este publicată la Londra în 1888¹⁵.

Ieromonahul Partenie scria “Am umblat mult prin munții Carpați; dar mai presus de toți munții, stă ca un tată între fii săi, Slăvitul Sciaglu, cu vârful său pleșuv. Pe munte e foarte frig și adesea vara este omăt”¹⁶. Alexandre Dumas, prin lucrarea sa "Strigoii Carpaților", pare că a fost unul dintre oaspeții Palatului Cnejilor de la poale de Ceahlău, în perioada sa de fast (1830-1840)¹⁷. Mitropolitul Varlaam, în 1640 a venit însoțit de numeros sobor de episcopi. Mitropolitul Veniamin Costache, în anul 1809, a făcut o călătorie pe muntele Ceahlău și cu această ocazie a sfințit izvorul de pe platoul muntelui, situat astăzi lângă schit și care în memoria sa a primit numele de Fântâna Mitropolitului. Farmacistul D. Scavinsch în lucrarea "Ferestrele Borsecului" relatează o călătorie peste Dealul Doamnei, de la Târgu Neamț la Hangu cu o trăsură¹⁸.

Desenele realizate de unii dintre călătorii pe Ceahlău sunt de însemnătate, ca M. A. Walker, Schiavoni și M. Bouquet. Ultimul a urcat muntele în 1840, era un grafician francez de renume și a realizat două desene: "Sur le Tchack Leo. La plus haute tete de Carpathes Moldaves și La Panaghia, sommet des Carpathes Moldaves"¹⁹. Alți turiști pe munte la jumătatea secolului al XIX-lea au fost Johan Michael Salzer din Mediaș, în 1860, și englezul Leslie Stephen, alpinist, însoțit de compatriotul său Bryce, în anul 1866, care au efectuat ascensiuni pe traseele cele mai dificile ale muntelui²⁰. Starețul mănăstirii Durău Varahil Lateș este autorul al unei lucrări intitulate "Muntele Ceahlău și Schitul Durău", publicată în 1885 la Iași²¹.

Nicu Gane (1838-1918), originar din Fălticeni, a fost un bun cunoscător al văii Bistriței și al Ceahlăului, peregrinările personajelor din nuvelele sale ajungând și pe aceste locuri²².

Mihai Eminescu trece pe la Ceahlău și se pare că a urcat și pe munte. Aici ar fi scris poezia "Strigoi" inspirat de legenda lui Budu și Ana. Poezia "Mușatin și codrul" a fost scrisă inspirat de priveliștile văzute în regiune, ilustrând și "Bistrița ce-n stâncise bate"²³. Julius Romer, un sas din Brașov, trece Carpații în 1891, ajungând și la Durău. Notele sale de călătorie intitulate "O excursie pe Ceahlău" sunt publicate în 1896, și descriu muntele, schitul, călugării, călăuzele. Amintește de o broșură primită de la starețul de la Durău²⁴.

Calistrat Hogaș a fost un mare iubitor al muntelui: "Pe stânga, Ceahlăul, cu nenumăratele lui turnuri de stânci, săpate pe adâncul cerului, se înalță în aer ca un fantastic castel de aur zidit de mâna fermecată a vreunui vrăjitor din povești"²⁵.

Nicolae Xenopol, fratele lui A. D. Xenopol, a scris în 1880, romanul "Brazi și putregai", alegându-și personajele din județul Neamț²⁶.

Sabina Cantacuzino scria despre: "acele priveliști incomparabile ale împrejurimilor ... treceam de la o minune la alta, încântați și entuziasmați, mândri de frumusețile țării noastre, ai cărei munți mari îi vedeam de aproape pentru prima oară"²⁷.

Nicolae Iorga a realizat frumoase descrieri ale Neamțului, cu mănăstirile vechi, cu Cetatea, Târgu și Piatra-Neamț. Muntele era văzut astfel: "Deasupra unui vârf care întrece cu câțva pe celelalte, stă

o cunună zimțuită de piatră goală, sură: acesta este Ceahlăul”. Pornește pe Ceahlău și descrie un urcuș anevoios: “călătorul nu merge aici, el luptă”, dar “privești se deschid, răsplătitoare”. Părăsind locurile “prin minunatul ținut al munților împăduriți, trecem, încet, încet la Hangu”. “Pare că deosebești trei rânduri de zid de înălțimi deosebite dintr-unul singur au rămas colții, din altul un larg părete drept, din celălalt tocmai sus, frânturi de stânci cum nici pe a cincea parte nu le poate clădi omul”²⁸.

George Coșbuc a venit, ca inspector cultural de câteva ori, în Piatra-Neamț sau în localitățile din împrejurimi și în 1892, în urma unei călătorii, a scris poezia "Vara":

“Priveam fără de țință-n sus
Într-o sălbatică splendoare
Vedeam Ceahlăul de apus
Departa-n zări albastre dus
Un uriaș cu fruntea-n soare
De pază țării noastre pus”²⁹.

Octavian Goga scria:

„Ceahlăul n-a rămas la dușmani
Ceahlăul s-a întors acasă”³⁰.

Barbu Delavrancea a venit deseori în județul Neamț, legat fiind de relațiile de prietenie și politică cu George Panu și Nicu Albu.

Al. Vlahuță a fost puternic legat de ținutul Neamțului, de mănăstirile sale găsind adăpost la Văratec, Agapia sau Durău. A străbătut cărările muntelui notându-și impresiile în cartea România pitorească. În 1901, scria: “Deasupra noastră, Ceahlăul iese din neguri, soarele pune hlamizi de argint pe umerii stâncilor.” A descris urcușul, poienile, cascada, platoul, stâncile, Durăul. “Singur și posomorât trufaș și stăpânitor peste un popor de munți, ce par pe lângă dânsul mușuroaie, înălțându-și creștetul spre cer, scărmanând norii în raghila de stânci înfipite pe fruntea-i pleșuvă, mândrul uriaș farmecă râul, cu puterea măreției lui și-l face să-și uite dorul de câmpie”³².

Garabet Ibrăileanu, scriitor și critic literar a fost pe Ceahlău înconjurat de prieteni de nădejde și de mare valoare așa cum erau

Constantin Stere, Mihail Sadoveanu, Calistrat Hogaș, I.I. Mironescu³³.

Mihail Sadoveanu a fost inspirat de ținutul Neamțului prin șederea sa la Vânători, prin descrierile sale meșteșugite ale locurilor, prin personajele reale sau de legendă ce-i însuflețesc romanele sau nuvelele. El scria: "Ce linie măreață are acest munte și ce aproape este de Dumnezeu stă săgeata lui cea mai de sus. (...) Calea păstorilor coborâți la pășunile câmpiilor s-a întins până la hotarul unde ciobanii îl puteau vedea. Acolo, în urmă era obârșia neamului; Ceahlăul era Domnul din Veac"³⁴.

Școala românească de geografie n-a ocolit masivul Ceahlău. G. Vâlsan scria: "Ceahlăul e, în adevăr, un munte impozant, cu forme pitorești, așezat așa de bine, că îți impune admirația, fie că îl privești de aproape de pe renumita vale a Bistriței, fie că îl zărești din depărtare, de pildă, din împrejurimile Iașilor, de unde, în apus, se desprinde ca o coroană de ametist așezată pe fruntea Moldovei"³⁵. Geograful Ion Simionescu în notele sale de călătorie „Prin munții noștri”, scria: "Cu cât te apropii de el, ori din ce direcție, te uimește bogăția în amănunt, întrecând, fără exagerarea închipuirii, opera omului din jurul acoperișul de la Domul din Milano"³⁶.

Șt. O. Iosif în poezia "Doina"³⁷ și Demonstene Botez în volumul "Munții", se apropie de masivul Ceahlău³⁸. Dumitru Almaș în numeroasele lui scrieri cu subiect istoric amintește de Ceahlău³⁹. Poetul Aurel Rău intitulează o poezie "Vedere de pe Ceahlău"⁴⁰.

Toader I. Ștefan, în 1896 nota: "Am plecat la deal pe strămtul și cotitul drum ce duce la vârful Ceahlăului. Pădurea era de brazi așa deși că nu puteai trece printre ei. Mai spre nord puțin mai jos este o cruce de lemn ce are în trunchiul ei o scobitură în care se începe de mai jos în care este închisă o iconiță cu chipul Schimbării la față. Este stâncă Panaghiei care se începe mai de jos și are o înălțime colosală Spre nord vest sunt prăpăstii îngrozitoare. Toate stâncile, cât de mari, nu sunt dintr-un singur bolovan, ci sunt zidite din unii bolovani mari, iar alții, cu totul mici, așa că ele seamănă a ruine de vechi cetăți"⁴¹.

Poetul Adrian Păunescu a scris în 1980, din Piatra Neamț, "Colindul Ceahlăului":

“Tot ce e bine mereu va fi bine
Va fi bine și tot ce e rău
Când românul crede în sine
Și-n Dunăre și-n Ceahlău”.

În viziunea sa “Ceahlăul e Olimpul Carpaților”, Olimpul românilor și mai mult: “Ceahlăul e un loc unde Soarele sărută pe frunte planeta”⁴².

Oamenii locurilor au scris și descris Ceahlăul. Amintim pe Simion T. Kirileanu, George T. Kirileanu, Constantin Mătasă, C. Turcu, Gh. Ungureanu, Gavril Galinescu, C. Panțiru, Gr. Ungureanu, C. Tănase Teiu, Teoctist Galinescu, I. Luca. Preotul C. Mătasă scria în 1929 în Călăuza Județului Neamț: “Ceahlăul este regele munților din întregul șir al Carpaților Orientali (dacici)”. În lucrarea Palatul cnejilor, scria: “acest munte te cheamă, te atrage de la depărtare de sute de kilometri: din inima Transilvaniei, de pe Munții Vrancei, de pe Dealurile Iașilor ca și de pe culmile Călimanilor, și-n chemarea lui este atâta vrajă și ademenire, că și cele mai slăbănoage picioare capătă aripi și însuflețire”⁴³. “Ceahlăul va deveni în curând unul dintre cele mai interesante puncte de atracție pentru toți călătorii iubitori de natură”⁴⁴.

C. Turcu, legat de locurile natale, a dedicat numeroase studii Ceahlăului. Constatin Tănase-Teiu, rapsod popular, a cules sau a scris antologii de folclor, balade, strigături, schițe închinat Văii Bistriței. A scris schița Baciul Grigoraș ⁴⁵ și Plutașii pe Bistrița (1934)⁴⁶ în care apare, firește, Ceahlăul și cu siguranță vor mai fi mulți alții care vor scrie despre acest munte.

Note bibliografice

1. I. Simionescu, *Prin munții noștri*, 1941, Ed. Cartea românească, București, p. 67.
2. J. Kaufman, vol. I, p. 27, și P. Pascal, *Obștea evreilor din Piatra-Neamț*, 2003, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, p. 11.
3. V.A. Urechia, *Codex Bandinus. Memoriu asupra scrierei lui Bandinus de la 1646 urmat de text, însoțit de acte și documente* (1895), p. 84.
4. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, 1986, Ed. Minerva, București, pp. 30-31.
5. *Ibidem*, p. 31.
6. N. Ciulei și colab., *Momente din trecutul medicinei*, 1983, Ed. Medicală, București, p. 239.
7. Gh. Asachi, *Itinerar sau Călăuzul la Pion*, p. 648; G. Iacomî, *Din trecutul vieții monahale și creștinești în zona Ceahlău*, Ed. Trinitas, Iași, p. 16.
8. Al. Pelimon, *Jidovul cămătar*, 1863, Ed. Tip. Șt. Rasidescu, București.
9. Al. Russo, *Piatra-Teiului*, 1909, Ed. Tip. Neamul românesc, Vălenii de Munte, p. 49.
10. V. Alecsandri, *Poezii*, 1998, Ed. Gramar, București, p. 163.
11. *Ibidem*, pp. 48-49.
12. C. Turcu, *Un călător străin acum un veac în județul Neamț*, în "Anuarul Liceului Petru Rareș -Piatra-Neamț", 1933-1934, p. 11.
13. Idem, *Un călător german acum un veac în județul Neamț*, în Anuarul Liceului Petru Rareș -Piatra-Neamț", 1936-1940, p. 11.
14. W. de Kotzebue, *Din Moldova*, Inst. De arte Grafice Ath. Gheorghiu, Iași, 1944, p. 32, și Gh. Iacomî, *Din trecutul...*, p. 20.
15. Gh. Iacomî, *op.cit.*, p. 220.
16. Puiu Visarion, *Din însemnările ieromonahului rus Partenie prin Moldova*, 1910, Ed. Tip. Neamul românesc, Vălenii de Munte, p. 7.
17. Al. Dumas-tatăl, *Strigoiul Carpaților*, 1903, Tip. Șt. Rasidescu, București.
18. I. Lăcătușu și colab., *Românii din județele Harghita și Covasna*, p. 574.
19. Gh. Dumitroaia, *Constantin Matasă-In memoriam*, 2001, Ed. C. Matasă, Piatra-Neamț, p. 17
20. M.G. Albotă, p. 195.
21. V. Lateș, *Muntele Ceahlău și Schitul Durău*, 1885, Ed. Tipografia Națională, Iași, p. 6.
22. N. Gane, *Nușele*, 1959, E.S.P.L.A., București, p. 67-68 și 121-122.
23. I. Cârnu, *Drumuri eminesciene*, 2003, Ed. Nona, Piatra-Neamț, pp. 16-19.
24. Gh. Iacomî, *op.cit.*, p. 30.

25. C. Hogaș, *Amintiri dintr-o călătorie*, 1980, Ed. Minerva, București, p. 112.
26. N. Xenopol, *Brazi și putregai*, E.S.P.L.A., București, 1985, p. 25.
27. C. Prangatti, *Nicu Albu și gândirea economică a epocii*, 2006, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, Piatra-Neamț, p. 39.
28. N. Iorga, *România cum era până la 1918*, 1940, Ed. Datina românească, București, pp. 97-99.
29. G. Coșbuc, *Versuri*, 1961, E.S.P.L.A., București, p. 37.
30. O. Goga, *Versuri*, 1963, E.S.P.L.A., București, p. 117.
31. B. Șt. Delavrancea, *Opere*, vol III, 1961, E.S.P.L.A., București, p. 227, 276, 331.
32. Al. Vlahuță, *România pitorească*, Ed. Tineretului, București, 1957, p. 88.
33. E. Gârleanu, *Priveliști din țară*, 1915, Ed. Arte Grafice Energia, București, p. 45, V. Rășchitor, D. Dieaconu, *Mic îndrumar montan pentru profesori și elevi*, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2007, p. 12, G. Ibrăileanu, *Privind viața. Adela. Amintiri*, 1977, Ed. Minerva, București, p. 113.
34. M. Sadoveanu, *Baltagul*, Ed. pentru literatură, București, 1963, p. 83.
35. C. Matasă, *Călăuza județului Neamț*, p. 35.
36. I. Simionescu, *op. cit.*, p. 68.
37. Șt. O. Iosif, *Doina*, în “Antologia Muntelui” de L. Strochi, Ed. Timpul, Iași, 2005, p. 91.
38. M.G. Albotă, *op.cit.*, p. 97.
39. D. Almaș, *Meșterul Manole*, 1943, Ed. Națională Gh. Mecu, București, p. 157, și idem, *Oana*, 1986, Ed. Militară, București, p. 29.
40. Aurel Rău, *Focurile sacre*, 1956, E.S.P.L.A., București, p. 117.
41. T.I. Ștefan, *Memoriul meu*, 1974, Ed. Eminescu, București, p. 284.
42. A. Păunescu, *Viața mea e un roman*, 1987, Ed. Cartea românească, p. 76.
43. C. Matasă, *Palatul Cnejilor*, p. 29.
44. *Ibidem*, p. 3152; C. Turcu, *Mănăstirea Cerebuc*, 1939, Arhivele Statului Iași.
45. C. Tănase-Teiu, *Baciul Grigoraș*, în “Plutașii pe Bistrița”, 2006 antologie de Teoctist Galinescu, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț.
46. C. Tănase-Teiu, *Plutașii pe Bistrița*, Biblioteca Plutașilor, 1934, Piatra-Neamț.

Bibliografie selectivă

- Alecsandri, V., (1998), *Poezii*, Ed. Gramar, București.
- Almaș, D., (1943), *Meșterul Manole*, Ed. Națională Gh. Mecu, București.
- Cantemir, D., (1986), *Descrierea Moldovei*, Ed. Minerva, București.
- Coșbuc, G., (1961), *Versuri*, E.S.P.L.A., București.
- Ciulei, N. și colab., (1983), *Momente din trecutul medicinei*, , Ed. Medicală, București.
- Cârnu, I., (2003), *Drumuri eminesciene*, Ed. Nona, Piatra-Neamț.
- Delavrancea, B. Șt., (1961), *Opere*, vol III, E.S.P.L.A., București.
- Dumas-tatăl, Al., (1903), *Strigoii Carpaților*, Tip. Șt. Rasidescu, București.
- Dumitroaia, Gh., (2001), *Constantin Matasă-In memoriam*, Ed. C. Matasă, Piatra-Neamț.
- Gane, Nicu, (1959), *Nuvele*, E.S.P.L.A., București.
- Gârleanu, Emil, (1915), *Privești din țară*, Ed. Arte Grafice Energia, București.
- Goga, Octavian, (1963), *Versuri*, E.S.P.L.A., București.
- Hogaș, Calistrat, (1980), *Amintiri dintr-o călătorie*, Ed. Minerva, București.
- Ibrăileanu, G., (1977), *Privind viața. Adela. Amintiri*, Ed. Minerva, București.
- Iorga, N., (1940), *România cum era până la 1918*, Ed. Datina românească, București.
- Kotzebue, de W. (1944), *Din Moldova*, Inst. De arte Grafice Ath. Gheorghiu, Iași.
- Lateș, V., (1885), *Muntele Ceahlău și Schitul Durău*, Ed. Tipografia Națională, Iași.
- Păunescu, A., (1987), *Viața mea e un roman*, Ed. Cartea românească.
- Pelimon, Al., (1863), *Jidovul cămătar*, Ed. Tip. Șt. Rasidescu, București.
- Prangatti, C., (2006), *Nicu Albu și gândirea economică a epocii*, Ed. Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț.
- Rău, Aurel, (1956), *Focurile sacre*, E.S.P.L.A., București.
- Russo, Al., (1909), *Piatra-Teiului*, Ed. Tip. Neamul românesc, Vălenii de Munte.
- Simionescu, I., (1941), *Prin munții noștri*, Ed. Cartea românească, București.
- Sadoveanu, M., (1963), *Baltagul*, Ed. pentru literatură, București.
- Ștefan, T.I., (1974), *Memoriul meu*, Ed. Eminescu, București.
- Tănase-Teiu, C., (1934), *Plutașii pe Bistrița, Biblioteca Plutașilor*, Piatra-Neamț.
- Turcu, C., (1939), *Mănăstirea Cerebuc*, Arhivele Statului Iași.
- Vlahuță, Al., (1957), *România pitorească*, Ed. Tineretului, București.

Visarion, Puiu, (1910), *Din însemnările ieromonahului rus Partenie prin Moldova*, Ed. Tip. Neamul românesc, Vălenii de Munte.

Urechia, V. A., (1895), *Codex Bandinus. Memoriu asupra scrierei lui Bandinus de la 1646 urmat de text, însoțit de acte Și documente*.

Xenopol, N., (1985), *Brazi și putregai*, E.S.P.L.A., București.

CEAHLĂUL – un munte de toponimii

Cu fiecare primăvară, traversând viroage peste jgheaburi fără nume și din văgăuni neștiute, *bătrâna Dochia își face simțită prezența, scuturându-și pentru încă o dată, așa cum o face de veacuri, cojoacele. Sihaștrii și păstorii numai cuvântă astăzi nimănui - vântul uitării le-a culcat la pământ turmele pietroase. Doar stâncile îmbrăcate-n haine primăvăratice zâmbesc la mângâierea caldă a razelor de soare. Din când în când fiecare generație cerne din amintirile lor: "Ceahlăul, muntele sfânt, se întoarce acasă."*

Toponimele sunt purtătoare de informații, servesc ca mijloc de exprimare al conținutului și a particularităților unei zone, se întrepătrund, se completează reciproc, se îmbogățesc în plan cantitativ și calitativ, istoric și geografic. De aceea, și *studiul toponimelor din zona Ceahlăului l-am abordat din punct de vedere antropologic, arheologic, istoric, etnografic și lingvistic. Graiul viu din regiunea cercetată, cu însușirile sale fonetice, morfologice și lexicale a scos la iveală particularități arhaice și populare, tipic moldovenesti, cum ar fi trecerea lui i neaccentuat la a (sahastru) și a dat naștere unei nomenclaturi de topice peștrițe și adesea amuzante (amiază/anează, seară/sară, piatră/chiatră, bine/ghini, jgheab/zghiab, imaș/nimaș).*

Cercetând originea și aria de răspândire a denumirilor de locuri în Masivul Ceahlău, am identificat toponimele și le-am grupat 4 (patru) categorii majore, astfel:

1. Toponimia sihastră – răspândită în jumătatea NV-E a masivului;
2. Toponimia păstorească – predominantă în partea sud-estică;
3. Toponimia daco-românească – prezentă în zona înaltă, în cea estică și vestică.
4. Toponimia de legată de configurația terenului.

1. Toponimia sihastră

Ceahlăul tronează în mijlocul Carpaților Răsăriteni, la întretăierea celor mai de seamă drumuri transcarpatice, bine delimitat de munții din jur prin trei văi largi și adânci. La nord, Valea Bistricioarei îl desparte de Munții Bistriței, spre nord-est Valea Bistriței și Lacul de acumulare Izvorul Muntelui îl separă de Munții Stânișoarei. Valea Bicazului face hotarul de sud-est spre Munții Tarcăului, iar către vest, Valea Bistrei și Valea Penticului îl individualizează de culmile Highes, Chicera și Comarnic din Munții Hășmaș. Între aceste limite Masivul Ceahlău acoperă o suprafață de 290 km², din care numai 10% reprezintă golul alpin conturat de pereți stâncoși ce-i dau aspectul de cetate, dar și de corabie.

Denumirea lui fie provine din maghiară *csahló* ("un fel de vultur") sau *csalho* (în sens de impozant) fie este un cuvânt local mai vechi preluat de limba maghiară. Legende ne amintesc cum "pluteau în aer mulțime de vulturi", iar cărturarii au asociat descrierea făcută de bătrânii satelor după imaginea și numele cilihoi-ului (*Gypaetus barbatus*), pasăre falnică și răpitoare din familia falconidelor, cunoscută și sub numele de *ciahlău*, zis și "vulturul meilor". Acesta își avea sălașul în lumea înaltă a stâncărilor, numite mai apoi Tabăra Vulturilor, Staulul Vulturilor, Scăldătoarea Vulturilor, sub contrafortul prelungit din vârful Toaca, pe sub Detunate și Piatra cu Apă până spre Stânca Dochiei. Declinul speciei a început către sfârșitul secolului XIX, când exemplarele au fost semnalate tot mai rar.

Din izvoarele culese se poate afirma că sihaștrii și călugării din Ceahlău au viețuit într-o zonă largă, de la poalele muntelui și din valea Bistriței până în culme. Se refugiau în grote și scorburi sau în adăposturi încropite de mâna lor. Primii oameni care i-au întâlnit au fost vânătorii și ciobanii, ei au dat locurilor numele celor ce pustniceau în păduri, în poieni sau în grote și tot ei mai apoi, le aduceau câte ceva de-ale gurii.

Cunoscut de la sfârșitul sec. XIX sub numele de Muntele Peonul, apoi până la începutul sec. XX ca fiind Muntele Pion, este știut faptul că această denumire a fost folosită prima oară de Gheorghe Asachi, după excursia făcută în anul 1835 împreună cu domnitorul Mihail Sturdza și mitropolitul Moldovei Veniamin

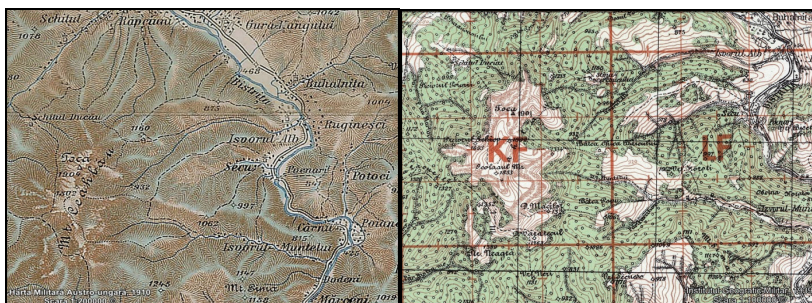
Costache și consemnată în volumul "Itinerar la muntele Pion", apărut în 1840. Asachi probabil, a făcut această asociere de nume cu cel al unui călugăr, care a viețuit în secolul al XV și a sihăstrit mulți ani, petrecându-și vremea în rugăciune, peaceste locuri numite mai apoi "Dealul lui Peon" și "Muntele (lui) Peon".

Deși toponimul "Pionul" este menționat de Dimitrie Cantemir, ca fiind de origine greacă - "pion" care va să însemne "stâlp, coloană a cerului", denumirea are și sensul de "impozant", "care privește de sus" sau "măreț", sensul original fiind de atribut maiestuos al lui Apollo. Același topic este atestat din 1641 (sau 1638) într-un hrisov a lui Vasile Lupu, din care reiese că schitul (Pion/Peon) a fost ridicat de un pustnic, Silvestru, într-o curătură pe care el însuși o făcuse pe un loc domnesc. În Pateric îl găsim pe "cuviosul Silvestru, cel mai vechi sihastru din Ceahlău care, pe timpul lui Alexandru cel Bun, întemeiază prima sihăstrie de pe Schit (pârâul și satul - numite astăzi Durău după numele cascadei Duruitoarea, li se spuneau în secolele trecute Schit. O altă interpretare poate fi și de pârâu important cu apă permanentă - colector principal) denumită mai întâi Sihăstria lui Silvestru (nume păstrat până în anii 1878-1880), apoi Sihăstria Hangu și, în final, Pionul". Și tot din Pateric aflăm că acest pustnic a fixat hramul muntelui în data de 6 august, dată la care călugării de prin sihăstriile Ceahlăului și din împrejurimi urcau pe munte pentru a sărbători Probajini sau Schimbarea la Față, după cum este rânduită și de calendarul creștin-ortodox.

"Ceahlăul este regele munților din întregul șir al Carpaților orientali (Dacici) și aceasta nu doar pentru că ar fi covârșitor de înalt - are 1911 m". Astfel își începea în anul 1929 preotul Constantin Matasă "Călăuza județului Neamț", primul ghid turistic românesc. Menționând în însemnările sale că pe vârful cel mai înalt era un schit, o cruce și un clopot mare și că de acolo se bătea toaca chemând la rugăciune sihaștrii din întreaga Vale a Muntelui, am presupus că era vorba de Vârful Toaca, al cărui toponim ar avea această origine.

Studiind hărțile austro-ungare, sovietice și pe cele ale Serviciul Geografic al Armatei, observăm cu ușurință marcat cu 'triunghi' și înscris cu denumirea originală numai Vârful Toca, altitudinea stabilită la acea vreme, 1901 m, iar cu 'cerculeț' celelalte cote și nume de locuri cunoscute și de noi. Bănuind a fi o greșeală

constând într-o literă lipsă, am consultat și alte hărți concluzionând la sfârșitul cercetărilor că denumirea corectă a fost cea de Vf. Tocii / Vf. Toca, pe care o asociem și originii de care amintește Gustav Kisch ca fiind cumane - "copand", dar și provenind din maghiarul "koppánd și/sau koppanni" care înseamnă a pocni. Putem concluziona că pe toate hărțile turistice realizate după anul 1937 numele vârfului este trecut ca fiind "Toaca", în timp ce pe toate hărțile topografice militare studiate, românești, austro-ungare și sovietice întocmite până în anul 1945 a fost menționat numele "Toca"- Vf. Tocii. De altfel, pe teritoriul României interbelice, acest topic, cu derivate, a fost întâlnit în mai multe zone, de exemplu, Dealul Tocii - jud. Caraș-Severin, Biserica Tocile - Brașov, Culmea Tocilor - M-ții Buzăului etc.

Despre existența în vechime a unui schit pe acest vârful ne amintește și dr. Iacomi: "Până prin 1954, pe Toaca se afla un postament de piatră cu doi suporți metalici pentru o toacă, la început din lemn, apoi din metal și un clopot carea sunat de-a rândul deșteptând sihaștrii la rugăciune." Este posibil ca înșiși acei pustnici, prin rugăciunile lor ridicate spre cer peste înălțimile munților, să fi asociat stânca situată în imediata apropiere a vârfului Toaca cu chipul Fecioarei Maria, știută fiind semnificația greacă a cuvântului "Panaghie" - icoana cea mai de preț a Fecioarei, purtată la gât de ierarhi, dar și însemnând "bucată de prescură mâncată de călugări la mănăstiri în prima săptămână după Paști".

Locurile de viațuire ale sihaștrilor din Ceahlău au fost numite **Peștera** Pustnicului, Peștera lui Gherman, Peștera lui Nazarie și a lui Vucol. **Poienile** ce-au fost locuite sau cosite de călugări au rămas cu numele lor: Poiana lui Ghenade, Poiana lui Steofan, Poiana lui

Gherasim, Poiana Sihastrului, Poiana Cerebuc, Poiana lui Iosâv. La fel și **pâraiele** au astăzi numele legat de viețuitorii de altădată: Pârâul Călugărului, Pârâul lui Martin, Pârâul lui Patapie, Pârâul lui Vachili, Pârâul lui Ghenade, Pârâul lui Nicandru, Pârâul lui Bucur. De prezența îndelungată a pustnicului **Ghedeon** se leagă numeroase toponime din versantul estic a masivului: Fundul Ghedeon - despicătura adâncă mărginită de Polițele cu Crini, Pârâul lui Ghedeon, Polița și Piatra Lată Ghedeon, Bâta Ghedeon, Adăpostul Ghedeon - toate situate la 1800-1845 m. De la o altitudine mai joasă urcăm spre înălțimile ce domină terasa superioară prin Bâta Popii și Bâta Cerebuc. Turnurile și vârfurile de stâncă poartă la rândul lor nume ce ne amintesc de ei: Călugării din fața Cetățuiei, Altarul din stânga Jgheabului Mare al Sihastrului, Turnul Crucii, Stâncă lui Iosâv, Turnul Sihastrului de sub Piatra cu Bani. (Denumirea prozaică de "bani" nu se referă la monede, ci la scoicile rotunde prinse în piatră. Similar se găsesc în multe locuri - de exemplu la Rezervația fosiliferă de la Porcești (Turnu Roșu) unde se întâlnește explicit acest nume.)

Localizată la capătul Jgheabului Izvorul Alb, Sihăstria Veche sau **Cerebuc**, după numele unui călugăr trăitor acolo, a fost distrusă de avalanșa din noaptea de Înviere a anului 1704. Refacerea schitului a început-o, spun legendele, Cerepaho, un cazac învățat sau pariul Cerepaha sau Cerepahi ori starețul Cerebuș, în anul 1710 într-o poiană aflată 2 km mai jos. Numele trimite la cuvântul maghiar **kerekbukk**, care înseamnă *fag rotat*. "Fagii rotați" erau și sunt repere importante, locuri de popas și întâlnire pentru grupuri de oameni care urcau la munte de sărbători. Aici au viețuit între anii 1710-1880 călugării veniți și de la mănăstirea Hangu, schitul fiind cunoscut până în zilele noastre cu denumirile de Cerebuc, Cîrăbuc, Ciurubuc, Ciorobuc, Cerebuș.

În nevoința trupului și în pustia muntelui au viețuit și cuvioase maici. În amintirea lor au rămas până în zilele noastre, toponimele:

Pârâul **Maicilor** (care coboară din Ocolașul Mic), Piciorul Maicilor (situat mai spre est, de la baza abruptului Ocolașului Mic), Șipotul Maicii (în vest, cunoscut și sub numele de Șipotul Serafimei - o fată "fugită de lume" care și-a găsit sfârșitul în preajma izvorului). Câteva sute de metri mai sus de el sunt

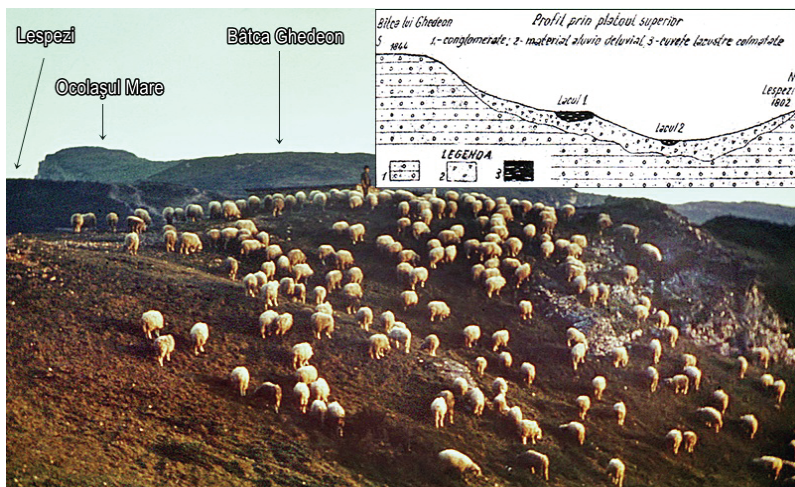
grotele adânci de 3-4 m numite "Chilii" sau Chilia Maicii, iar în partea nordică a masivului întâlnim stâncile Maicile (nume primit după silueta celor trei stane de piatră cu chip de om, astăzi cunoscute ca fiind Pietrele lui Baci). Pe Pârâul Mare, pe lângă Piciorul Ponorului și prin Poienile Ponorului, a existat Sihăstria Sofia, cunoscută de localnici sub denumirile de Schitul de sub Ponoară și/sau Schitul Maicilor, ridicat în 1773 și destrămat în anul 1903. Cea mai cunoscută, rămâne fără-ndoială Poiana Maicilor, situată în partea sud-estică a Masivului Ceahlău.

Din secolul al XIX-lea numărul sihastrilor a scăzut mult. Unii dintre ei au pierit "storși de foame" sau de răni provocate de capcanele pentru sălbăticiuni. Hramul muntelui, cel cu pur caracter spiritual, duhovnicesc, de rugăciune și de înălțare a început să aibă de acum un caracter tradițional-folcloric. Alături de călugării din Durău

urcau în preajma acestei sărbători mulțime de credincioși îmbrăcați în port național, călare sau pedestri, în frunte cu preoții din satele lor.

2. Toponimia păstorească

Păstorii au fost primii care au cioplit, ca orientare, o dungă verticală în coaja copacilor, semne cunoscute sub numele de "cioplaș" sau "cioplaș" și "ceaplaș" iar răspântiile le-au însemnat cu o cruce. Ei i-au condus pe speologi în avene și după numele celor care le-au descoperit au fost botezate peșterile: Peștera/Grota lui Savu, Peștera lui Lucuță. Ciobanilor localnici li s-au alăturat de-a lungul vremurilor și alții, țuțuieii și bârsanii veniți de prin părțile Ardealului ori ale Transilvaniei sau și de mai departe, oltenii, adică cei veniți din Țara Oltului. Acești păstori ori baci, neștiutori de carte, erau oameni "pricepuți la toate" și căliți cu traiul aspru din munți. Ei se mândreau cu "viața trăită în cetatea de piatră a Ceahlăului, în pădurile de brazi și jnepeni alături de jivine și păsări, pășune pline de flori, scăldate-n soare și de ploi".

Transhumanță în Ceahlău. Foto C. Panaite, 1984. Medalion: Perimetrul lacurilor, schiță I.Stănescu, 1973

Privind cerul și norii, știau schimbările vremii, îndrumau drumeții, cântau doina din fluier și sunau din buciom. Dar cel mai

important lucru: păstorii ne-au transmis legendele muntelui, toponimele actuale și după numele cărora au fost denumite locurile lor preferate: Piatra Ciobanului, Polița lui Răcilă, Polița Chirilenilor, Jgheabul lui Trifan, Poiana Savului, Adăpostul lui Soceanu, Polița lui Pârhan, Polița lui Cozma, Polița lui Prună, Polița lui Calistru, Drumul Tuțuienilor, Stâna / Târla La Bourie, Cuculeul Bârsanilor, Poiana Bârsanului, Căciula lui Ciupercă, Pârâul Berbecului, Peretele Berbecului, Poiana Văratec, Clăile lui Miron, Degetul lui Butunoi, Anezătoarea Oilor, Jgheabul lui Marcoci, Jgheabul Oilor, Jgheabul lui Olteanu, Târla Oltenilor, Poiana Lui Olteanu, Poiana Nițătoare.

Din relațiile ciobanilor locali mai știm că o mare parte a oierilor transhumanți păstureau pe versantul apusean, pe când cei din satele învecinate, partea sudică a Ceahlăului. În zona vestică găsim Poiana Nițătoare, locul spre care își mânau ciobanii oile printre două stânci despărțite de un spațiu îngust să le tundă ”nițele”/mițele, adică să le ia lâna. Și tot în vest se află Pârâul și Valea Slatina, locul în care păstorii au descoperit că izvoarele acestei văi au apele sărate, le-au numit ”**slatină**” și le-au folosit la încheatul laptelui pentru a scoate brânză foarte gustoasă. Spre sud, între Poiana Văratice și Turnul lui Budu întâlnim **Anezătoare Oilor**, denumire de loc foarte adesea confundată și folosită ca *azezătoarea oilor*. Termenul corect, cel de *anezătoare*, are la bază cuvântul **amiază**, spus în grai viu moldovenesc **anează**, perioadă a zilei în care ciobanii aveau să ajungă în acest loc după un traseu anume stabilit și parcurs de ei, ori pentru un popas ori pentru adăpat într-un loc numit *la troci* și tot de ei amenajat.

Denumirea în sine a **Ocolașului**, vârful cel mai înalt menționat astăzi în lucrările de specialitate și hărți (1907 m) face trimitere la Ocoalele aflate pe munte pentru diverse utilizări, în speță pentru stâne. În general, în afara denumirilor amintind de activitățile păstorești, o parte a toponimelor se referă la diverși proprietari sau utilizatori ai unei zone sau terenuri. În cazul de față, numele de Ocolaș se referă mai curând la deținătorul sau utilizatorul ariei respective. Acesta avea titulatura/titlul de ocolaș - anume de șef de ocol. Denumirea inițială de ocolaș se referea la ocoluri de tip obște, prezente și în zonă, iar nu de ”ocol silvic”. Zona denumită Ocolaș era destinată folosinței ocolașului - conducătorul ocolului de proprietari

în comun. Prin Ocolaș nu se referea la vreun vârf, ci la pășunea care era ”apanajul” ocolașului. Denumirea a fost extinsă relativ târziu, iar distincția de tip Mic și Mare era strict de utilitate militară la început și mai apoi cadastrală.

3. Toponimia daco-românească

Ritualul urcării pe munte spre a aduce jertfe zeilor vine din adâncul timpurilor, lumea păgână antică asociind sacralitatea cu munții cei înalți și cu sărbătorile solare. Din vechime se socotea că zeii locuiau pe vârfurile aproape de cer, acolo unde izolarea și liniștea îndemna la meditație. Herodot spunea că ”Geții cred în Zalmoxis” și că ”Zeul e adorat în mulți înalți, templul și locuința sa e acolo într-o peșteră”. De la Pliniu cel Bătrân a rămas prima atestare despre Dacia, dar și cea mai frumoasă afirmație potrivit căreia ”Dacii trăiesc nedeslipiți de munți”. Strabo de asemenea, amintește ca ”munte sacru al geto-dacilor Kogaionon, aflat lângă o apă mare, unde-și avea sihăstria marele preot Zalmoxis”. Apollo se născuse prin aceste spații ale strămoșilor noștri geto-daci, ca Sfântul Soare, iar prin corolar țaranii numesc Luna: Sfânta Lună. Pe Valea Bistriței se spune că ”Luna este sora Soarelui și el a vrut să o ia de soție, dar ea nu a acceptat, căci este păcat să ia frate pe soră”. Întocmai ca în antichitate, unde Apollo, zeul solar, era frate geamăn cu Artemisa, zeița lunară.

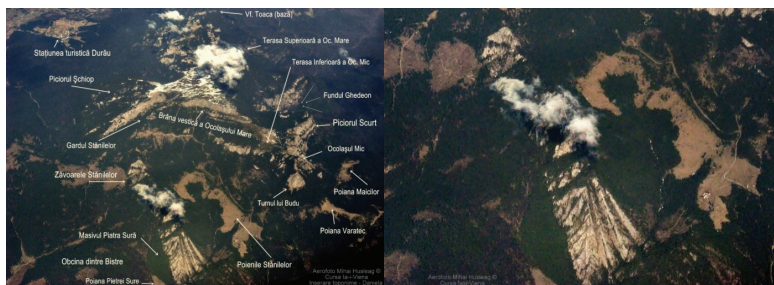

Văzut pe hartă,
Masivul Ceahlău ia forma
unui Dracones.

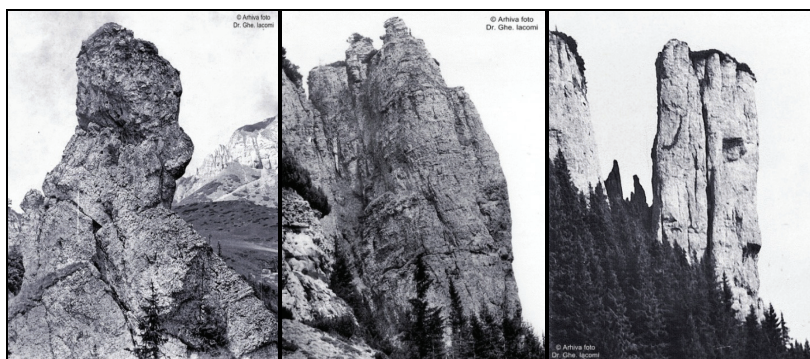
Surprinzător, văzută de la mare
altitudine, Piatra Curmăturii
numită și Zăvoarele Stănilor
seamănă/are forma unui
profil schelet cranian orientat
spre stânga și acoperit cu o

căciulă similară cu cea a dacilor sau pare să semene cu un șaman sau un solomonar deși de la bază și din mai multe unghiuri, stânca Piatra Curmăturii este ca o poartă de intrare spre cea mai sălbatică, inaccesibilă și necunoscută zonă a masivului.

Eugen Agrigoroaiei, definind casta lor ca fiind moștenire dacică, spune că solomonarii din tradiția folclorică sunt rezultatul unui ”proces de zeificare a sacerdotului”, el considerându-i pe aceștia niște ”*preoți inițiați*”. La fel, Traian Herseni confirmă că tagma solomonarilor ar proveni din ordinul monastic al dacilor, *ktistai*, deoarece locuiau ”în locuri solitare, în păduri sau aproape de lacurile montane”.

Vechii locuitori ai muntelui ne-au transmis pe cale orală numeroase legende și au dat apelor, stâncilor și pietrelor numele personajelor acestora: Bistra, Stăncilele Mari, Vulturul lui Traian, Stânca lui Cobal - după numele oșteanului dac, Masa Dacică (regăsită și sub denumirea de Treapta intermediară a Ocolașului), Dacul (stâncă recunoscută astăzi ca fiind Piatra Miresei), Pavilionul Dacilor (Pavilionul - cum îl știm numit astăzi) sau ”Colțul (înfipt în fața) Ocolașului Mare” (cum îi spuneau localnicii la începutul secolului XX), Coiful Roman (țanc drept, rupt din peretele Ocolașului Mare, în fața hornului din Jgheabul Lupilor), Piatra lui Novac sau cu a sa denumirea corectă și uitată de *Piatra Novacului* (amintind de ”uriașii din vechime” și considerați o specie umană diferită).

Uriașul

Stânca lui Cobal

Faraonul

Din însemnările dr. Iacomi spicuim: ”**Prin vara anului 1927, moș Grigore Răruță, neștiutor de carte, dar cu harul povestitorului, spunea învățătorului Ghe. Baltă: Vezi mata, cică pe muntele nostru ar fi trăit odată un neam de uriași, popor de oameni grozav de înalți. Aveau cu dânșii niște vite, un soi de bouri, cu coarne scurte și-i păsunau toată vara pe plaiurile muntelui, pâna da omățul.**” Apoi, după o iarnă, ”**Oamenii din vale, nemaivăzând pe uriași și nici o mișcare în munte, s-au urcat pe munte și i-au căutat și i-au găsit turtiți sub greutatea gheții. În anul următor au venit iar oamenii, de Probajîni și au adus o toacă pe care-au înțepenit-o pe vârful cel mai înalt. Și iaca, așa, de atunci, printre turnuri în jos, unde lumina-i fără spor, îi jgheabul ăsta fioros de-i spunem noi Jgheabul Urieșilor...**”

Strecurându-se după țancuri de conglomerate, pășind sau sărind peste stânci răsturnate, vrăjiți, fascinați de diversitatea formelor acestora și beneficiind de posibilitatea de a le admira din cele mai riscante unghiuri, acești anonimi ai locurilor au dat nume pietrelor și după stihiiile și vrăjitoarele intrate în contact cu ființele pământesti sau poate și după imaginația lor: Scaunul Liniștii, Pietrele Detunate, Piatra Lăcrimată, Piatra cu Bani, Gura Plânsă, Mătura Vrăjitoarei, Bâta Strigoaiei, Turnul Stancăi și al Budului.

În partea NNE, pe Drumul lui Baci, poposim lângă **Cușma Dorobanțului** și admirăm asemănarea izbitoare a formațiunii stâncoase cu silueta soldatului infanterist. Privită de jos din satele de la poale, dintr-un cu totul alt unghi, localnicii i-au spus ”**Furculița**” -

datorită izbitoarei ei asemănări cu o furcă cu două brațe. Aici sus, la 1700 m, ea poartă însă un alt nume și ne-ntrebăm de ce. Urcat-au dorobanții Ceahlău'-n '77? Cu siguranță, nu. Lupte au fost mai jos, în Șaua La Morminte, dar în veacul următor. Pe ”Douăzeci și două iunie / S-a pornit plânsul în lume [...] Stau cimitirile-n cale / Și răniiții pe-o cărare / și strigă în gura mare / [...] Foaie verde de boboc / Eu mândruță așa te rog / Dacă n-oi avea noroc / Înapoi să mă întorc / Să vii mândră să mă cați / Printre sute de soldați / [...] Și să vii pe ploi pe vânt / Până-i da de-al meu mormânt / Și să vii la vreme rea / Până-i da de crucea mea / Că deasupra sus pe cruce / Sunt trei picături de sânge / Jos în iarba înverzită / Șade arma ruginită”. (**Versuri culese de Ecaterina Cădere din satul Chirițeni; Referiri făcute asupra anului 1877 și a datei de 22 iunie 1941.**) Este interesantă și foarte posibilă ipoteza că toponimul ”**Furculița**” a existat înainte de întoarcerea eroilor Războiului de Independență acasă. Conform datelor locale, pentru cucerirea Independenței, au fost mobilizați și localnici ai Văii Muntelui. Ei au fost înrolați în Regimentul 15 Dorobanți și au luptat la Plevna și Grivița. Personal cred că, în lipsa altui monument, această formațiune stâncoasă care tronează deasupra Văii Hangului, Cușma Dorobanțului, a fost închinată cinstirii memoriei eroilor localnici și a primit numele pe care-l cunoaștem și noi astăzi.

Elegantă la prima înfățișare, solitară și neasemuit de frumoasă, situată într-o porțiune mai rar accesibilă și nu oricui, **Coloana Dorică** impune respect. O regăsim descrisă în însemnările dr.-ului Iacomî însă cu totul altfel: ”...**mergând pe poteca deschisă, cu jgheabul în stânga străjuit în partea dreaptă de o coloană de piatră de o formă caracteristică, având în capul ei un fel de căciulă, numită de localnici Coloana cu Căciulă...**”

Desigur, cea mai cunoscută și singura care-a adunat în jurul ei legende, miturile dacilor și riturile primăverii este *Stânca Dochiei*. Doinele culese de Cantemir, legende culese de Asachi au făcut din fiica regelui Decebal ”piatra unghiulară a miturilor românești”, triada care rupe iarna: Dragobete, Dochia, Mărțișor, ”bătrâna din a cărei parte firească curge un izvor”, *stânca* ce sfidează veșnicia, forța naturii și imaginația poporului, ce va să rămână învăluită în mister, dar contemplată și venerată din trecut prin prezent

spre viitor asemeni unor semne cerești lăsate spre aducere-aminte tuturor oamenilor.

4. Toponimia de legată de configurația terenului.

În zona Ceahlăului, categoria toponimelor topografice, grupate după tipul și caracterul locurilor desemnate, este foarte variată și din aceasta, sub nicio formă nu lipsesc:

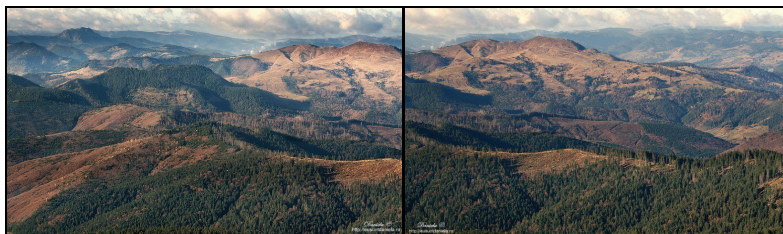
- **oiconime** - definesc așezările omenești, sate, cătune;
- **hidronime** - descriu apele curgătoare - pâraiele, dar și stătătoare - lacurile, bălțile;
- **oronime** - stabilesc formele de relief pozitive și negative - munți, dealuri, movile, văi;
- **floronime** - referitoare la vegetația terenului - păduri, plantații, rediuri;
- **faunonime** - care cuprind numele ce reflectă particularitățile faunei, desemnând adesea și habitatele.

Aceste sunt însoțite adesea sau atribuite unei caracteristici particulare a zonei.

Relieful Ceahlăului este prezent forme foarte variate, ca rezultat al orogenezei dar și a intensei eroziuni exercitate de ape. Terasale de diferite înălțimi ale Bistriței au fost denumite de localnici podișuri sau *poduri*. Interfluviile cu aspect rotunjit au primit denumirea de obcine: Obcina Boiștei, Obcina Horștii, Obcina Baicului - după numele unui proprietar de moșie, pârcălabul Baicu, iar ramificațiilor culmilor către albie le-au dat numele de picioare: Piciorul Humăriei, Piciorul Zmeuriș, Piciorul Ponorului, Piciorul Scurt, Piciorul Șchiop, Piciorul dintre Bistre, Piciorul Păltinișului, Piciorul Calului, Piciorul Poienii.

Straturile de roci ce au opus o rezistență mai mare la eroziune au dat naștere polițelor: Polița cu Crini, Polița Cremeniiș, Polița Răchitiș, Polița Căprioarei, iar crestele muntoase delimitate de abrupturi au primit numele de țancuri. Pe alocuri abrupturile sunt fragmentate de jgheaburi în zonele unde apele provenite din precipitații au creat torente sau șanțuri de scurgere: Jgheabul cu Hotar, Jgheabul Urșilor, Jgheabul Armenilor, Jgheabul Lupilor, Jgheabul Cabanei, Jgheabul Clăilor, Jgheabul lui Vodă. Stâncile, martori de eroziune cu forme bizare au primit denumiri de pietre: Piatra Ciobanului, Piatra

Vâlcănușului, Piatra cu Cerdac, Piatra Lată, Piatra Lăcrimată, Piatra Sură, Piatra cu Apă. Locului în care a fost o stână și care a devenit **gras** i s-a spus târlitură (**Târla La Bourie**, Târla Oltenilor) iar locul bun de fânaț a fost numit hașcă (Hașca Largului).

Muntele are și față și dos, **Fața Verdelui** și **Dosul Verdelui**, *Dosul Ghenăzii*, *Fața Ciocanului*, iar ele au fost considerate mijloc de orientare: fața este partea dinspre miazăzi, cea expusă soarelui, iar dosul este partea dinspre miazănoapte. Locul unde o ramură de munte se desface într-o "furcă rășchirată" a fost numit **furcătură** și furcitură, **iar** locul bun de trecere peste munte, unde este o îndoitură sau un mic sinclinal printre două înălțimi apropiate între ele a fost numit curmătură: Curmătura Stănilă, Curmătura La Scaune, Curmătura Lutu Roșu, Curmătura Arșiței. Muntele sau dealul de formă aproape conică a fost numit bâtcă. Localnicii au numit **bâtcă** numai partea superioară a unei înălțimi, pe care au asemănat-o unei căciuli țuguiate sau cu un cap de om: Bâtca Fântânele, Bâtca Plopilor, Bâtca Cerebuc, Bâtca Strigoaiei. Vârfurile mult împădurite, de la bază integral până în vârf au primit un atribut aparte și mai închis: Bâtca Neagră, Vârful Negrii. Partea dinspre miazăzi a unui munte, obcină, muncel sau deal, partea cea mai bătută de soare a fost numită arșiță: Arșița Verdelui, Arșița Ciocanului, Arșița Boiștii, Arșița lui Mândrilă. Deși expuse soarelui mai mult decât alte părți, arșițele nu au fost pârjolite de căldură și nu au devenit sterpe, ele au dat naștere unei vegetații ierboase bogate și unui fân de calitate superioară. Pentru localnicii zonei, arșița este sinonim cu văratec (Poiana Văratec) și cu **fața muntelui**, în timp ce părțile dinspre miazănoapte sunt numite **oarbe** sau iernatice.

Rețeaua hidrografică a Ceahlăului, bine reprezentată și alimentată din precipitații este, în mare parte colectată de lacul de acumulare Izvorul Muntelui, prin afluenții direcți ai Bistriței: Schit, Râpciunița, Țiflic, Izvorul Alb, Secu. O caracteristică aparte și o cercetare atentă, cartografică și în teren am atribuit-o Pârâului Schit. El izvorăște de sub Obcina Lacurilor, la circa 1150 altitudine. Pe o lungime apreciabilă el se numește **Slatina**, datorită izvoarelor sărate de pe Obcina Târșoasei, care îl alimentează. Pe dreapta, Slatina primește un afluent important, Pârâul lui Martin, care își are obârșia pe sub platoul central și Gardul Stănilor, în Jgheabul lui Vodă. La rândul său, Pârâul lui Martin primește apele Pârâului Rupturi, care își are izvorul la Fântâna Rece, la aproximativ 1750 m pe terasă superioară și care ”găzduiește” Cascada Duruitoarea. După ce pârâul Slatina se unește cu Durăul (întregit de apele pâraielor Fântânii și Nican), cursul nou de apă format capătă numele de Schit, străbate centrul administrativ al comunei Ceahlău, până la vărsarea în lacul de acumulare Izvorul Muntelui.

Multe alte multe cursuri de apă izvorăsc de pe sub stâncile golașe din zona înaltă a masivului:

- Izvorul Muntelui - care-și are obârșia în Fundul Ghedeonului, primește doi afluenți importanți: Pârâul Maicilor și Pârâul Furciturii, se strecoară printre Obcina Horștei și Muntele Sima, până la vărsarea în lac;
- Izvorul Alb, de sub Piciorul Sihastrului, la întâlnirea Jgheabului Hotare cu Jgheabul Mare al Panaghiei, chiar de sub Stânca Dochiei este al patrulea curs de apă ca mărime - lungime, suprafață și debit;
- Bistra, ale cărei izvoare se găsesc la baza abruptului sud-vestic, formată prin unirea pâraielor Bistra Mare - cu trei afluenți: Largu, Biruința și Mângălaria și Bistra Mică - ce a luat naștere după unirea pâraielor Stănilor și Chiliei. Cursurile celor două Bistre, Mari și Mici sunt separate de Obcina dintre Bistre și de Piatra Sură printr-un șir de chei și un lanț de cascade;
- Bicaz-ul venit cu primele ape din Munții Hășmaș, colectează acum pârâul Jidanului (cu apele Bistrei adunate), pâraiele Chișirig, Tașca, Hamzoaia și Neagra. Pârâul Neagra se formează prin unirea celor două, Neagra Mare - care izvorăște de pe sub Turnul lui Budu și

Poiana Bâta Neagră și pâraul Neagra Mică - cu izvoarele de sub Vârful Văratec și Obcina Piatra Arsă.

Poiana Vesuri, situată în partea nord-vestică a Masivului Ceahlău, este singura zonă care deține un număr record de 6 (șase) toponime, transmise deformat, cartografiate și tipărite greșit în hărți și în cărți: Poiana Vezure, Poiana Vezuri, Poiana Viezuri, Poiana în Vezuri, Poiana în Vesuri și chiar Poiana în Versuri. În secolul trecut, traseul numit Poteca Duruitoarei era lipsit pe alocuri de pădure și stâncile din coasta muntelui erau tot mai vizibile. Cărarea traversa Poiana Cailor, Poiana lui Steofan și câteva luminișuri pline de izvoare, cărora localnicii le-au dat numele de Poienițele vesele (**"Te umpleai de veselie când poposeai în ele!"**). Cu timpul însă, vegetația a crescut, le-a redus din dimensiuni, iar cei ce se odihneau acum aici au transformat și denumirea (din vesele/vezile), aceasta fiind transmisă mai departe generațiilor cu numele Poiana Vesuri (1195 m). Aceeași nedumerire legată de originea toponimului "Poiana Vesuri" a avut desigur cu mult înaintea mea dr. Gheorghe Iacomî. În volumul său "Ceahlăul în spiritualitatea românească", semnat alături de doamna Sanda Nicolau, apărut în 1995 la Cluj Napoca, scria la pagina 97, citez: "O adevărată aventură lingvistică e de bănuț în spatele obscurului toponim Poiana Vesuri (pronunțat Vezuri). Cândva locul larg unde ciobanii își vedeau ușor oile se numea Poiana Vesele. Când simțeau apropierea fiarelor, ciobanii strigau: *"Ves-le că dau la oi, măi!"* De la ves-le la vezi-le și în cele din urmă la viezure drumul e lung și pitoresc. Cine nu-l cunoaște va căuta zadarnic urma... viezurilor care-și au viziunile departe de pîrîul Neagra" – am încheiat citatul.

Despre existența a două lacuri pe terasa superioară a Ceahlăului astăzi nu se mai știe nimic. O referire la prezența lor a fost făcută de preotul arheolog C-tin Matasă în volumul "Palatul Cnejilor", Ed. Cartea Românească, București 1935, pag. 9, unde cita dintr-un hrisov de la 1641 a lui Vasile Lupu "Am miluit pe călugării de la Sfânta mănăstire Pionul care s'a chemat mai înainte schitul lui Silvestru a lor drept hotar și s'a hotărât cu semne începând din malul Bistriței [...] până la obârșia Răpciuniței tot în sus, pe deasupra Fântânelelor prin Panghia în sus în vârful Ceahlăului într'un lac, din lac prin ocolașele Ceahlăului drept în turnul Budului [...]" Mult mai

târziu, după 13 ani de studii aprofundate și în teren, un alt cercetător, I. Stănescu, își nota în însemnările sale: ”Prin tasare nivală, la nord de Bâta lui Ghedeon, s-au format în depozitele eluviale două microdepresiuni care au funcționat ca lacuri până acum 400-500 de ani. (Perimetrul celui de al doilea lac a fost descoperit și delimitat prin sondaje)”. Departe de zona descrisă aici, spre limita vestică de astăzi a Parcului Național Ceahlău, întâlnim Poiana Lacuri, Obcina Lacurilor și numit acum de unii ”Lacu” sau cum a apărut greșit pe hărți ”pârâul Lacului”. Numele acestuia este **pârâul Cintelnic**, afluent al Bistrei Mari, de la obârșie până la confluență el fiind limita vestică a parcului. De la Teodor Porucic, pag. 25 citire, ”obcină și obscină” defineau ”cumpena apelor în munți și în regiunea dealurilor” - am citat. Este posibil ca Obcina Lacurilor (nu așa încărcată de vegetație precum e azi) să fi fost cândva singurul punct, printre singurele zone cu deschidere, vedere sau belvedere spre cele două lacuri existente pe platoul Ocolașului Mare sau cu alte cuvinte spus, locul de unde se zăresc / văd / vedeau / luceau lacurile.

De la potecile călugărilor și de la cărările ciobanilor, de la primele cioplaje la viitoarele marcaje, de la grotele sihaștrilor și de la adăposturile oierilor la primele cabane, către Ceahlău s-au deschis noi drumuri pe sălbatica vale a Bistriței: Drumul Neamțului, Drumul Plutașilor, Drumul de Plai, Drumul lui Baci, Drumul lui Vodă, Drumul Prințului, care-au transformat Ceahlăul dintr-un munte al sihaștrilor și al păstorilor într-un munte al turiștilor, cu primitoare cabane și sfinte mănăstiri, pe cât de bogat în trasee alpine, pe-atât de încărcat de istorii insolite.

Ritualul urcării pe munte, făcliile aprinse pe culme, noaptea de priveghere și rugăciune dinaintea Sfintei Liturghii din dimineața de hram, masa în comun pe pajiște, cântările duhovnicești și bucuria sfântă, au devenit și în Ceahlău o datină, o deprindere, similară cu cea desfășurată cu ocazia hramului de călugării nevoiți pe Muntele Athos.

Bibliografie

Prin codrii Ceahlăului, **I. Popescu-Băjenar, Anuarul Societății Turiştilor Români, 1912**

Călăuza Judeţului Neamţ, Constantin Matasă, Editura Cartea Românească, 1929

Transilvania privită sub aspectul limbii: o contribuție la istoria culturii țărilor carpatice, Gustav Oswald Kisch, Mayer & Müller, GMBH, 1929

Lexiconul termenilor entopici din limba română în Basarabia, Teodor Porucic, Chişinău, 1931

Palatul Cneşilor, Constantin Matasă, Editura Cartea Românească, 1935

Câmpul lui Dragoş. Toponimie veche şi actuală din judeţul Neamţ, Constantin Matasă, Editura Casa Şcoalelor 1943

Ceahlăul: ghid turistic, Ghe. Iacomi, Sanda Nicolau, Demetru Popescu, Virgil Simpliceanu, Editura Uniunii de Cultură Fizică şi Sport, 1961

CEAHLĂUL şi lacul de la Bicaz: Ghid turistic, Ghe. Iacomi, Sanda Nicolau, Demetru Popescu, Virgil Simpliceanu, Editura Uniunii de Cultură Fizică şi Sport, 1963

Ceahlăul în spiritualitatea românească, Ghe. Iacomi, Sanda Nicolau, Editura Mesagerul, Cluj-Napoca, 1995

Din trecutul vieţii monahale şi creştineşti în zona Ceahlăului, Ghe Iacomi, Editura Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, 1998

La poale de Ceahlău, Daniel Dieaconu, Editura Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2006

Țara Hangului, Teoctist Galinescu, Editura Cetatea Doamnei, Piatra-Neamţ, 2006

Harta Silvică a României, **1869, Iaşi**

Harta Topografică Austro-Ungară, **1910**

Harta Serviciului Geografic al Armatei, **1916.**

Ceahlăul în opera literară a lui Gheorghe Asachi

Se știe că Gheorghe Asachi a fost un „spirit de Renaștere întârziată”⁽¹⁾, format în trei medii culturale – Lemberg, Viena și Roma – medii ce și-au pus amprenta asupra formației sale științifice și estetice, care, mai târziu, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în Moldova, a marcat activitatea sa de promovare a culturii în mai multe

domenii: inginerie și arhitectură, diplomatie, învățământ, arte plastice, ziaristică și literatură.

El este prezent în viața spirituală a Moldovei, chiar de la începutul celui de al doilea deceniu al secolului al XIX, mai precis, după 1812, când s-a întors în țară, și a fost numit „impiegato come Referendario al dipartimento degli affari esteri sotto Principe Carlo Calimac. Febr. 1813”⁽²⁾

„Presă, ca factor de culturalizare în spiritul unui program de sorginte iluministă, este îndatorată mult lui Asachi, întemeietorul publicațiilor periodice de la Iași”⁽³⁾. Avem în vedere: „Albina românească” (1 iunie 1829), prima gazetă politică și literară din Moldova, cu ale sale suplimente: „Foaia oficială” (1832), „Alăuta românească” (1837-1838), „Foaia sătească a Principatului Moldovii” (1839-1840 și 1846-1851) și „Arhiva «Albinei» pentru arheologie română și industrie”, precum și magazinele: „Spicuitorul moldo-român” (1841), „Icoana lumii” (1840-1841 și 1845-1846), „Calendar pentru români” și suplimentul „Almanah de învățătură și petrecere” (1847-1869).

Deși a fost o figură controversată, mai ales în ceea ce

privește opera sa literară, îi dăm dreptate lui Eugen Lovinescu, cel care considera că „lirica lui Asachi ar merita totuși să fie cunoscută”⁽⁴⁾ și, adăugăm noi, nu numai lirica. În sprijinul afirmației noastre, aducem câteva argumente prin intervenția noastră de astăzi⁽⁵⁾, când ne vom referi la câteva dintre operele literare ale ilustrului cărturar inspirate de mitologia Muntelui Ceahlău⁽⁶⁾.

Mai întâi, cele două balade: „Dochia și Traian, dupre zicerile populare a [sic!] românilor, cu itinerarul muntelui Pion”, Iași, 1840 și „Turnul lui But”. Înainte de a ne referi la prima dintre ele, facem o precizare: într-o notă biografică proprie⁽⁶⁾, Asachi afirmă că s-a născut la 1 martie 1788, „în ziua Sfintei Dochii, homonimă cu Dochia sau Dacia”. Cât privește balada, nu intrăm în polemică cu nici unul dintre comentatorii operei literare, implicit poetice, a cărturarului și nici nu vom prezenta subiectul, de altfel, foarte cunoscut.

Balada „Dochia și Traian...” precedată de „Milian și Dina” („Poezii”, ed. I, 1836), „un episod din istoria Moldovei”, se înscrie într-o serie din care mai amintim: „Ștefan cel Mare înaintea cetății Neamțu”, „Jijia”, „Moșii” ș. a., toate bazate pe elemente autohtone, născute prin evocarea trecutului nostru istoric, cunoscut de autor din cronici și legende, chiar dacă în ceea ce privește modelele romantice, după cum s-a afirmat, sunt străine. De remarcat, intenția lui Asachi, prin balade și legende, așa cum a explicat-o G. Călinescu, de a înjgheba „o mitologie literară română, bizuindu-se pe tradiția populară”. De reținut, în mod deosebit, „imaginea noroasă a crestei de munte”⁽⁷⁾:

El petroasa ei icoană
Nu-ncetează a iubi,
Pe ea pune a sa coroană,
Nici se poate despărți.
Acea piatră chiar vioaie,
De-aburi copere a ei sin
Din a ei plâns naște ploaie
Tunet din al ei suspin.”

Balada „Turnul lui But”, considerată ca una dintre cele mai valoroase balade ale lui Gh. Asachi, este alcătuită dintr-o succesiune de tablouri și, în ciuda transparenței unor motive romantice străine, reține

atenția, mai ales, prin modul în care autorul realizează o atmosferă fantastică prin antrenarea celor două personaje – Ana și But – într-o cavalcadă spre muntele Pion:

Luna fuge, Butul fuge,
Peste munte, prin hârtop,
Vântul șuieră și muge,
Roibul sare în galop,
Ș-amu-i duce p'amândoi
„Doamno, oare nu-i strigoi?”

O asemenea călătorie către Pion va fi prezentă, mai târziu, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, și la Mihai Eminescu, în „Povestea magului călător în stele”.

La fel ca în alte creații mitice, întâlnim elemente ostile celor doi fugari (strigoi), precum cântatul cocoșilor ce prevestesc apropierea zorilor, toaca de la biserică. Ascensiunea lor este surprinsă și prezentată de autor în mod hiperbolic, reținând atenția cititorului:

Răsăritul se înfoacă,
Roibule, hai în galop
Pân va bate popa'n toacă,
Avem încă un hârtop,
Pentru Teiul a ura
Pân cucușul va cânta
Roibul, parcă ușurat,
Prăjini zece a săltat.
Roib'atunci pe munte'nalt,
Ia o milă dintr-n salt.

Roibul hohot d'om a dat
Și'nc'o stâncă a săltat.

În final, este prezentată explicația mitică a existenței formațiunii geologice cunoscută sub numele „Turnul lui But”, pe care o vor putea admira multe generații de turiști, și în viitor, în masivul Ceahlău:

Dimineăta când să vie
Sfântul popa la Palat
Să serbeze cununie
A pierit Doamna din pat!
Pre Pion, turnul lui But
De atunci s-a văzut!

O altă latură a creației literare a lui Gh. Aschi este dramaturgia și cu toate că unii exegeți ai operei acestuia i-au făcut multe observații, precum G. Călinescu („Tot astfel, mucegăite rămân operele teatrale, al căror subiect e absorbit de cele mai multe ori de către nuvele.”)⁽⁸⁾, având în vedere legătura cu tematica simpozionului la care participăm, noi ne vom referi doar la un singur text, cel ce are ca punct de plecare același mit referitor la „Turnul Butului” (1863), „dramă realizată după tradiții populare”, dar care nu se ridică la valoarea baladei omonime, comentată anterior. Aceasta, la fel ca celelalte texte dramatice asachiene⁽⁹⁾, deși amendate în epocă, dar și mai târziu, au avut menirea de a aduce în atenția contemporanilor trecutul istoric uitat, păstrat mai ales în legende și mituri, precum și un rol important la întemeierea teatrului național.

În spiritul „vechii nuvele istorice”, ce a circulat pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea în Occident și care, după afirmația lui G. Călinescu, „n-a fost altceva decât o cronică”, Gh- Asachi își publică volumul de nuvele în 1857, la mulți ani după ce Costachi Negruzzi publicase, în 1840, „Alexandru Lăpușneanul”, rămasă până astăzi model al speciei.

Din cuprinsul volumului publicat în 1867, alcătuit din texte ce au văzut lumina tiparului anterior, în diferite publicații⁽¹⁰⁾, vom face referire doar la „Dragoș”. text ce are ca punct de plecare cronică lui Grigore Ureche, la care sunt adăugate cu multe contribuții de imaginație folclorică și personală.

Subiectul conține întâmplări determinate de hotărârea lui Dragoș, principe de Maramureș, de a întemeia un nou stat, Moldova, pe teritoriile strămoșești, stăpânite de Haroboe din Cumania (Romidava). Astfel, el își propune să se încuscrească cu „domnul româno-bulgar din Misia”, Sușman, căsătorindu-și fiul – Bogdan – cu

fiica acestuia, Branda. În drumul viitoareii logodnice spre Maramureș, aceasta, deși însoțită de unchiul ei, Căliman, este răpită de tâlhari bârlădeni și ținută într-o închisoare pe malurile Siretului, de unde, cu ajutorul a doi români – Negrilă și fiul său Gramen – va evada și își va continua drumul spre viitorul soț. Pe parcursul călătoriei, va poposi în celebra grotă a Dochiei din Muntele Pionul. Aici eroina va întâlni o tânără „săhastră” – Nona – o urmașă a Dochiei, care lumina interiorul grotei cu torțe de rășină și „plinia faptele ei mântuitoare”. Dragoș va omorî pe Haroboe și își „așează dintâi scaunul domniei în vechea cetate Baia”.

Nu ne-am propus o analiză critică a textului compus de Aschi și nici nu-i este locul aici. Vom sublinia doar câteva aspecte care ne îndreptățesc să afirmăm că marele cărturar care a dominat, prin erudiția sa, viața spirituală din Moldova primelor decenii ale secolului al XIX-lea, era un cunoscător și un îndrăgostit de Muntele, care, prin semeția lui, domină Țara Moldovei, până la Marea cea Mare și până la malurile îndepărtate ale Nistrului. Din text, se degajă admirația autorului, concretizată în realizarea unui tablou pe măsura măreției peisajului în care sunt prezenți munții sălbatici, codrii uriași și plini de mistere. Pionul are „stânci de formă bizară”. este înconjurat de „codrii de pini și de brazi”, deasupra lui plutesc „ocean de neguri”, iar „legionul vulturilor” își ia zborul de pe creste spre înălțimi, la sunetul cornului lui Dragoș.

Aceleași frumuseți, care, în urmă cu aproape două secole, au fost immortalizate în opera sa de către Gh. Asachi, pot fi admirate și astăzi de către turistul ce își va include în itinerariile sale și unul sau mai multe din traseele ce îi vor oferi trăiri de excepție, admirând frumusețile Ceahlăului – Olimpul de veacuri al românilor.

Note

1. – George Sorescu, *Gh. Asachi*, Editura Minerva, București, 1970
2. – Eugen Lovinescu, *Gheorghe Asachi. Viața și opera sa*, Editura Casei Școalelor, București, 1927, p. 30
3. – Algeria Simota, *Asachi Gheorghe în Dicționarul general al literaturii române, A/B*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004, p. 253
4. – Eugen Lovinescu, *Op. cit.*, p. 112
5. – 5 august 2013, data la care a avut loc Simpozionul „Ceahlăul – natură, istorie și turism”, desfășurat la Durău, Județul Neamț, în cadrul Festivalul Muntelui Ceahlău, 3-5 august 2013
6. – Gh. Asachi, *Notiție biografică*, Iasi, Institutul Albinei, 1963, p. 6
7. – G. Călinescu. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, București, 1941, p. 101
8. – Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, București, 1929, p. 194; Eugen Lovinescu, *Op. cit.*, p. 107; G. Călinescu, *Op. cit.*, p. 103:
9. – „Serbarea păstorilor moldoveni” (reprezentată la 11 aprilie 1834), „Dragoș, întâiul domn suveran al Moldovei (26 august 1834), „Petru Rareș” (8 aprilie 1837), „Întrunarea plăieșului din Anglia” (1850), „Țigani, idil cu cântece reprezentat în 24 ianuarie 1856 pe [sic!] Teatrul Național”, „Elena, Dragoș de Moldavia” (1863), dramatizare a nuvelei „Elena Moldovei” (1851), „Voichița de România, melodramă cu cântece” (1863), „Petru I, țarul Rusiei în Iași” (1868), „Desperația unui eremit” (1868)
10. – „Ruxanda Doamna (în „Spicuitorul moldo-român”, Iași, 1841), apoi, în „Almanah de învățătură și petrecere” din Iași, între 1850 și 1864: „Svidrighelo”, „Elena Moldovei”, „Dragoș”, „Bogdan”, „Petru Rareș”, „Valea Albă”, „Mihai Viteazul”, „Ziua din urmă a municipiului Iașienilor”, „Mazepa” și „Alexandru cel Bun”